DE

VOORNAAMSTE GESCHIEDENISSEN

VAN

NOORD-NEDERLAND,

aan zijne kinderen verhaald

DOOR

M^r. *J. van LENNEP.*

TWEEDE STUKJEN.

Van den dood van Graaf Jan van Holland tot aan dien van Hertog Karel van Borgondiën.

AMSTERDAM,

P. MEIJER WARNARS.

1845.

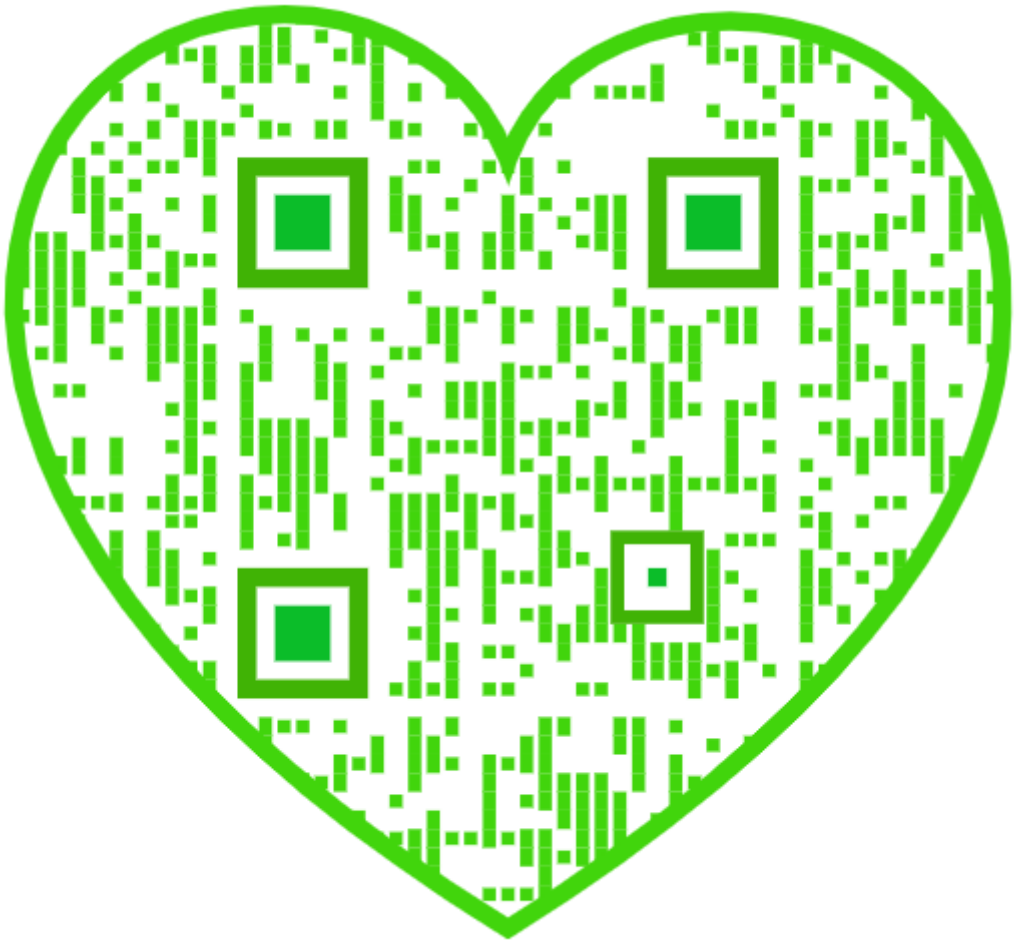

DE

VOORNAAMSTE GESCHIEDENISSEN

VAN

NOORD-NEDERLAND,

aan zijne kinderen verhaald

DOOR

Mr. J. van LENNEP.

TWEEDE STUKJEN.

Van den dood van Graaf Jan van Holland tot aan dien van Hertog Karel van Borgondiën.

AMSTERDAM,

P. MEIJER WARNARS.

1845.

Gedrukt bij DE ERV. VAN MUNSTER & ZOON.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Politieke geſteldheid van ons vaderland by het begin der veertiende eeuw. — Aanwasſende macht der Steden. — Gilden. — Wapens der adelijke Huizen. — Knapen en Ridders — Inrichting der huizen en maaltijden — Kleederdracht — Handel. —

Eer ik voortga met u de geſchiedenis dezer landen te verhalen, geloof ik, mijne lieven! dat het niet ondienstig zal zijn, u eenigzins nader bekend te maken met den *politieken* en *maatſchappelijken* toeſtand, waarin zy zich met den aanvang der veertiende eeuw bevonden. Laten deze twee groote woorden u niet affchrikken, kinderen! ik zal zorg dragen, u niets mede te deelen dan hetgeen gy tot recht verſtand van mijn verhaal behoeft, en tevens, dat alles duidelijk en voor u bevattelijk zij.

Door den *politieken* toeſtand van een land verſtaan wy al wat betrekking heeft tot zijn omvang, tot zijn grenzen, en tot zijn regeeringsvorm. Om u in ſtaat te ſtellen, u een juist denkbeeld te vormen, hoe het daarmede in dien tijd alhier gelegen was, heb ik

ook wederom achter dit deeltjen een kaartjen gevoegd: hetwelk u niet ſlechts by de lezing van hetgeen onmiddelijk volgt van dienst zal wezen, maar ook, by het herlezen der laatst voorgaande Hoofdſtukken, met vrucht door u zal kunnen geraadpleegd worden.

Gy ziet op dit kaartjen, zoo naauwkeurig mogelijk, de toenmalige verdeeling van ons land in Graaſſchappen, enz. aangewezen. Ik zeg, zoo naauwkeurig mogelijk; want het bepalen der juiste grenzen was toen zelfs een zeer moeielijke zaak, en welke menige aanleiding gaf tot oorlogen en twisten; terwijl vele grensplaatsen, soms in den loop van weinige jaren, vier, vijf malen van meester veranderden. Bovendien hadden vele groote Heeren, door aanhuwlijking of anderzins, bezittingen in elkanders land verkregen, en waren er nog overal zonneleenen of andere eigendommen, aan byzondere Edellieden toebehoorende en waarover de Landsheer niets te zeggen had. Voorts moet gy in aanmerking nemen, dat, offchoon het waereldlijk gebied van den Utrechtſchen Biſchop niet grooter was dan het hier is afgebeeld, zijn geeſtelijk gezach zich veel verder, en byna over geheel Noord-Nederland uitſtrekte. Slechts Hunſingoo, Fivelingoo en het Oldambt behoorden, kerkelijk, onder Munster: het Rijk van Nymegen of de landen tuſſchen Maas en Waal, deels onder Keulen, deels onder Luik; terwijl de rijke en vermogende Abdyen van Egmond en Rijnsburg onmiddelijk onder den Paus ſtonden.

De macht en het aanzien der Noord-Nederlandsche

Vorsten waren allenkskens merkelijk aangegroeid. Schoon nog leenmannen des Rijks, en dus in naam van den Keizer afhankelijk, waren zy in de daad byna oppermachtige Heeren, die zich weinig aan het goeddunken des Leenheers ſtoorden. By het aanvaarden hunner regeering, werden zy door de Edelen en ſteden gehuldigd: dat wil zeggen, dat deze hun trouw en byſtand beloofden, waartegen hun de Vorst wederkeerig beſcherming en inſtandhouding hunner rechten beloofde. Dit huldigen geſchiedde in Kennemerland en elders op de wijze der oude Germanen, door den Graaf op een ſchild te heffen en zoo rond te voeren. In de gemeente Nootdorp, vlak by den ſtraatweg tusſchen Haarlem en Alkmaar, vindt men een klein heuveltjen, 't welk nog heden den naam draagt van *Huldtooneel*, en waarop vroeger die plechtigheid plaats vond.

In onze dagen ontfangt de Koning hier, even als byna overal in Europa, jaarlijks een bepaalde ſom uit 's lands kas, welke het voornaamste deel zijner inkomsten uitmaakt. Dit had in die tijden geene plaats: en de inkomsten der Vorsten beſtonden uit de opbrengst der tollen, belastingen en andere vrijwillige giften; maar vooral uit die van hun landgoederen, en dergelijke bezittingen. Een vast verblijf of *residentie*, als men 't heden noemt, hadden de Vorsten niet: zy bezaten verſcheidene ſloten of hoven, meest gunstig voor jacht en visſchery gelegen, waar zy zich by afwisſeling heen begaven. De voornaamsten dier vorstelijke verblijven waren: 's Hertogenbosch in Brabant, 's Gravenhage en het Huis de

Vogelezang in Holland, en het Huis te Rozendaal by Arnhem in Gelre.

Al de macht beſtond nog by den Landsheer, terwijl het gezach en de rechtsbedeeling in zijnen naam door Stadhouders, Baljuwen, Schouten, enz. werd uitgeoefend, en de Vorst het land jaarlijks rondreisde, om de bezwaren en verzoeken der ingezetenen aan te hooren en dan zelf recht te ſpreken. Sedert het laatst der dertiende eeuw beſtond in Holland een Graaflijke Raad, waarvan de Leden door den Graaf werden aangeſteld en over belangrijke zaken gehoord werden.

Gy zult verwonderd zijn, kinderen! wanneer ik u verhaal, dat in dien tijd de Edelen, zelfs de aanzienlijksten, niet ſchrijven, ja doorgaands niet lezen konden: althands een Edelman, die dit verſtond, werd als een zeldzaamheid aangemerkt. Men beſchouwde de ſchrijfkunst als vernederend voor iemand die zich met ridderlijke oefeningen moest bezig houden en liet die dus aan de geestelijkheid over. Het waren alzoo uitſluitend geestelijken, die tot Sekretarisſen, Kanſeliers, enz. gebruikt werden en aan wie de behandeling werd opgedragen van zulke zaken, waarby ſchrijven te pas kwam.

De macht van den Bisſchop van Utrecht was meer beperkt dan die der waereldlijke Vorsten: en in vele opzichten was hy afhankelijk van het Kapittel, dat met de Edelen en de hoofdſteden van het Nedersticht een landsvergadering uitmaakte, welke de belangen van dat gewest in vele opzichten regelde. Voorts had hy in zijn Bisdom nog Abten, die over

de rijke bezittingen, welke aan hun kloosters behoorden, een byna oppermachtig gezach uitoefenden. De voornaamsten dier kloosters of Abdyen waren die van Sint Paulus en Marienwaard in Utrecht, en die van Luidingakerke, Bloemhof, Lidlum, Sint Odolf in Friesland.

Wat de Friezen betrof, zy bleven nog altijd hun onafhankelijkheid bewaren, wilden van niemand dan van den Keizer afhangen, en kozen zich nu en dan een eigen opperhoofd, onder den naam van Potestaat, die zijn bewind na verloop van een jaar weder nederlegde. Voorts was er jaarlijks een vergadering, waartoe de afgevaardigden uit de verſchillende gedeelten van Friesland by elkander kwamen om over de belangen des lands te ſpreken, en welke by Aurich gehouden werd.

Onder de laatste Vorsten waren, gelijk ik u in de vorige hoofdſtukken verhaald heb, de gemeenten in gewicht en aanzien toegenomen en verſtrekten zy den Vorst een grooten ſteun tegen den moedwil en de aanmatigingen des adels. Zy hadden een eigen beſtuur, en ſtonden onder Schepenen, die zy zelve kozen en die met den Schout of Baljuw de regeering uitmaakten. In Friesland en Groningen werden die ſchepenen Azigen of Oldermans genoemd.

Heden ten dage mag, met enkele uitzonderingen, ieder handwerksman of fabriekant zijn beroep of bedrijf uitoefenen, zonder daarvoor verlof te vragen; maar in die tijden, en nog zeer lang naderhand, was het anders. Niemand kon timmerman, metſelaar, wever, ſlachter, of wat het wezen mocht, worden,

dan na dat hy alvorens een *examen* had ondergaan ten overſtaan van lieden van het vak, en getoond had de noodige bekwaamheid te bezitten. De aldus aangenomen handwerkslieden en fabriekanten vereenigden zich tot een lichaam of, gelijk men het noemde, een *gild*, en zoo had men dan timmermansgilden, weversgilden, enz. Elk gild had zijn eigen hoofd of *Overman*, zijn eigen vlag, en zijn altaar in de kerk. In vele opzichten was die inrichting hoogst nuttig; want zy maakte, dat men bekwame en geſchikte werklieden had, die hun vak verſtonden, en wier loon vast bepaald was; wel betaalde men toen naar evenredigheid wat meer dan nu; maar men mist heden ten dage de zekerheid, dat men goed werk bekomt: en, deugt dit niet, dan geldt doorgaands het oude ſpreekwoord: goedkoop, duurkoop.

Ik heb u in het achtste hoofdſtuk reeds het een en 't ander van de macht en voorrechten der Edelen verteld en wil daar thands nog wat byvoegen.

Alleen de Edelen hadden oudtijds het recht om een ſtamwapen te voeren, hetwelk dan op de poort of in de zalen van hun kasteel uitgehouwen, en op hun ſchilden en banieren werd geschilderd of geborduurd. Voorzeker hebt gy zelve wel eens, b. v. op kerkramen of praalgraven, op rijtuigen of op zegels, zoodanige wapenen gezien. Zy waren in den aanvang zeer eenvoudig, doch werden naderhand, zoo als ik u zoo aanſtonds verklaren zal, meer omſlachtig; doch al ſtonden er nog zooveel figuren op, men mocht zich, tot het vormen van een wapen, ſlechts van twee metalen en van vier kleuren bedienen. De

twee metalen waren: *Goud*, hetwelk men, wanneer het wapen werd uitgehouwen of gegraveerd, voorſtelde door middel van kleine puntjens, op deze wijze:

en *Zilver*, 't welk men door wit uitdrukte, aldus:

De kleuren waren: *Blaauw*, of, gelijk men het naar de kleur van het luchtgewelf noemde, *lazuur*, 't welk men voorſtelde door horizontale ſtrepen:

Rood, 't geen men naar de kleur van den muil of bek der dieren *keel* heette en door loodrechte ſtreepen aanduidde:

Groen of *ſinopel*, van de ſtad Sinope, waar men die kleurſtof vervaardigde, door ſchuinsche lijnen voorgeſteld:

en *zwart* of *ſabel*, aldus naar het donkere bont van het sabeldier genoemd, en door gekruiste lijnen uitgedrukt:

Nu werd bij het aannemen van een wapen doorgaands in achtgenomen, dat wanneer het *veld* (zoo noemde men

de oppervlakte van het wapenbord) *goud* of *zilver*, de daarop voorkomende *figuur* van eene der bovengenoemde *kleuren* ware: en evenzoo, wanneer het *veld* gekleurd was, moest de *figuur* metaal zijn: zoodat het niet voegde, b. v. *goud* op *zilver*, of *zwart* op *rood* enz. te plaatsen.

Vele wapenen waren zonder eenige figuren, en onderscheidden zich alleen daardoor, dat zy in twee of meer vakken waren afgedeeld: waarby dan ook in acht genomen werd, dat wanneer het eene vak van metaal ware, het daarnevens staande een kleur moest dragen.

Aan weêrszijden van het wapenschild werden somtijds afbeeldingen van menschen, dieren of gedrochten geplaatst, die verondersteld werden het schild vasttehouden en daarom *tenans* werden genoemd. Voorts plaatste men op het wapen een helm of kroon, waarmede de waardigheid werd aangeduid van hem, die het wapen voerde. Zoo prijkte boven het wapen des Keizers een kroon met een soort van mijter daarin: de Koningskroon had van boven ronde bogen, die in 't midden tot elkander liepen: die van een Hertog opstaande bladeren of zoogenaamde *fleurons*: die eens Graven was van boven met paereltjens vercierd: terwijl een Baron de paerels tusschen de randen der kroon droeg. Voorts waren de helmen der gewone Edellieden met drie traliën aan 't vizier voorzien, die der Ridders, met vijf, die der Hertogen, Graven en andere Vorsten, met zeven, en die der Souvereinen met negen. De geestelijke Heeren voerden boven hun wapen, naarmate van de waar-

digheid, welke zy bekleedden, een Pauselijke kroon, Kardinaalshoed, mijter, enz.

De jongste zonen uit een Huis namen doorgaands het vaderlijke wapen eenigzins veranderd aan: 't zij door byvoeging van figuren, 't zij door een bloote wijziging in de kleuren en metalen. Zoo voerde de Graaf van Holland een Leeuw van *keel* (of Liebaart, als men dien ook noemde) met *lazuren* klaauwen op een *goud* veld. Brederode, als jonger zoon van 't Hollandsche Huis, voerde insgelijks dien Leeuw, maar met een getande *lazuren* dwarsbalk daarboven: Voorne, die er mede van afftamde, had den Leeuw van *goud* en het veld van *keel*: — en zoo had het ook plaats in andere geſlachten: waaruit volgde, dat men doorgaands, alleen aan het wapen, kon zien, welke familiën aan elkander verwant waren.

Veeltijds gebeurde het, dat een Vorst of Edelman, om zich te onderſcheiden van andere leden van 't zelfde geſlacht, die een gelijk wapen voerden, het wapen van zijn moeder, of die van zijn verſchillende vorstendommen of heerlijkheden op zijn wapenſchild nevens zijn eigen wapen plaatste: en dan noemde men die verſchillende afdeelingen, welke alzoo op een wapenbord ontſtonden, *kwartieren*. De wetenſchap, welke de plaatsing dier kwartieren, en de verſchillende benamingen van de figuren op de wapenen voorkomende, leert kennen en onderſcheiden, heet de Wapenkunde of de kennis van het *Blazoen*.

Ten einde te zorgen, dat niemand een wapen voerde, 't welk hem niet toekwam, waren er aan alle hoven hooge ſtaatsbeambten, die den tytel voer-

den van Wapenkoningen, by ſteekſpelen en andere plechtige gelegenheden, de gasten en bezoekers naar hun rang en waardigheid plaatsten, en zoodanige vreemdelingen, als niet bewezen van goeden adel te zijn, afwezen.

Ook de ſteden werden, by de vestiging der gemeenten, met wapens beſchonken, welke ſomtijds, by gelegenheid van diensten, door haar aan dezen of genen Vorst bewezen, met een kroon of ander cieraad werden vermeerderd, waarvan wy later voorbeelden zullen zien. Dit werd als een groot gunstbewijs aangemerkt.

De Edelen droegen doorgaands den naam van *Knapen*, immers zoolang zy niet tot *Ridders* waren geſlagen, in welk geval zy dezen laatsten tytel voerden, waarop hooge prijs geſteld werd. Een Ridder toch werd overal geëerd, en had den rang boven een Vorstenzoon, wanneer deze geen Ridder was. Niemand werd door zijn geboorte Ridder, maar elk Ridder had het recht een Edelman, die meerderjarig en van onbevlekten naam was, tot die waardigheid te verheffen. Dit geſchiedde doorgaands by de inhuldiging van een Vorst, voor of na een veldſlag, en ging met groote plechtigheden gepaard. By het ontfangen van den Ridderſlag moest de nieuwe Ridder belooven, zijn eer ongeſchonden te bewaren, de gerechtigheid te handhaven, de onſchuld te verdedigen, weduwen en weezen te beſchermen, en de ongeloovigen te beſtrijden. Dit was alles zeer loffelijk; doch werd niet altijd opgevolgd: en menig Ridder werd, onder voorwendſel van zijn eer te verdedigen, een twistzoeker en vechter, en aan anderen tot last.

By het vermeerderen der welvaart, en ſedert men, by de kruistochten, de weelde en pracht der Oosterlingen had leeren kennen, was men ook hier te lande, althands in de woningen der aanzienlijken, van de oude eenvoudigheid afgeweken. De zalen werden met fraaie geborduurde tapyten behangen, en prijkten met groote metalen of kristallen ſpiegels en kroonen, waarop waskaarsen gebrand werden: voorts met gouden, zilveren, of fraai ingelegde en uitgebeitelde tafels, hooge, kunstig gewerkte ſtoelen en rustbanken met zachte kusſens. De etensſerviezen, even als de tafelgereedſchappen, mesſen, en lepels waren dikwijls van goud en zilver. Vorken kende men nog niet, evenmin als ſervetten: men at met de handen, en waschte die naderhand af. Sommige gerechten, welke toen opgedischt werden, zullen u gewis wat vreemd voorkomen: immers, behalve rund- en varkensvleesch, wild gevogelte en zoodanige visſchen als men thands nog op de maaltijden ziet, at men toen ook zeehonden, bruinvisſchen, meerzwijnen, paauwen, reigers en andere visſchen en vogels, waarvoor men tegenwoordig hartelijk bedanken zou. De drank beſtond uit wijn en bier; want men kende toen de koffy of thee nog niet, evenmin als jenever of likeuren. Doch daarentegen waren in alle ſteden een menigte bierbrouweryen, waar de behoeftige lieden zich een bier konde aanſchaffen, veel krachtiger en ſmakelijker dan hetgeen men nu verkoopt.

De kleeding der aanzienlijken was in die dagen zeer prachtig. De mans dekten zich met fraaie mut-

sen, kaproenen genoemd, of hooge hoeden van bont of andere kostbare ſtoffen. Over het hemd droegen zy een korten rok, van zijde of andere ſtoffaadje, doorgaands met goud of bloemen bewerkt, en die niet met knoopen was vastgemaakt, maar door middel van een gordel om 't lijf floot. Aan dien gordel hing een tasch, om voor zak te dienen en het geld in te bergen. Over dien rok droeg men een overkleed, van laken of ſluweel, met hermelijn of ander bont gevoerd. Broek en kousen waren van laken en uit een ſtuk, terwijl de voeten in hooge ſchoenen ſtaken, aan de zijden uitgeſneden en met lange punten voorzien. — De vrouwen droegen een huif, of linnen muts, ook wel een ſluier op het hoofd, en een laag nederhangend kleed, met goud, paerlen of edelgeſteente bezet, 't welk open was op de borst en het fraaie keurslijf zien liet. De randen van het gewaad waren doorgaands van hermelijn of ander kostbaar bontwerk. Voorts hadden niet zelden zoo Edellieden als Edelvrouwen de wapens van hun geſlacht op hun kleederen geborduurd.

De Hofbeambten en Lijfdienaars droegen de livrei van het wapen van den Vorst of Edelman dien zy dienden, en zulks op de volgende wijze. Wanneer het wapen b. v. *keel* en *goud* was, zoo als dat van Holland, dan was het kleed aan de rechterzijde goud of geel, en aan de linkerzijde rood; terwijl daarentegen de rechter broekspijp rood en de linker geel was. Even zoo ging het met de poorters, die de kleuren van het ſtadswapen droegen: en zoo vertoonen nog de weeskinderen te Amſterdam, als

ſtadskinderen, het wapen van de ſtad in hun half roode half zwarte kleeding. — Dit wapen, rood en zwart, zult gy zeggen, zondigt tegen den regel, volgens welken ik u zoo even gezegd heb, dat men geen kleur op kleur mag plaatsen; doch zoodanige afwijkingen vindt men in wapens van ſteden wel meer.

Door de zorg van zijn Graven, inzonderheid van Floris V, had Holland een aanzienlijken handel verkregen, en was vooral Dordrecht een welvarende koopſtad geworden, van waar men zoo ter zee als langs de rivieren grooten handel dreef in wijn, granen, zout, ijzer, hout, laken, wol, linnen, boter, kaas en andere waren, welke deels van elders aangebracht, deels van hier werden uitgevoerd. Ook Utrecht bleef een grooten handel drijven en had vier jaarmarkten, welke zeer bezocht werden. Staveren was de zetel van den Frieschen handel en ſtrekte tot een ſtapelplaats voor de goederen en koopwaren, die uit Zweden, Rusland en andere aan de Baltische zee gelegen ſtaten, werden aangevoerd. Die ſtad was zoo rijk geworden, dat men er ook in de huizen der min aanzienlijken gouden ſtoopen of drinkkroezen had: en de inwoners den naam kregen van de *verweende* (of brood dronken) *kinderen van Staveren.* Eindelijk, Deventer, Nymegen, Tiel, Zutfen, Harderwijk, en andere plaatsen, hadden door hun fabrieken en binnenhandel een merkelijken bloei verkregen.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Jan II — Onlusten, door de Zeeuwsche Edelen verwekt. — Oorlog met Bisschop Willem. — Zijn dood. — Gwy van Henegouwen Bisschop — Oorlog met Vlaanderen — Strijd op Duiveland — Beleg van Zierikzee — Holland door de Vlamingen veroverd — en op hen herwonnen — Zeeslag in 't Gouwe — Zierikzee verlost. — Dood van Renesse en van Jan II.

Avennes bevond zich niet in Holland by het overlijden van zijn neef. Hy was, toen deze ziek werd, naar Frankrijk gegaan, en bekwam daar de tijding van 's Graven dood; waarop hy zich terstond naar Holland haastte en aldaar in December 1299 door de Edelen en steden onder den naam van Jan de Tweede werd ingehuldigd. Ook Staveren erkende hem voor haar Heer, even als die stad vroeger Floris V gedaan had. Eene der eerste daden zijner regeering bestond in het uitvaardigen van nieuwe plakkaten tegen al wie deel genomen had aan den moord van Floris. Jan van Renesse, die, gelijk ik u verhaald heb, als balling uit het land geweken was, kwam

nu terug, zich vleiende, na het overlijden van zijnen en Avennes vyand Borſelen, in den nieuwen Graaf een ſteun te zullen vinden, terwijl hy tevens aanbood, zich te zuiveren van al het geen, waarmede hy onder de vorige regeering was beticht geweest. De Graaf beging de onvoorzichtigheid van den kloeken en vermogenden Edelman niet te willen toelaten; waarop Renesſe, in ſpijt ontſtoken, zich naar Zeeland begaf, door zijn vrienden met gejuich werd ingehaald, en zich weldra meester maakte van het geheele eiland Schouwen, waarin zijn bezittingen gelegen waren. Wel zond Graaf Jan een vloot derwaarts om hem aan te tasten; doch de ſchepen; door het ſlechte weer verſtrooid, vielen — met hun aanvoerder Gwy van Henegouwen, 's Graven broeder — Renesſe in handen.

Door dezen tegenſpoed in verlegenheid gebracht, of liever, naar zijne gewoonte, door onderhandelingen en listen hopende te verkrijgen wat geweld hem niet verſchaffen kon, verzocht Graaf Jan den Koning van Frankrijk tusſchen hem en Renesſe tot middelaar te ſtrekken. De Koning nam dit aan; doch Renesſe, bemerkende, dat die Vorst hem minder gunstig was dan den Grave, brak ſpoedig de onderhandeling af.

Terwijl deze duurde, gaf Jan II een bewijs, hoe weinig die bedreigingen van eeuwige vyandſchap en vervolging, tegen de moordenaars van Floris door hem uitgevaardigd, ernstig gemeend waren. Immers, door hem aan de eene zijde, en door de Heeren van Kuik en van Heusden, twee der voornaamste eedgenooten, aan de andere, werden, onder bemiddeling van den

Hertog van Brabant, beloften gedaan van elkander niet te moeien.

Het geſlacht van Borſelen, 't welk Grave Jan vyandig was, had intusſchen eene lijn getrokken met Renesſe en zelfs een van zijn leden naar den Keizer gezonden, om dezen te beduiden, dat Holland, als een rijksleen, na het afſterven van Jan I, aan het Rijk vervallen was en dat Jan II zich onwettig in 't bezit van 't Graafſchap geſteld had. De Keizer (Aalbrecht van Oostenrijk) werd door den Zeeuwschen Edelman overreed om zich naar Holland te begeven, ten einde partyen te hooren, en uitſpraak te doen; terwijl hy onder de hand aan de Hollandsche en Zeeuwsche ſteden bericht zond van zijn komst, met last om Jan van Henegouwen, als onwettig de kroon voerende, aftevallen. Jan II, hiervan onderricht, haastte zich een algemeene heirvaart te beſchrijven. De Keizer, met zijn leger te Nymegen gekomen, noodigde den Graaf, aldaar voor hem te verſchijnen, hem daartoe vrij geleide aanbiedende. Maar de ſlimme Graaf, wel bewust, hoe weinig die *vrijgeleiden* dikwijls geëerbiedigd werden, achtte het al zoo veilig een *eigen geleide* met zich te brengen, en voer met een aanzienlijke vloot den Waal op naar Nymegen. Graaf Reinout I van Gelre, die kort te voren met Jan II een verbond van onderlinge verdediging geſloten en van hem de kwijtſchelding ontfangen had van gelden, welke hy aan Holland ſchuldig was, liet zijn nieuwen bondgenoot onverhinderd doortrekken. De Keizer, die wel een ſmeekeling, doch geen gewapenden vyand verwacht had, werd bevreesd en

trok terug tot aan Kranenburg. Jan II ontſcheepte zijn volk en was gereed den Keizer te vervolgen, toen de Aartsbisſchop van Keulen en Jan II van Brabant een verdrag tot ſtand brachten, waarby bepaald werd, dat Graaf Jan Holland en Zeeland van den Keizer in leen zoude bekomen.

Naauwlijks was de zaak op deze wijze geſchikt, of de Zeeuwsche misnoegden, die met honderd vaartuigen de Lek opgevaren waren om zich met het leger des Keizers te vereenigen, kwamen by dezen aan. Zy kregen echter ſlechte troost; want de Keizer ried hun, maar weêr naar huis te gaan, daar hy met den Graaf reeds verzoend was. Onderwijl hadden 's Graven zoon, Jan van Oostervant genaamd, en Witte van Haemſtede party getrokken van hun afwezigheid, en waren met krijgsbenden in Schouwen gevallen, waar zy de kasteelen der misnoegde Edelen verbrand, Schouwen, Walcheren en Zuid-Beveland onderworpen, en 's Graven vyanden uit Bergen op Zoom verdreven hadden. De Zeeuwsche Edelen, van hun mislukte famenkomst, en wel langs den Waal terugkomende, vernamen onderweg, dat Graaf Jan, die reeds weder huiswaart gevaren was, hen te Dordrecht met een vloot afwachtte om hun den doortocht te beletten. Zy gingen derhalve aan wal en trokken weg door 't land van Heusden. Een deel echter kwam te Schoonhoven, waar Nikolaas van Kats, Heer van die plaats, en hun bondgenoot, hen wilde binnenlaten. Doch de poorters beletteden zulks en namen zelfs hun Heer gevangen. De Zeeuwen, nu geen raad meer wetende, lieten hun vaartuigen in de ſteek, en weken naar

Vlaanderen, van waar zy nu en dan op de Zeeuwsche kust kwamen ſtroopen.

De Graaf, in Zeeland gekomen, verklaarde Renesſes goederen verbeurd en beſchonk daarmede zijne gunſtelingen; waarna hy naar Henegouwen vertrok, zijn broeder Gwy als Stedehouder in Holland achterlatende, terwijl Zeeland beſtuurd werd door zijn zoon Jan, die om zijn wreedheid en geſtrengheid *Jan zonder genade* genoemd werd.

Renesſe bleef hierby niet werkeloos, maar deed, zoodra de Graaf zijn hielen gelicht had, een inval in Zuidbeveland. Hy werd echter door den Heer van Reimerswaal geſlagen en tot den terugtocht genoodzaakt.

Doch een andere, en op dat oogenblik nog gevaarlijker vyand bedreigde Holland niet lang daarna. Biſchop Willem, met wiens beſtuur men in het Sticht weinig te vrede ſcheen, was door de Utrechtenaren, aangevoerd door Heer Jacob van Lichtenberg, gevangen genomen en een geruimen tijd op het Huis
1299. Lichtenberg in bewaring gehouden. Door het landvolk verlost zijnde, was hy eerst naar Rome gereisd om den Paus zijn ontſlag te verzoeken; doch, dit niet verkregen hebbende, naar Overyſsel gekeerd, en, van daar aan 't hoofd eens legers in Utrecht gevallen om 't bewind te herwinnen. De Utrechtenaren ſteunden echter nu op den byſtand van Jan II, die hun zijne beſcherming had toegezegd, op voorwaarde, dat, in 't vervolg, de Kapittels geen anderen Biſchop zouden kiezen dan den zoodanige, dien hy of zijn nazaten zouden voordragen. Biſchop Willem, bespeu-

rende, dat zijn aanflag tegen het Sticht niet gelukken zoude, viel in den lande van Aemftel en Woerden, waarop hy als op voormalige leenen van 't Bisdom aanfpraak maakte, en welke hy te vuur en te zwaard verwoestte. Maar nu fchoten de Hollandsche Edelen te wapen, vielen, met Dirk van Wasfenaar aan 't hoofd, het Bisfchoppelijke leger aan naby Montfoort, en behaalden een volkomen overwinning, waarby de Bisfchop zelf het leven liet. Gwy van Henegouwen, die zich door zijn beleid en voorzichtigheid een goeden naam in 't Sticht verworven, en bovendien in zijn betrekking tot Graaf Jan II een uitmuntende aanbeveling had, werd tot Bisfchop verkozen, en de oneenigheid tusfchen Holland en het Sticht door deze benoeming in een langdurige vrede veranderd.

Daar Gwy dus naar zijn Bisdom vertrokken, en Jan Zonder Genade gefneuveld was in een veldflag tusfchen de Franschen en Vlamingen, droeg Graaf Jan, die zich meestal in Henegouwen ophield, het bewind over Holland en Zeeland op aan zijn derden zoon, Willem, een nog jeugdigen knaap, maar die aan het beleid en de fchranderheid zijns vaders ook het edelmoedig en ridderlijk karakter paarde van Floris V.

Reeds fpoedig vond hy gelegenheid om deze deugden aan den dag te leggen niet alleen, maar ook om die in de harde fchool der wederwaardigheden te leeren oefenen en beproeven. De Vlamingen, daartoe aangezet door de Zeeuwsche ballingen, en door Gwy, den zoon huns Graven, aangevoerd, deden een aanval op Walcheren. Willem was hun wel met een vloot te gemoet getrokken, doch door tegenwind genood-

zaakt te Arnemuiden binnen te loopen. Eerlang kwam hier de Vlaamsche vloot aan, waarop Willems benden, van ſchrik verſlagen, op de vlucht togen. Willem deed wel zijn uiterste best om hen tegen te houden; doch van al de zijnen verlaten, zag hy zich genoodzaakt te wijken naar Middelburg, waar hy, door de Vlamingen belegerd, weldra de ſtad moest overgeven, onder beding van een veiligen aftocht. Wel wilde Gwy, naar de oude gewoonte der Vlaamsche Graven, den Jonker gevangen houden, zonder zich aan de overeenkomst te ſtooren; doch Renesſe, die met hem was, en wiens edelmoedige aart geen trouwbreuk duldde zorgde dat Willem vrij vertrekken kon.

Gwy, door den voorſpoedigen aanvang van zijn veldtocht bemoedigd, trok naar Duiveland, om van daar een aanval op Zierikzee te beproeven. Hoezeer hy de ſtad in ſtilte genaderd was, hadden de poorters lucht van den aanſlag verkregen: zy deden onvoorziens een uitval en verſloegen het grootste gedeelte der tegen hen afgezonden benden. In weêrwil van dit verlies bleef Gwy, weldra door nieuwe troepen verſterkt, het beleg der ſtad voortzetten.

Graaf Jan, op het bericht dezer onlusten in Holland gekomen, verzamelde een leger te Schiedam, ten einde Zierikzee te ontzetten; doch eer hy nog gereed was, voorkwam hem Gwy, en zeilde naar Holland, waar hy het gandſche land met ſchrik en verbazing ſloeg. Graaf Jan, dus verrast zijnde, leende de ooren naar een verdrag, waarby geheel Zeeland tot aan de Maas toe aan Vlaanderen werd afgeſtaan, behalve alleen Zierikzee, en nog andere voorwaarden bedongen

werden, alle in 't belang des Vlaamschen Graven. Na 't fluiten van dit verdrag, 't welk in den zomer van 1303 getroffen werd, keerde Gwy naar Vlaanderen; doch fpoedig daarna, vernemende dat Graaf Jan door een zware ziekte was aangetast, verklaarde hy hem op nieuw den oorlog. Jan II, waarfchijnlijk van de lucht zijns vaderlands genezing verwachtende, droeg aan zijn zoon Willem het bewind der zaken in Holland op, onder gehoudenheid van Bisfchop Gwy in alles te raadplegen, en vertrok naar Henegouwen, vanwaar hy nimmer terugkeerde.

Zijn zoon, door de fchrijvers gemeenlijk Jonker Willem, of Willem van Oostervant genoemd, had weldra een machtig leger op de been gebracht, waarmede hy zich vleidde, de Vlamingen te zullen keeren. Hy liet zich tot Ridder flaan, floeg op zijne beurt acht en veertig Hollandsche Edelen tot Ridders, en wachtte te Zierikzee den vyand af.

De Vlaamsche vloot kwam fpoedig opdagen: Jonker Willem fcheepte ook zijn volk in en kruiste in 't Gouwe, een toen bevaarbare, thands meest verzande kreek tusfchen Duiveland en Schouwen. De Vlamingen landden in Duiveland, met Gwy en Renesfe aan hun hoofd. Willem liet ook zijn volk voet aan wal zetten, en de aanval begon. De vyand trok af; doch dit bleek alras flechts een krijgslist te zijn; want toen de Hollanders hem wilden vervolgen, werden zy door verfcholen benden in den rug aangetast en verflagen. De weêrftand was hardnekkig; doch mocht niet baten. Willem van Hoorn, Proost van Utrecht, die den Bisfchop derwaarts vergezeld had, Nikolaas en Dirk van Perfijn, Dirk van

Haarlem, Dirk van Zuylen, Zweder van Beverwaart en vele andere Edelen lieten 't leven: Jonker Willem
1304. ontkwam ter naauwernood, en Bisſchop Gwy werd gevangen. Deze overwinning der Vlamingen, welke op Vrijdag voor Palmzondag voorviel, was volkomen. Men kan denken, welk een neêrſlachtigheid zich door geheel Holland verſpreidde, toen de tijding dier droevige nederlaag aldaar gebracht werd: de landzaten hadden hun dapperste voorvechters verloren: de Vorst die hen aanvoerde was nog jong en onervaren; hy had nog het vertrouwen en de lieſde der ingezetenen niet weten te winnen: hy was bovendien niet uit dat oude Graſelijke Huis, waaronder men zoo vele jaren lang gewoon was geweest te ſtrijden: onder de Edelen beſtond tweedracht en by velen weerzin tegen de Henegouwsche regeering, welke niemand van harte was toegedaan: in één woord, het was niet te verwonderen, dat, toen zich de Vlaamsche vloot, vier dagen na het gevecht op Duiveland, voor Geervliet aan den mond der Maas vertoonde, de ſchrik zoo groot en het beraad zoo kort waren, dat ſchier geheel Holland zich aan den overwinnaar onderwierp. Delft, Leyden, Gouda, ja meest al de Hollandsche ſteden zwoeren hulde aan Gwy en namen Vlaamsche bezetting in. Alleen Dordrecht en Haarlem bleven de poorten voor den vyand ſluiten: en derwaarts ſtroomde alles heen, wat nog de zijde hield van Graaf Jan.

Ook Utrecht was door den heldhaftigen en altijd voortrukkenden Renesſe voor Gwy gewonnen: de Hollandsgezinde ſtadsregeering moest voor een andere plaats maken: Lichtenberg werd vermoord, en Wil-

lem van Gulik, de neef des Graven van Vlaanderen, den Stichtenaren aanbevolen tot Bisschop in de plaats van den gevangenen Gwy van Henegouwen.

En, of dit nog niet genoeg was, een nieuwe vyand viel Holland aan, om zich meester te maken van al wat niet in der Vlamingen macht gevallen was. Hertog Jan van Brabant, met leedwezen herdenkende aan den afstand van de oppermacht over Dordrecht en het omliggende land, vroeger door zijn vader aan Floris V gedaan, achtte het tijdstip geschikt, om het gezach aldaar te herwinnen. Zonder oorlogsverklaring trekt hij, aan 't hoofd van een talrijk heir, door de Langestraat tot voor Geertruidenberg, krijgt die stad door verraad in zijn macht, rukt voort, en slaat het beleg voor Dordrecht.

De staat van zaken in Holland scheen hopeloos. De Graaf, die op 't ziekbed lag, kon geen hulp schaffen: en de verovering was ook te spoedig gegaan, dan dat eenige afgezonden hulp had kunnen baten. Jonker Willem zat binnen Zierikzee door vyanden omringd, en men achtte het land verloren, toen er op eenmaal redding daagde, en de Voorzienigheid twee van die menschen beschikte, zoo als er maar zelden gevonden worden, en die in de geschiedenis blinken als sterren in een donkere nacht: Witte van Haemstede en Nikolaas van Putten.

De eerste, wiens naam ik u reeds genoemd heb, was een zoon van den zoo beminden Graaf Floris V doch daar zijn moeder geene Gravin was geweest, schonk zijn geboorte hem geen recht op den Grafelijken zetel. Hy had zich altijd getrouw en dienstvaar-

dig jegens zijn broeder Graaf Jan betoond, en was door dezen beſchonken geworden met de heerlijkheid van Haemſtede, welke op Schouwe lag en vroeger aan het geſlacht van Renesſe behoord had. In den ſtrijd tegen Vlaanderen was hy altijd, als een vroom onderdaan en Ridder, de zijde van zijn wettigen Heer gevolgd en by Jonker Willem gebleven tot na den noodlottigen ſlag op Duiveland. Toen was hy met eenige vaartuigjens in zee geſtoken om te gaan zien, hoe de zaken in Holland ſtonden. Hy kwam aan den mond der Maas; doch vond er de vloot van Gwy: behoedzaam zeilde hy dus terug, de zee in, en noordwaart op, tot aan Zandvoort, een zeedorpjen, niet verre van Haarlem gelegen. In deze ſtad was men, gelijk ik u verhaald heb, nog getrouw aan Graaf Jan gebleven; doch men was er niet zonder zorg; want men had geen aanvoerder, en de vyand was reeds tot aan den Hout genaderd. Hoe blijde was men dus verrast, toen de tijding aankwam van Wittes landing. Jong en oud, alles ſtroomde de ſtad uit, naar de duinen, den held te gemoet. Onbeſchrijfelijk was de vreugde, die ieders hart vervulde, toen men hem aan 't hoofd zijner krijgsmakkers zag naderen, en boven hem de Hollandsche banier zag wapperen, die hy als zoon van Holland voerde, den rooden Leeuw van Holland, waaronder zich zoo langen tijd de landzaten geſchaard hadden. Toen trok men de ſtad uit: en 't was of het terug zien van dien Hollandschen Leeuw, die hen zoo dikwijls verſlagen had, de Vlamingen, die buiten lagen, op eens allen moed benomen had. Byna zonder tegenweer namen zy de vlucht:

ja de haast, waarmede zy zich wegmaakten, was zoo groot, dat er ſchier geen achterhalen aan was. Het landvolk wapende zich mede en ſloeg de vluchtelingen onbarmhartig dood. Het pad, waar längs de meesten gevlucht of waarop zy geſneuveld waren, werd ſints het *Mannepad* genoemd en draagt dien naam nog heden ten dage. Wanneer gy, kinderen, ooit den grooten weg van Haarlem naar Hillegom gaat, zult gy, halverwege tusſchen beide die plaatsen een gedenkteeken zien, hetwelk de eigenaar van het Mannepad, die in zeer naauwe betrekking tot den ſchrijver van dit boekjen ſtaat, voor eenige jaren heeft laten oprichten ter nagedachtenis en ter eere van den dapperen Witte.

De andere ſteden volgden het voorbeeld, door Haarlem gegeven. De Delftenaren waren de eersten, die de Vlaamsche bezetting uitdreven, en de ſtraat, langs welke deze aftrok, heet nog heden de Vlamingſtraat. Leyden, Schiedam en Vlaardingen ontſloegen zich daarvan byna terzelfder tijd: en in ſlechts ééne week was Holland geheel van vreemde overheersching bevrijd; terwijl men aan Witte, die het meest hieraan had toegebracht, den eernaam ſchonk van: *Geeſſel der Vlamingen.*

Terwijl dit in Holland voorviel, of nog vroeger, hadden die van Dordrecht zich niet minder loffelijk gekweten. Nikolaas, Heer van Putten en Strijen, was door hen verzocht, de teugels van het bewind op te nemen in de afwezigheid van den Graaf en van Jonker Willem. Toen nu het Brabantsche leger het beleg voor de ſtad ſloeg, wachtte hy geenszins, tot hy aangevallen werd, maar, een uitval wagende,

verfloeg hy het leger van Hertog Jan, dreef het tot aan Waalwijk terug, ſtak den brand in dat dorp, en herwon Geertruidenberg; waarop de Hertog, de kans verloren ziende, met ſchande naar Brabant keerde.

Toen Gwy van Vlaanderen, die zich nog met Renesſe te Utrecht bevond, vernam welken keer de zaken in Holland genomen hadden, begreep hy, dat zijne tegenwoordigheid aldaar noodzakelijk was, om althands nog eene poging tot herſtelling van zijn' gezach te doen. Hy voer naar Gouda; welke ſtad hem nog was toegedaan; doch al wat hy daar kon uitrichten was de vluchtelingen te vergaderen, waarmede hij zich verder begaf. Voor Yſſelmonde ontmoette hy Putten met de Dordtenaren, ontſnapte ter naauwernood na een hardnekkig gevecht en vluchtte naar Vlaanderen. Hier echter bracht hy zijn tijd niet werkeloos door; doch rustte een machtige vloot uit, met oogmerk om Zierikzee te bemachtigen.

Jonker Willem beyverde zich van zijnen kant om goeden tegenweer te doen, en zocht daartoe de hulp aan van den Koning van Frankrijk, die met Vlaanderen in vyandschap was.

Schoonhoven was de eenige Hollandsche ſtad, welke nog voor Vlaanderen hield, daar de jonge Kats, die aldaar het bevel voerde, tot de Zeeuwsche Edelen behoorde, die Renesſes party waren toegedaan. Jonker Willem, zich naar Dordrecht begeven hebbende, beſloot de wederſpannige ſtad in te nemen, en men ſloeg er het beleg voor. Kats verdedigde zich zoo dapper, dat men, uit vrees, dat het beleg te lang zoude duren, zijn toevlucht nam tot een weinig edelmoedig,

doch aan het doel zeer goed beantwoordend middel. Men bond namelijk den ouden Nikolaas van Kats, die in een vorig gevecht gevangen was genomen, aan een ſtormtuig, en ſtelde hem alzoo bloot aan het geſchut der belegerden, die nu geen pijl dorsten ſchieten of geen ſteen afwerpen, uit vrees van den vader huns aanvoerders te kwetſen. Dit had de overgave van het ſlot ten gevolge, en de jonge Kats bleef met zijn vader gevangen.

Weldra kwam Gwy met zijn vloot voor Zierikzee, waar hy de haven toedamde met rijshout en korenſchoven, ten einde over dien dam de ſtad te naderen. Voorts bediende hy zich van drie *blijden* of ſchutgevaarten (welke men toen gebruikte zoo als nu de bomketels), om daarmede groote ſteenen, van wel driehonderd pond zwaarte, binnen de ſtad te werpen. Ook bezigde hy *katten;* dat waren groote houten ſtellaadjen, waarmede men de muren naderde, en waarin zich houten balken of ſtormrammen bevonden om er de muren mede te beuken tot er een gat of bres in ontſtond. De belegerden weerden zich van hunne zijde kloekmoedig en ſtaken eene dier katten in brand door middel van vuurpylen, vervaardigd door een ſmid van Zierikzee, die, zoo 't ſchijnt, een bekwaam werktuigkundige was. Men verhaalt van hem, dat hy een zwaren ſteen, die door de belegeraars in de ſtad geſchoten was, op eene zoo juiste en behendige wijze tegen hen wist terug te drijven, dat hy den hoofdingenieur der Vlamingen de hand verbrijzelde, terwijl deze bezig was er zijn blijde mede op te winden. Gwy, telkens met verlies terug geſla-

gen, en geene kans ziende, om de ſtad met geweld te dwingen, beſloot haar uit te hongeren. En waarlijk, dit middel beloofde de beste uitkomst; want de voorraad was er ſchier verteerd: zoodat de arme belegerden byna niets te eten hadden, en de beesten zich met het ſtroo van de daken en bedden moesten voeden.

Jan van Kruiningen en Boudewijn van Yerſeke, twee kloeke Ridders, die in Willems afwezigheid het bevel over de ſtad voerden, zonden aan dezen bericht, dat alleen ſpoedige hulp Zierikzee kon redden. Gelukkig had de Koning van Frankrijk aan het verzoek van Jonker Willem gehoor gegeven, en was Renato Grimaldi, een Genuees, en vlootvoogd of Admiraal der Franschen, met een aanzienlijke vloot voor den mond der Maas gekomen: Men beſloot, Zierikzee te ontzetten: en, na veertien dagen tegenwind en ſtorm, kwamen de vereenigde vloten voorby Duiveland in de buurt van Zierikzee aan en lieten daar het anker vallen.

Gwy had van zijne zijde niets verzuimd, om zijn machtigen vyand te keer te gaan: hy liet tien duizend man rondom Zierikzee, om die ſtad ingeſloten te houden, en begaf zich met het overige deel zijns legers aan boord zijner ſchepen. Op den 10 Augustus raakten de vloten op het Gouwe (ik heb u reeds gezegd, waar dat vaarwater lag) aan elkander. Het moet een prachtig ſchouwſpel hebben opgeleverd, een engen ſtroom, gelijk dezen, gevuld te zien met eenige honderden vaartuigen, waarvan de meesten op 't ſchitterendst verguld en beſchilderd waren, opgecierd met

de banieren en wimpels der Edelen, die er zich op bevonden, en bedekt met krijgslieden, wier helmen en fchilden in de zon glinfterden, en wier prachtige wapenrokken een bonte mengeling der levendigste kleuren verfpreidden

Grimaldi, die het beftier over de vloten voerde, had gaarne den ftrijd nog eenen dag vertraagd, daar de avond reeds vallende was; doch de Vlaamsche vloot, die voor de wind kwam, begon het gevecht. Drie of vier Fransche fchepen, die den voortocht hadden, geraakten op het drooge vast: Gwy, dit bemerkende, zond er een *brander* op af, dat is, een vaartuig, met brandftoffen gevuld, 't welk behendiglijk tegen vyandelijke fchepen aangedreven en daaraan vastgemaakt wordt. De aan den grond zittende vaartuigen zouden niet in ftaat zijn geweest, den op hen afkomenden brander te keeren; doch by geluk draaide de wind en dreef den brander terug, die alzoo onder de Vlaamsche vloot kwam, er zijn vuur aan mededeelde en groote fchade aanrichtte.

Intusfchen was men van de beide vloten begonnen elkander met pylen en zware fteenen te befchieten, welke in zoo dichte zwermen door de lucht fnorden, dat zy de zon verduisterden; terwijl het krijgsgefchrei der ftrijdenden: *Holland! Parijs! Vlaanderen!* door de lucht weergalmde. De Vlamingen enterden drie Hollandsche fchepen, op wier bodem een vreesselijk gevecht plaats greep. De kans fcheen in den beginne den bondgenooten tegen te loopen; doch gelukkig zette de vloed op, de vastzittende fchepen raakten weêr los en namen deel in 't gevecht. Vele Vlaamsche

ſchepen werden nu aan boord geklampt en genomen; doch daar de nacht inviel, was het onzeker of de overwinning wel volkomen bevochten was. Toen echter de dageraad aanbrak, werd men gewaar, hoe de Vlaamsche vloot geleden had en hoe haar ſchepen, hier en ginds, onttakeld en reddeloos verſtrooid lagen. Een blij geſchal van hoornen en trompetten verwelkomde van de Hollandsche zijde dat blijde ſchouwſpel. Gwy lag met vijf groote ſchepen in 't Gouwe; doch de ongelijkheid der kans bemerkende, poogde hy weg te zeilen. Dit werd hem door Grimaldi belet, die zijn ſchip enterde en na een ſcherp gevecht veroverde. Gwy werd gevangen genomen en naar Frankrijk gebracht.

De Vlamingen, die ter influiting van Zierikzee aan wal waren gebleven, namen de vlucht, hun krijgs- en mondbehoeften in de ſteek latende, welke door de poorters met groot gejuich werden binnengehaald, en zworven op Schouwen rond, waar zy, of jammerlijk doodgeſlagen, of gevangen genomen worden. Jonker Willem, die in geen zeventien dagen uit de wapenen geweest was, begaf zich naar Zierikzee, om aldaar eenige rust te nemen, welke hy wel verdiend had. Gy kunt u voorſtellen, welke vreugd de ſtad vervulde, nu zy op een zoo glansrijke wijs van 't lang beleg ontſlagen werd, en hoe blij en dankbaar zy de overwinnaars inhaalde.

De vrees voor de Vlamingen was na de behaalde zege geweken, en geheel Zeeland ſtond op tegen hun heerſchappy. Middelburg was de eerste ſtad, die de vreemde bezetting verjoeg en met toomelooze blijd-

ſchap Jonker Willem inhaalde, die zich nu in weinige dagen weder meester zag in beide de Graafſchappen.

En, als of alles ſamen moest loopen om hem voor nieuwe aanvallen gerust te ſtellen, ook van zijn laatsten en zeker niet geringsten vyand werd Willem ontſlagen. De wakkere Renesſe bevond zich nog altijd met Woerden, Benskoop en andere uitgewekenen te Utrecht. De tijding van de nederlaag der Vlamingen bracht hem in geen geringe verlegenheid. Geene kans ziende om zich zonder hun hulp in Utrecht te handhaven, beſloot hy te wijken. Te Beuzichem by het overvaren der Lek door eenige Edellieden uit den omtrek aangevallen, ſprong hy met de zijnen te overhaast in de ſchouwe, die omkantelde, zoodat hy in 't water raakte en verdronk. Bij diezelfde gelegenheid kwamen ook Benskoop, Everinge, ter Leede en andere ballingen om. 15 Aug 1304.

Dusdanig was het einde van een der ervarenste, dapperste en groothartigste Ridders die in de geschiedenis onzer landen bekend zijn. Indien hy zijn voortreffelijke gaven zoowel tot verdediging van zijn vaderland als tot verderf daarvan gebezigd had, zijn naam zoude, even als die van Haemſtede en Putten, nooit dan met eerbied door het dankbaar nageſlacht genoemd zijn geworden. Doch zijn onbuigzaam karakter, 't welk moeilijk de beleedigingen verduren kon, die hy ondergaan had, en zijn haat jegens het Huis van Henegouwen, hadden hem een rol doen ſpelen, die misſchien onder andere omſtandigheden de zijne niet ware geweest.

Zeven dagen na Renesse overleed ook zijn vyand, Graaf Jan II, aan de ziekte die hem reeds lang had doen kwijnen. Die regeering over Holland en Zeeland, waarop hy zoo lang gevlamd had, en waartoe hy zoovele listen en kuiperyen had in 't werk gesteld, had slechts gestrekt om die Graafschappen in elende en onrust te brengen: het geluk, om er eenmaal vreedzaam bezitter van te wezen, was voor hem niet weggelegd. De tijding van zijn afsterven werd door zijn zoon Willem te Zierikzee ontfangen, en deze stad had alzoo het voorrecht, hem, aan wien zy zooveel verschuldigd was, het eerst als Graaf in te huldigen.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Krijgsbedrijven van Reinout I. — Onlusten in Friesland. — Schieringers *en* Vetkoopers. — *Wapenſtilſtand tusſchen Holland en Vlaanderen.* — *Beleg van Vollenhove.* — *Dood van Bisſchop Gwy.* — *Frederik van Zierik wordt Bisſchop.* — *Twisten tusſchen Reinout I en zijn zoon.* — *Deze laatste verkrijgt het bewind.* — *Dood van Bisſchop Frederik.* — *Jacob van Oudshoorn, Jan van Bronkhorst, Jan van Diest, Bisſchoppen.* — *Invloed van Holland en Gelre op het Bisdom.* — *Friesche onlusten. Dood van Willem III.* — *Regeering en krijgsbedrijven van Reinout II.*

Het verhalen der belangrijke gebeurtenisſen, in Holland, Zeeland en Utrecht, gedurende de regeering van Jan II voorgevallen, heeft ons belet, anders dan ter loops van Gelre en Friesland te gewagen. Graaf Reinout had zich, gelijk wy gezien hebben, tijdens de overkomst des Keizers, getrouw aan zijn bondgenootschap met Holland gehouden: dit belette hem echter niet, de Vlamingen by te ſtaan in hun oorlog tegen Frankrijk, en den veldslag te Mons in Puele, een plaatsjen tusſchen Dowai en Rijsſel, by te wonen, waar 1304.
de Vlamingen geſlagen werden.

Uit erkentenis voor vele gunstbewijzen, welke hy ontfing van Keizer Hendrik VII, den zoon van zijn

voormaligen, in den ſlag van Woeringen geſneuvelden, bondgenoot Hendrik van Luxemburg, volgde hy dien in een krijgstocht naar Italiën, hielp hem de ſteden van Lombardye bedwingen en woonde zijne
1311. krooning tot Koning van dat Rijk te Milaan by. Na zijn terugkomst ontving hy van Biſſchop Gwy de Veluwe ter leen, over welke landſtreek gy u herinneren zult, dat zijn voorzaten langdurige oorlogen met Utrecht en Brabant gevoerd hadden, en welke, ſedert dien tijd, als een deel van Gelderland werd aangemerkt. Drie jaar later ontfing Reinout nieuwe gunstbewijzen van Keizer Frederik, wiens zijde hy, na den dood van Hendrik VII, tegen zijn mededinger Lodewijk van Beyeren had voorgeſtaan.

Was het, gedurende zijne langdurige regeering, in Gelderland vrij rustig, bitter zag het er in Friesland uit, waar ſedert eenigen tijd twee partyen ontſtaan waren, die elkander op de ſchrikkelijkste wijze en byna zonder rust of tuſſchenpoos beoorloogden. De eene party, welke uit de rijksten en gegoedsten beſtond, droeg, waarſchijnlijk uit hoofde van den veehandel, dien zy dreef, den zonderlingen naam van *Vetkoopers*: de andere, waartoe voornamelijk de oude, maar door den aanwas van kloosters en ſteden verarmde adel behoorde, voerde den niet minder vreemden naam van *Schieringers:* zoo ſommigen willen, omdat zy, by gebrek van geld om vleesch te koopen, zich hoofdzakelijk voedde met zekere goedkoope visch, *ſchieraal* genoemd.

Tuſſchen deze beide partyen was nu roof, moord en doodſlag een dagelijksch werk en men zoude geheele boekdeelen kunnen vullen, indien men al de

gruwelen wilde optellen, waartoe die verdeeldheden aanleiding gaven. Immers in Friesland meer nog dan elders in ons Vaderland werd een oude gewoonte gehandhaafd, welke men *vete* noemde. Wanneer namelijk twee perſonen van verſchillende familiën te ſamen een twistzaak hadden, en de eene den anderen beleedigde of doodde, dan achtten de bloedverwanten van den beleedigde of verſlagene zich gehouden wederwraak te zoeken, door den beleediger te dooden, of, gelukte dit niet, dan iemand van diens maagſchap, hoe onſchuldig die ook aan de daad zijn mocht. Dan poogde de wederparty op hare beurt een gelijke wraak te nemen op de maagſchap van den oorſpronkelijk beleedigde: en zoo ging de twist over van vader tot zoon en bleef vaak tusſchen familiën, die als buren in goede verſtandhouding hadden behooren te leven, geſlachten lang voortduren — en werden zy dan gezegd in doodelijke vete met elkander te leven.

By de rampen van den burgeroorlog voegden zich zware ſtormen en watervloeden, daaruit ontſtane hongersnood, en eindelijk, een inval van Noordsche roovers. Camminga, Heer van Ameland, wien men, onder de benaming van Potestaat, het hoofdbewind over Friesland had opgedragen, trok de Noormannen by de Lauwers tegen, verſloeg en verdreef hen, doch overleed zelf aan zijn wonden; terwijl Heſel Martena in zijne plaats werd gekozen, en door zijn wijsheid en krachtdadigen invloed voor een wijl de rust in zijn geboorteland herſtelde.

Willem III was ondertusſchen, als Graaf, in Holland en Zeeland, gelijk ook in Henegouwen, inge-

huldigd, en verbond zich nu in den echt met Johanna van Valois, de nicht van den Koning van Frankrijk, zijn trouwen voorſtander en bondgenoot. Na de voltrekking van zijn huwelijk, 't welk in Frankrijk plaats had, keerde hy naar Holland terug, waar hy, tot groot genoegen van Edelen en Steden, het bedrog wist te ſtuiten van ſommige lieden, die, zonder van adel te zijn, zich adelijke tytels aanmatigden, om daardoor vrij te zijn van het betalen van lasten. De vrede, tusſchen Frankrijk en Vlaanderen geſloten, had ten gevolge de in vrijheid ſtelling van Bisſchop Gwy en van Gwy van Vlaanderen; doch meer moeite kostte het, een vrede te bewerken tusſchen Vlaanderen en Holland, en men beſloot, zich voorloopig met een vierjarigen wapenſtilſtand te behelpen. Na den afloop daarvan brak op nieuw de oorlog uit; doch Holland leed er geen last van. Robbert, Graaf van Vlaanderen, viel in Henegouwen en noodzaakte Willem tot een verdrag, 't welk later, in 1323, door een vrede gevolgd werd, die ſedert ongeſchonden bleef bewaard. Ook met den Hertog van Brabant werd een overeenkomst geſloten, waarby deze van al zijn eischen op Zuidholland afzag. Bovendien bevlijtigde zich Willem de belangen des koophandels te bevorderen, de rust en welvaart in zijn Graaſſchappen te doen herleven, en door luisterrijke feesten en ridderſpelen het vertier te vermeerderen, en de rampen des oorlogs te doen vergeten.

Intusſchen zag hy zich weldra genoodzaakt, tot beſcherming van een bondgenoot, aan een deel zijner getrouwen de wapenen weder te doen opvatten. Bis-
1311. ſchop Gwy was naar de ſtad Vienne in Dauphiné

gereisd, om aldaar een groote kerkvergadering by te wonen. Voor zijn vertrek had hy, ter beteugeling der Stellingwerver Friezen, die gedurig tegen hem opſtonden, een ſterkte laten bouwen. In zijn afwezigheid, en op een valsch gerucht dat hy overleden was, begonnen de Stellingwervers weder te muiten, vernielden de nog niet voltooide ſterkte en ſloegen 't beleg voor het Bisſchoppelijke ſlot te Vollenhove, waarvan zy zelfs de voorburcht vermeesterden. Om het ſlot zelf in te nemen, 't welk door den ſlotvoogd Herman met kracht verdedigd werd, voerden zy een groot houten ſtormgevaarte daar tegen aan, van drie verdiepingen hoog, en met osſenhuiden bedekt, om de daar binnen ſchuilende manſchappen tegen het vuur der belegerden te beveiligen. Van de bovenste verdieping wierpen de belegeraars met ſteenen, van de tweede ſchoten zy met pylen: in de onderste bevonden zich de zwaargewapenden. Reeds was dit gevaarte tot op vijf voet by 't ſlot gebracht, toen de Bisſchop, die inmiddels was teruggekeerd, over zee opdaagde met een aanzienlijk leger, waaronder zich de wakkere Nikolaas van Putten, Jan van Arkel, Dirk van Brederode en vele andere Hollandsche Edelen en krijgslieden, hem door Graaf Willem toegeſchikt, bevonden. Doch juist 1312.
toen de vloot in 't gezicht was, hadden de belegerden een vaatjen met brandbare ſtoffen boven op het ſtormgevaarte der Friezen weten te werpen: en zulks met een zoo gelukkig gevolg, dat de bovenste verdieping in brand raakte, inſtortte, en vijftig Friezen verpletterde; waarop de overigen het gevaarte verlieten, dat nu geheel door den brand werd verteerd. Van de

verwarring, welke ten gevolge van dit ongeval onder de Stellingwervers ontſtond, maakte Herman gebruik: hy deed, met vijfhonderd man een uitval, en joeg de belegeraars op de vlucht; zoodat de Bisſchop met zijn leger huiswaart trekken kon, zonder het zwaard te hebben ontbloot. Uit erkentenis voor de ſpoedige hulp, hem door Willem verleend, ſtond de Bisſchop de goederen van Aemſtel en Woerden, hem door Jan II opgedragen, den Graaf weder af. Minder dankbaar bewees hy zich echter jegens den burchtvoogd Herman, die zich zoo moedig in zijn dienst gekweeten had. Wel ſloeg hy hem Ridder; maar de beloſte, welke hy hem deed, om zijn goederen te zullen losſen, kwam hy niet na: en Herman ſtierf, gelijk de Kronijkſchrijver getuigt, «rijk in eere, maar arm in goed en vol droefheid over Gwys ondank.»

Vijf jaren later viel de dood des Bisſchops onder de navolgende omſtandigheden voor. Jan van Kuilenburg en Nikolaas van Kats hadden de voogdy op zich genomen van den minderjarigen Gijsbrecht uit den Gooye, een Stichtsch Edelman; maar dewijl hun werd nagegeven, dat zy hun eigen voordeel meer behartigden dan het welvaren van den onmondigen wees, en met de goederen, die zy te beſtieren hadden, leefden naar 't hun lustte, zeide Gwy hun aan, dat zy rekenſchap van hun nalatenſchap zouden geven of daarvan afſtand doen. Zy weigerden zulks en werden hie op door den Bisſchop in het kasteel ten Gooye belegerd en tot de overgave gedwongen. Naauwlijks echter had de Bisſchop het ſlot betrokken, of hy

kreeg een hevig toeval en overleed; terwijl de beide 1317.
Heeren in diezelfde nacht het ſlot weder overrompelden. Hierdoor viel op hen de verdenking, dat zy den Biſchop door vergif hadden doen ſterven. Vreemd genoeg is het, dat niemand de weerſpannige Edelen, die de voogdyſchap naar welgevallen bleven beſtieren, verder over de zaak ſchijnt te hebben gemoeid.

Biſchop Gwy werd in het Sticht vrij algemeen betreurd; want hoewel zijn gedrag jegens Herman van Vollenhove minder loffelijk was, hy had zich by zijn onderzaten zeer bemind weten te maken en veel toegebracht tot het herſtel der rust en den aanwas der welvaart van het Bisdom. Ook buiten 's lands was hy hoog gezien, 't geen daaruit blijkt, dat hy menigmalen tot ſcheidsman by geſchillen tusſchen Vorsten gekozen was: en dat hem door den Paus de waardigheid van Kardinaal werd aangeboden, welke hy echter afwees uit gehechtheid aan het Sticht.

Graaf Willem wist nu door zijnen invloed te bewerken, dat de Biſchoppelijke waardigheid opgedragen werd aan Frederik van Zierik, Proost van St. Pieter te Utrecht. Deze trok naar Rome om zich door den Paus tot Biſchop te laten wijden; doch die kostbare reis was oorzaak, dat het Bisdom met ſchulden bezwaard werd, 't geen zeer veel ongenoegen in het Sticht verwekte. Drie Veluwsche Heeren, die van Lynden, Kesteren en Ommeren, ſtonden op tegen den Biſchop, rooſden zijn eigendommen en ſtaken een zijner ſloten in brand: en Frederik klaagde hierover by hun Heer, Graaf Reinout van Gelre.

Doch deze was op dat tijdſtip niet meer in de mo-

gelijkheid om hem recht te verſchaffen. Ten gevolge van een hoofdwond, in dien noodlottigen ſlag by Woeringen ontfangen, had hy reeds federt lang aan vlagen van zwaarmoedigheid geleden, welke by wijlen in volſlagen krankzinnigheid ontaardde. Ten gevolge hiervan ſtond hy in 1316 zijn gezach voor een gedeelte af aan zijn zoon, als hy, Reinout geheeten. Maar, als zulks doorgaands gaat met lieden, die in zoodanigen ongelukkigen toeſtand verkeeren, hy was niet te bewegen, om geheel van de regeering af te zien, 't geen zeker de verſtandigſte party ware geweest, maar ook daarom juist niet te verwachten. Dit verdroot zijn zoon: 's Lands Edelen en Steden mengden zich in de zaak, en er waren misſchien
1318. hevige onlusten uit voortgeſproten, waren niet vader en zoon overeen gekomen hun geſchillen te onderwerpen aan de uitſpraak der Heeren van Valkenburg, van Mechelen, van Voorne en van Arkel, en hun, tot aan den dag der uitſpraak toe, het beſtuur over geheel Gelre over te laten. Deze ſcheidslieden konden het echter niet eens worden; de twist barsttę op nieuw uit en nu werd de Graaf van Holland uitgenoodigd uitſpraak te doen: en werkelijk bepaalde deze zoodanige ſchikkingen als waarmede beide partyen genoegen konden nemen. Vader en zoon beloofden dan ook de voorgeſchreven bepalingen te zullen nakomen; op ſtraffe, dat zoo een hunner die verbrak, de Graaf van Holland, de Edelen en Steden van Gelre zich tegen hem vereenigen zouden.

Dan, gelijk het te dikwijls gebeurt, dat men zich niet meer om een overeenkomst bekommert,

zoodra men zich ſterk genoeg acht die te breken, de jonge Reinout kwam zijn beloften ſlechts korten tijd na. 't Zij dat heerschzucht hem dreef, 't zij dat werkelijk de oude Graaf dwaasheden beging, welke niet gedoogden, dat men hem zijn vrijheid langer liet, in het najaar van 1318 werd laatstgemelde op het huis de Helt op de Veluwe in verzekerde bewaring gebracht. Naauwlijks was dit geſchied, of de Graaf van Holland zond, (overeenkomstig de gemaakte voorwaarden, en ook om Bisſchop Fredrik te onderſteunen, die zich, na vruchtloos recht gezocht te hebben by den jongen Reinout, tot hem gewend had), een leger in Gelre, onder bevel van den Heer van Arkel. De Hertog van Brabant daarentegen bood hulp aan Jonker Reinout; er hadden verſcheidene gevechten plaats; meer dan eene ſtad en kasteel werd verbrand of geplunderd; maar geene der beide partyen verkreeg eenig beſliſſend voordeel. Eindelijk werd op nieuw goedgevonden, ſcheidsmannen te benoemen, namelijk Hendrik van Vlaanderen, Graaf van Loden, en Jan, Heer van Beaumont, Graaf Willems broeder. Deze bepaalden, dat de Heer van Lynden en zijn medehelpers de ſchade, den Bisſchop aangedaan, vergoeden zouden: en dat de Graaf van Holland, de Heeren van Voorne, van Arkel, van Benthem, en hun onderzaten insgelijks door Jonker Reinout zouden ſchadeloos geſteld worden voor de kosten, welke hun de krijg veroorzaakt had. De oude Reinout werd nu uit zijn gevangenis ontſlagen; doch niet lang daarna weder op het ſlot te Montfoort gebracht, waar hy overeenkomstig zijn vorstelijke waardigheid be-

handeld werd en tot aan zijn dood bleef. Hy ſchijnt zich echter met de regeering niet meer bemoeid te hebben, welke na de laatstgemelde ſchikking door Jonker Reinout, onder den tytel van: « Zoon des Graven van Gelre », zonder tegenſpraak gevoerd werd.

Niet lang na het herſtel van den vrede overleed
1322. Biſſchop Frederik, onder wiens regeering de eerste ſteen gelegd werd van den hoogen toren der Domkerk te Utrecht. De verkiezing van zijn opvolger gaf aanleiding tot groote oneenigheid. De Kanonniken, weinig te vreden over hun overleden Biſſchop, wilden niet op nieuw een aanhanger van Graaf Willem aan 't hoofd der zaken hebben en verkozen, niet Jacob van Zuden, dien hy voorſtond, maar Jacob van Oudshoorn, en, toen deze na een beſtuur van ſlechts weinige maanden overleed, Jan van Bronkhorst, uit een zeer oud en machtig Geldersch geſlacht. Willem III liet nu zijn voorſpraak ten behoeve van Jacob van Zuden varen; doch wendde zich tot den Paus, en verkreeg van dezen, dat hy Jan van Bronkhorst afzette en in diens plaats Jan van Diest aanſtelde. Met geweld werd de eerstgenoemde uit het Sticht verdreven, en de nieuwe Biſſchop in zijn zetel bevestigd. Men kan licht begrijpen, dat de Utrechtenaren weinig genegenheid gevoelden voor een Biſſchop, die hun op zulk een wijze werd opgedrongen; vooral, toen het uit de gevolgen bleek, dat de Hollandsche Graaf in Utrecht en de omliggende plaatsen geheel den meester ſpeelde, terwijl Reinout van Gelre zulks in het Overſticht deed. Onder andere blijken van ongenoegen, welke de Stichtenaren gaven, zal ik hier

ſlechts vermelden, dat zy weigerden den Lekkerdijk, die doorgebroken was, te laten herſtellen; 't geen de overſtrooming van een groot gedeelte van Holland ten gevolge had. Graaf Willem noodzaakte den Biſchop, ter voorkoming van dergelijke nadeelen, een Heemraadſchap over dien dijk aanteſtellen, en de gedane ſchade te vergoeden. Om hem verder van zich afhankelijk te maken, leende hy hem meermalen geld; waarvoor hy nu het eene dan het andere kasteel in pand nam, totdat hy eindelijk in byna elken hoek van het Bisdom bezetting had.

Was de macht van den Hollandschen Graaf in het Sticht toegenomen, in Friesland was hy niet in ſtaat die met denzelfden voordeeligen uitſlag te vestigen. Ondanks hun beſtendige verdeeldheden onderling, waren de bewoners van Oostergoo en Westergoo het doorgaands hierin eens, dat zy van geene Hollandsche heerſchappy gediend bliefden, en zelfs het anders getrouwe Staveren had zich, in 1309, tegen den Graaf verzet. Vijftien honderd man, meest Westfriezen, door dezen gezonden om de ſtad tot onderwerping te brengen, waren in Gaasterland gevallen; maar deinsden af en ſcheepten zich weder in, toen de Potestaat He fel Martena hen met een talrijke bende gewapenden te gemoet trok. De Friezen, vertoornd, dat hun ſtamgenooten nu tegen hen krijg kwamen voeren, ſtaken naar Westfriesland over, en richteden door rooven en branden te Enkhuizen en in den omtrek groote ſchade aan. De Westfriezen namen weldra weerwraak en verbrandden eenige adelijke huizen aan de overzijde en zoo ging men over en weder

1310. met rooven, plunderen en brandſtichten voort, tot eindelijk een verdrag te Alkmaar werd geſloten, waarby Westergoo zich op nieuw aan Graaf Willem onderwierp.

Na den dood van Hesfel Martena, die zes jaren het bewind gevoerd had, ontvlamden in Friesland de partyſchappen met hernieuwde woede, terwijl zich, by watervloed, pest en hongersnood vereenigden om de ongelukkige landzaten te plagen, Ten laatsten ſchenen de Friezen het belang te gevoelen om de binnenlandsche ruſt te herſtellen, waardoor zy alleen in ſtaat waren, zich tegen hun vyanden van buiten te
1323. verdedigen. Er werd een landdag of groote vergadering belegd, waar al de Friesche ſtammen, (uitgenomen de Westfriezen, die nu de getrouwe onderzaten van Graaf Willem waren) hun afgevaardigden zonden. Deze byeenkomst had plaats naby Aurich, op een hoogte, waar ſedert den tijd van Karel den Groote de algemeene belangen van Friesland tuſchen den Rijn en Wezer waren behandeld geworden. De gewone naam van zoodanige vergadering was echter: «by den Upſtalboom», een woord, waarvan de beteekenis niet duidelijk is.

Niet ſlechts in 1323, maar ook in de beide volgende jaren kwam men te dier plaatse byeen: en de uitſlag dier vergaderingen was een beſluit van onderlingen vrede en verzet tegen allen uitheemschen dwang. Hiervan was dan ook het gevolg, dat die van Westergoo zich wederom aan 's Graven gezach onttrokken, en zoo te Staveren als in Westfriesland veel moedwil bedreven. Eenige jaren duurde de krijg, nu en dan

door onderhandelingen afgebroken, tot dat eindelijk Graaf Willem een ſterke vloot uitrustte en daarmede de Friesche kust bedreigde, met dat gevolg, dat de Friezen 1328.
in onderwerping kwamen en 's Graven gezach, althands voor een tijd lang, aldaar geeerbiedigd bleef.

De macht en het aanzien van Graaf Willem waren intusſchen geſtadig aangegroeid en de voornaamste Vorsten zochten zijn bondgenootſchap. Holland en Zeeland hadden vrede onder zijne regeering; en ſlechts eenmaal nadat hy Graaf geworden was, trok Willem in perſoon te velde: namelijk in 1327, toen hy, door zijn zoon Willem en een aanzienlijk getal Edelen vergezeld, den Koning van Frankrijk byſtond om een opſtand der Vlaamsche ſteden tegen hun Graaf Lodewijk te dempen. Veel roem behaalde de Hollandsche adel in den toen geleverden veldſlag by Kasſelberg, en 's Graven zoon werd op het ſlagveld door den Franschen Koning tot Ridder geſlagen.

Graaf Willem had by zijn gemalin Johanna drie dochters, waarvan de oudste, Johanna, aan Graaf Willem van Gulik, de tweede, Margaretha, aan Keizer Lodewijk, en de derde, Filippa, aan Koning Eduard van Engeland uitgehuwlijkt werden, welke verbindtenisſen aan Graaf Willem grooten invloed in Europa gaven. Tevens deed hy door wijze wetten en inſtellingen den handel en de nyverheid in zijn Graaſſchappen bloeien, en de welvaart der landzaten, onder het genot eener gewenschte rust, aanmerkelijk toenemen. Onder zijne regeering was 1323.
die noodlottige oorlog met Vlaanderen, na een zeventigjarigen duur, door een gewenschten vrede vervan-

gen: en zelfs had de Keizer van Duitschland afftand gedaan van alle recht op de Graaffchappen van Holland en Zeeland en de Heerlijkheid van Friesland, behoudens alleen de verfchuldigde manfchap. Willems arbeidzaamheid, zijn perfoonlijke moed en ftandvastigheid, zijn gemeenzame en hoffelijke manieren en zijn geftrenge rechtvaardigheid maakten hem zoo bemind by zijn onderzaten, dat hem reeds by zijn leven de naam van Willem de Goede gefchonken werd. Hy overl ed in 't jaar 1337, aan de jicht, te Valenciennes en werd opgevolgd door zijn zoon Willem IV.

1326. Reeds voor hem was Graaf Reinout van Gelre in zijn gevangenis te Montfoort geftorven, na een regeering van zes en vijftig jaren, van welke hy de laatste acht geen deel aan 't bewind had gehad. Dapper in den oorlog, was hy daarin meest al ongelukkig geweest: en offchoon hy zijn bezittingen had uitgebreid, h d hy daarentegen het Graaffchap met aanmerkelijke fchulden bezwaard. De macht der fteden was onder zijn beftuur fterk toegenomen. By de reeds beftaande, welke meest alle nieuwe voorrechten van hem ontfingen, traden Goch, Wageningen en Bommel in den rang der fteden op.

Reinout II, bygenaamd de Zwarte, nam na zijns vaders dood den tytel aan van Graaf. Zijn beftuur als regent was gekenmerkt geweest door een oorlog tegen den Bisfchop van Munster, om het bezit van Breevoort, waarop beide aanfpraak maakten. Voornamelijk door de tusfchenkomst van den Graaf van Holland, werd deze krijg, welke van 1323 tot 1326

duurde, beëindigd en Breevoort verbleef aan Reinout, terwijl de Bisschop daarentegen andere voordeelen verkreeg.

Een huwelijk met Sofia, de rijke erfdochter van 1328.
Berthout, Heer van Mechelen, stelde Reinout in staat, de schulden, welke zijn vader hem had nagelaten, te betalen, de verpande sloten te losser, en zijn bezittingen uit te breiden.

Een twist, niet lang na zijn komst tot den zetel, tusschen de Luikenaars en hun Bisschop uitgebroken, en waarin Reinout de zijde van laatsgemelde had voorgestaan, gaf aanleiding, dat de Luikenaars een strooptocht in Gelre deden, en aldaar een kleine plaats aantastten. Reinout spoedde zich met eenige Edelen tot ontzet: zijn Maarschalk Willem van Bronkhorst, die de voorhoede geleide, sneuvelde in den eersten aanval; doch zijn dood werd bloedig door den Graaf gewroken. Met slechts twee duizend man tastte hy tien maal zooveel Luikenaars by Hasselt aan, en verstoeg hen ten eenemale. Uit den aanzienlijken buit en het losgeld der gevangenen versterkte hy zijn sloten en stichtte het klooster Monnikhuizen by Arnhem, terwijl de Bisschop van Luik hem, tot vergelding van de bewezen dienst, met de stad Mechelen en verschillende andere goederen beleende.

De Gravin Sofia was in 1329 gestorven, en Reinout was weldra bedacht een meer glansrijk huwelijk aan te gaan. Hy verzocht en verkreeg de hand van Eleonora, zuster van den Engelschen Koning Eduard III. Dit huwelijk, in 1332 voltrokken, werd met veel pracht te Nymegen gevierd.

Nog in 't zelfde jaar werd Reinout in een oorlog tusſchen Frankrijk en Brabant gewikkeld. De krijg, door vredesonderhandelingen eenigen tijd verſchoven, borst in 1333 te geweldiger uit. Graaf Reinout had Mechelen, 't welk hem, gelijk ik u zoo even verhaalde, in leen was gegeven, aan Graaf Lodewijk van Vlaanderen verkocht. De burgery dier ſtad weigerde dezen nieuwen Heer te erkennen: de Hertog van Brabant onderſteunde hun wederſtand: en nu verbonden zich de Graven van Vlaanderen en Gelre benevens vele andere Vorsten en Heeren tegen hem ten krijg.

In 1334 vielen de bondgenooten van verſcheidene zijden in Brabant. Reinout nam Tiel in, welke ſtad vroeger door Gelre aan Brabant was afgeſtaan geweest: van daar trok hy naar het land van Overmaze, en hielp er den Aartsbisſchop van Keulen, den Graaf van Gulik en den Heer van Beaumont in 't bemachtigen van het kaſteel Roder, en nam kort daarna, by verraſſing, Sittart in. Een wapenſtilſtand, door den Koning van Frankrijk bewerkt, werd weldra gevolgd door een vrede, waarby, onder andere voorwaarden, Tiel aan Gelre werd afgeſtaan, en ſedert daarby verbleef.

Naauwlijks was deze oorlog geëindigd, of Reinout werd door zijn zwager, den Koning van Engeland, aangezocht om hem tegen de Schotten hulp te verleenen. Hy gaf gehoor aan dit verzoek en trok derwaarts met den Graaf van Namen en een aanzienlijke krijgsmacht; die zich in Schotland wakkekweet. Weldra echter keerde de Graaf terug: zoo men wil, om dat hy, door de Schotten gevangen

genomen zijnde, beloofd had niet verder tegen hen te ſtrijden.

Ik heb u reeds vroeger geſproken van den grooten invloed, welken Reinout op de Stichtsche zaken uitoefende. Deze vermeerderde nog, toen hy voor een aanzienlijke ſom, welke hy den Biſchop voorſchoot, byna geheel Overyſſel in pand kreeg, waarvan de meeste Edelen en ſteden hem trouw beloofden, tot dat de geheele ſchuld zoude afbetaald zijn.

De Koning van Engeland, niet lang daarna aanſpraak gemaakt hebbende op den troon van Frankrijk, haalde de Graven van Gelre, van Holland en van Gulik over om zijn eischen te ondersteunen. Met grooten yver nam inzonderheid Reinout de belangen zijns zwagers ter harte, wierf hem overal bondgenooten, en verpandde, naar men beweert, zijn kleinodiën, om krijgsvolk voor hem te verzamelen. Die yver gaf zelfs aanleiding, dat men in Frankrijk den Graaf beſchuldigde, van den Franschen Koning Filips met vergif te hebben willen doen ombrengen. Reinout, met recht over zulk een aantijging verontwaardigd, ſchreef aan Filips, dat hy een Edelman was, die met het zwaard en niet met vergif zijn twisten beſlechtte, en dat de Koning zich ſchamen moest een anderen Edelman van zulk een ſchandelijk opzet te verdenken. Voorts zuiverde hy zich te Leuven, in tegenwoordigheid van den Hertog van Brabant, de Graven van Holland, van Namen en andere Heeren, op 't plechtigst van den blaam, die hem was aangewreven. Koning Eduard kwam met een vloot te Antwerpen aan; waar zich Reinout alsnu

by hem vervoegde: weldra kwam ook de Keizer van Duitschland over, die mede de belangen van Eduard voorſtond, en de veldtocht tegen Frankrijk nam een aanvang. By dezen oorlog, die tot weinig beſlisſends leidde, zal ik hier niet ſtilſtaan, maar wel by eene vooraf plaats gehad hebbende gebeurtenis, welke voor Reinout van geen gering belang was; namelijk, dat door Keizer Lodewijk IV, op verzoek en in byzijn van Eduard, te Frankfort op den Rijksdag, het Graafſchap Gelre tot een Hertogdom verheven werd, terwijl aan Reinout en zijn opvolgers behalve die Hertoglijke waardigheid nog vele aanzienlijke voorrechten werden verleend.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Krijgsbedrijven van Willem IV. — Jan van Arkel Bisschop — Beleg van Utrecht. — Tocht tegen Friesland. — Willem IV sneuvelt — Dood van Reinout II van Gelre. — Reinout III — Keizerin Margaretha met Holland en Zeeland verlijd. — Bestuur van Hertog Willem, als verbeider. — Bisschop Jan beoorloogt Holland — en den Heer van Bronkhorst. — Pestziekte. — Twist der Hekerens en Bronkhorsten. — Willem V Graaf. — Begin der Hoeksche en Kabbeljauwsche twisten. —

Ook Graaf Willem IV van Holland was als lid des Duitschen Rijks opgeroepen geworden om de grenzen van dat Rijk tegen Frankrijk te dekken. Hy weigerde echter Koning Eduard in Pikardye te volgen; deze, hierover gebelgd, liet zijn leger door Henegouwen trekken, 't welk veel last van het krijgsvolk leed. Dit vertoornde den jongen Graaf zoo zeer, dat hy zich met vijfhonderd gewapenden naar den Koning van Frankrijk begaf en hem zijne dienst aanbood. Niet lang echter bleef Willem Frankrijks bondgenoot: een twist, tusschen de inwoners der stad Haspre in Henegouwen en de te Kamerijk gevestigde Fran-

schen ontſtaan, gaf aanleiding, dat eerstgenoemde plaats in brand geſtoken werd. De Graaf, hierover verſtoord, verliet het leger van Filips, trok naar Haspre, joeg er de Franschen van daan, riep te Bergen in Henegouwen een raad byeen uit de drie Graafſchappen, en verklaarde den oorlog aan Frankrijk. Weinig bekommerde zich Koning Filips hierover: «mijn neef,» zeide hy, «is een opvliegende gek, die alles in vuur en vlam wil zetten.» —

Deze krijg was echter niet van langen duur. Johanna, Willems moeder, die, gelijk gy u herinneren zult, een Fransche prinſes, en de zuster was van Filips, zag met leedwezen die oneenigheid tusſchen haar broeder en haar zoon en wist, na eenige plundertochten waarvan inzonderheid Henegouwen veel te lijden had, een verzoening en kort daarna den vrede tusſchen hen tot ſtand te brengen. Drie jaren later deed de Graaf wat vele zijner voorgangers gedaan hadden, doch hetgeen thands iets vreemds begon te worden, namelijk een tocht naar 't Heilige Land, waar hy zijn gebeden ſtortte op het Heilige Graf, en vervolgens over Cyprus naar Venetiën terugkeerde. Vandaar begaf hy zich naar Pruiſen, waar hy de heidenen in Lithouwen beſtreed. Teruggekeerd, gaf hy een groot feest in den Haag, 't welk overal plechtig was aangekondigd geweest, en waar een menigte Edele Heeren en Vrouwen op 't prachtigst
1344 onthaald werden. Op dat feest, 't welk vijf dagen duurde, werden onder anderen 111 aam wijn, 45 vaten bier, 54 koeien en 42 varkens gebruikt.

Bisſchop Jan van Diest was in 1340 overleden: en nu yverde Reinout voor Jan van Bronkhorst, terwijl Willem zich verklaarde voor den Domheer Jan, uit het machtige Huis van Arkel geſproten. De Paus, tot wien men zich wendde, benoemde geen van beide, maar Nikolaas Cappochi, een Italiaan, die echter, hoorende, hoe ſlecht het met de geldmiddelen van het Sticht geſteld was, voor de waardigheid bedankte en Jan van Arkel aanbeval, die dan ook werd bevestigd en ingewijd. Naauwlijks had deze den zetel aanvaard, of hy nam het beſluit, de verachterde zaken van het Bisdom te herſtellen. Nog in den bloei zijns levens, vol moed en eerzucht, en volleerd in krijgszaken, voegde hy by deze, meer den Vorst dan den Kerkvoogd paſſende hoedanigheden, een groote ſpaarzaamheid en een vasten wil om Utrecht op te heffen uit den ſtaat van vernedering en afhankelijkheid, waarin het verzonken was. Hy leefde hoogst zuinig, ging zelfs een tijd lang in Frankrijk wonen, waar hij geen hofſtaat behoefde te voeren, en loste voor het uitgeſpaarde geld verſcheidene der aan Holland verpande ſloten af. Graaf Willem was hiermede weinig in zijn ſchik; want met zijn heerſchappy over die kasteelen verviel ook zijn gezach over het Sticht, en hy geraakte in onmin en weldra in vyandſchap met den Bisſchop, of liever met diens broeder Robbert, die in de afwezigheid van Jan van Arkel het Bisdom beſtuurde.

Zijn gezach binnen Utrecht willende doen gelden, ſloeg Willem het beleg voor die ſtad en begon haar met dertien ſtormtuigen te rammeien. Na een beleg

van vijf weken, waarby de belegerden zich dapper verdedigde, kwam de Bisschop, die tijding bekomen had van hetgeen gebeurd was, herwaarts; en verzocht vrede. De Graaf, die by het beleg gewond en daardoor waarschijnlijk nog gramstoriger geworden was, wilde den vrede niet toestaan, dan op voorwaarde, dat vierhonderd burgers van Utrecht, blootshoofds, barrevoets en in 't hemd, hem voor zijn tent vergiffenis zouden komen afsmeeken. Dit was hard, maar men moest er zich aan onderwerpen.

De Graaf brak nu het beleg op; maar een geducht leger op de been hebbende, besloot hy dit niet werkeloos te laten, en er party van te trekken om de Friezen van Staveren en de omgelegene streken, die eenigen zijner ambtenaren mishandeld en verjaagd hadden, voor hun wederspannigheid te straffen. Hy zeilde met verscheidene schepen de Zuiderzee in en hield koers naar Friesland. Het was echter reeds laat in de herfst, en het stormachtige weer was oorzaak, dat de schepen niet gelijktijdig aan de Friesche kusten konden landen. Jan van Beaumont, 's Graven oom, was de eerste, die met zijn legerknechten voet aan wal zette. De Friezen waren reeds in slagorde geschaard en gereed hem te ontfangen. Beaumont rukte wel op hen aan; doch moest voor de overmacht terugdeinzen. Intusschen was de Graaf ook geland, doch miste de gelegenheid om zijn benden behoorlijk in gelederen te vormen; terwijl de Friezen hem gedurig van alle zijde met hunne aanvallen vermoeiden. De strijd werd lang met hardnekkigheid volgehouden; eindelijk zagen zich de Hollanders genoodzaakt, naar hun schepen te

wijken; doch werden door de verbitterde Friezen tot in 't water vervolgd en by menigten doodgeſlagen De Graaf, te hooghartig om te vluchten, bleef zich nog een geruimen tijd tegen de overmacht verweeren; doch vergeefs. Hy zelf, de wakkerste Edellieden, een Naaldwijk, twee Teylingens, twee Merwedes, een Haemſtede en een aantal andere, zoo Hollandsche als Henegouwer Ridders vielen door de wapenen der Friezen. Beaumont, die de ſchande der nederlaag niet overleven, maar den ſtrijd tot het uiterste vol wilde houden, werd zijns ondanks, door zijn getrouwen ſchildknaap Robert de Glimes, met behulp van eenige anderen, in een vaartuig geworpen en weggevoerd. Eerst na tien dagen vonden de Friezen, onder een ſtapel dooden, het lijk van den Graaf, 't welk zy in een klooster by Bolsward begroeven.

Deze noodlottige ſlag, welke even onvoorſpoedig voor Holland afliep als ongeveer negentig jaar vroeger de aanſlag van Zwarte Griet op Zeeland voor Vlaanderen, viel voor op den 26 of 27 September 1345. Men verhaalt, dat, toen Graaf Willem in de Domkerk te Utrecht gedoopt werd, de oude Graaf Reinout van Gelre, die toen reeds half krankzinnig was, verzocht was geworden als gevader of peter over het kind te ſtaan en te dier gelegenheid voorſpelde, dat de doopeling voorſpoedige dagen beleven zoude, tot dat hy door de Friezen zoude worden gedood.

Als een treurig voorbeeld van de wreede wijze, waarop men in die ruwe tijden wraak nam over een geleden tegenſpoed, diene het volgende. Op het eiland Marken ſtond een klooster, dat van de Friesche

Abdy Mariëngaard by Dokkum afhankelijk was, en dus door Friesche monniken bewoond werd. Een bende Hollandsch krijgsvolk ſtak derwaart over, verbrandde het geſticht en ſmeet de arme monniken, die zeker geen ſchuld aan 's Graven dood hadden, in zee.

Hoe men ook in Holland over de nederlaag jammerde, Willem IV zelf werd minder door zijn onderzaten betreurd dan zijn vader geweest was. Hy had dezen willen navolgen in zijn pogingen om het Grafelijk gezach uittebreiden en roem te verwerven, zoowel als in het geven en bywonen van ridderſpelen en tornooien; maar het laatste ging gemakkelijker dan het eerste; want hy miste de hooge bekwaamheden, de zachtheid in den omgang en den ſtandvastigen aart van Willem III.

Reeds voor hem, in 't jaar 1343, was Hertog Reinout van Gelre, zeer onverwachts, onder het bywonen der godsdienstoefening, in zijn achtenveertigste jaar overleden. Zijn regeering was over 't algemeen zeer weldadig voor Gelderland geweest. Immers, toen hy, in 't jaar 1319 het gezach in handen nam, vond hy het land door den oorlog verarmd en door inwendige verdeeldheden verſcheurd: — en het was hem gelukt, door geduld en volharding, de partyſchappen te doen zwijgen, zich by den adel bemind en geëerd te maken, de ſteden door koophandel en nyverheid te doen bloeien, de grenzen uittebreiden van zijn gebied, in een woord, rust en welvaart binnen zijn Hertogdom te doen herleven. Jammer ſlechts, dat die tijd van vrede en voorſpoed zoo kortſtondig was

en met zijn dood voor ſcheuring en tweeſpalt plaats maakte.

Eleonora, de brave gemalin van Hertog Reinout, was, niettegenſtaande zy zich voorbeeldig gedroeg en hem twee zonen geſchonken had, door haar echtgenoot met een verregaande achteloosheid behandeld geworden: zoo zelfs, dat zy haar dagen byna geheel alleen ſleet en zonder dat hy zich over haar bekommerde. Om den blaam te ontgaan, welken deze handelwijze verdiende, liet Reinout het gerucht verſpreiden, dat Eleonora een zeer walgelijke huidziekte had, welke maakte, dat het in hare tegenwoordigheid niet was uittehouden. Deze praatjens kwamen de Hertogin ter oore, en zy beſloot zich op een waardige wijze over het haar gedane ongelijk te wreken en Reinout openlijk te beſchamen. Eens, dat deze te Nymegen met een aanzienlijk gezelſchap aan tafel gezeten was, trad zy binnen, met haar beide zoontjens aan de hand. Zoodra zy de tafel genaderd was, wierp zy den breeden mantel, die haar bedekte, af, en vertoonde zich, tot verbazing van alle aanwezigen, zonder andere kleeding, dan een fijn zijden hemd. Toen keerde zy zich rond, en zeide, in tranen uitberstende, tegen den Hertog: » o mijn lieve Heer! ik bid u, dat gy de gebreken en de ziekte, waarvan ik zoo lasterlijk beticht worde, laat onderzoeken; want ik ben als andere vrouwen, en heb, door Gods goedheid, geen gebrek aan my. Zie hier uw beide zonen ſterk en gezond: en zoo gy my niet verlaten hadt, hadden wy nog wel meer kinderen gehad. Mogelijk komt er nog wel een tijd,

dat het Geldersche volk onze ſcheiding beſchreien zal, wanneer zy zien zullen, dat zy geen landsheeren meer uit ons bloed bezitten. » —

De Hertog en zijn Edelen waren over deze toeſpraak zeer beſchaamd; doch Reinout had geen gelegenheid om zijn onrechtvaardig gedrag jegens Eleonora te vergoeden; dewijl hy kort daarna overleed. De vrees, welke zy had uitgedrukt, werd volkomen bewaarheid; want beide hare zonen ſtierven kinderloos, en de regeering bleef dus, gelijk wy later zien zullen, niet in haar geſlacht.

Deze twee knapen, de eene, als zijn vader, Reinout geheeten, de andere Eduard, naar zijn oom den Koning van Engeland, hadden, by hun vaders overlijden, ſlechts den ouderdom van elf en zeven jaren bereikt. Gedurende de minderjarigheid van den jongen Reinout, werd aan een Raad van Edelen en Steden de taak opgedragen om te overleggen hoe men op de meest voordeelige wijze de ſchulden zoude kwijten, welke Reinout ten gevolge van den kostbaren oorlog, tegen Frankrijk gevoerd, en van zijn aanzienlijke hofhouding, had nagelaten: de voogdyſchap bleef echter by de Hertogin Weduwe berusten; terwijl de Heeren van Valkenburg, naaste bloedverwanten van haar overleden man, haar als Stedehouder en Rentmeester ter zijde ſtonden. Spoedig echter, reeds in 't jaar 1344, werd de twaalfjarige Reinout meerderjarig verklaard en in de onderſcheiden ſteden gehuldigd.

Eduard III van Engeland, by voortduring aanſpraak makende op den troon van Frankrijk, ſtelde er belang

in, dat Reinout III, even als vroeger zijn vader, hem als bondgenoot ter zijde ſtond, en wist, door Eleonoraas tuſſchenkomst, te bewerken, dat de jonge Hertog hem, in 't laatst van 1346, met een aanzienlijk gevolg van Edelen, in zijn legerplaats voor de ſtad Calais bezoeken kwam. Hier zocht hy hem over te halen, om de dochter van den Markgraaf van Gulik tot vrouw te nemen, en den Markgraaf zelven het beſtier der zaken in Gelderland op te dragen, zoolang hy (Reinout) afwezig of nog te jong was om zelf te regeeren. Reinout echter, die door zijn vader aan de dochter van den Hertog van Brabant verloofd was geworden en die vernam, hoe in zijne afwezigheid allerlei ongeregeldheden in Gelre voorvielen, liet zich door den Engelschen Koning niet ompraten: hy veinsde echter toe te geven, verliet Calais, doch ging, in plaats van dadelijk naar zijn Hertogdom te keeren, eerst naar Antwerpen, en vervoegde zich by den Hertog van Brabant, met wien hy kort daarop naar Parijs vertrok en in 1647 met Maria van Brabant in den echt trad.

Nog datzelfde jaar had de vijftienjarige Reinout reeds gelegenheid om zijn loopbaan als krijgsman te beginnen. Zijn ſchoonvader was namelijk in oorlog met de Luikenaren, die hun Biſſchop verdreven hadden, en de jeugdige Hertog van Gelre had zich met een aanzienlijk getal Edelen tot zijn byſtand by hem vervoegd. By Walef, een Luikſch dorp, werd Reinout, benevens verſcheiden anderen Heeren, door zijn ſchoonvader tot Ridder geſlagen: en op den volgenden dag had er een groote veldſlag plaats, waarin

de Luikenaars geſlagen werden. Reinout zelf gaf hier blijken van lofwaardigen moed, en keerde met eer beladen naar Gelderland terug; oſchoon zijn leger groote verliezen geleden had, en vele Edelen, die met hem gekomen waren, als de Heer van Kuilenburg, Robbert van Arkel, ('s Biſchops broeder), Boudewijn van Bronkhorst Heer van Batenburg, de Burggraaf van Nymegen enz. gefneuveld waren.

Deze oorlog, zoowel als de voorafgaande reizen en het huwlijk van Hertog Reinout, hadden natuurlijk vele onkosten noodzakelijk gemaakt, welke de ſlechte ſtaat der ſchatkist niet toeliet dat door deze gedragen werden. De Geldersche ſteden voorzagen grootendeels in hetgeen tot dekking der uitgaven noodig was en werden deswegen door den Hertog met nieuwe voorrechten beſchonken. — Weldra echter zag zich Gelderland in nieuwe onlusten gewikkeld; doch eer wy daarvan gewagen, moeten wy zien hoe het thands in de nu hoofdeloos geworden Graaſſchappen Holland en Zeeland geſteld was.

Willem IV had noch kinderen noch broeders nagelaten; maar alleen twee zusters, namelijk Margaretha, die aan Keizer Lodewijk, en Filippa, die aan Koning Eduard van Engeland gehuwd was. Het leen was dus weder aan den Keizer vervallen, die het kon wegſchenken aan wien hy verkoos; doch, althands naar het gevoelen der meeste geleerden, niet aan een vrouw, dewijl Holland een *kwaad leen* was, gelijk men het heette, en niet aan vrouwelijke erfgenamen verviel, gelijk dan ook, vroeger, Ada door haren oom Willem I van de regeering was uitgeſloten

geworden. Keizer Lodewijk echter ſcheen er anders over te denken, en verlijdde zijn gemalin Margaretha 1346. met Henegouwen, Holland, Zeeland en Friesland: 't geen velen onder de Hollandsche Edelen zeer wel aanſtond; daar zy hoopten, onder de regeering eener vrouw de handen vrij te zullen hebben en hun verloren voorrechten terug te bekomen. Anderen daarentegen, en voornamelijk de Steden, die by den ſlechten ſtaat van 's lands geldmiddelen wel een knappen Vorst zouden verlangd hebben, ten einde de zaken op een goeden voet te herſtellen, waren verontwaardigd, en klaagden, dat het ſchandelijk voor Holland ware aan het *ſpinrokken* te vervallen. Met deze ſpreekwijze bedoelde men de heerſchappy van een vrouw, wier beſtemming het eerder is, te ſpinnen en huiswerk te doen, dan te regeeren.

Aan den Zoon van Lodewijk en Margaretha, mede Willem geheeten, werd het beſtuur der Graaffchappen opgedragen onder den naam van *verbeider:* waarmede zooveel te kennen gegeven werd als dat hy de regeering *verwachtte* of *verbeidde.* De jonge Vorst vond in Holland handen vol werks; want zijn moeder had, toen zy daar te lande als Gravin werd ingehuldigd, om zich by de landzaten aangenaam te maken, zoovele vrijheden en voorrechten geſchonken en zoovele verkoopingen en verpandingen gedaan, dat het huishouden van ſtaat hoe langer hoe erger in de war was geraakt. Hy gedroeg zich echter in dat beſtuur met beleid en wakkerheid en was weldra in de gelegenheid bewijs van zijn moedigen aart te geven.

De Utrechtsche Bisſchop Jan van Arkel, die door den oorlog, welken Graaf Willem IV het Sticht had aangedaan, zich had te leur geſteld gezien in zijn voornemen om door een ſtil en zuinig leven de vervallen zaken van het Bisdom te herſtellen, had de gelegenheid van diens overlijden en van de jonge jaren des Hertogen van Gelre niet willen verzuimen om zich van zijn beide naburen onafhankelijk te
1348. maken. Hy begon met het vroeger hem afgevallen Eemnes te heroveren; toen viel hy in Holland en verwoestte Oudewater. Graaf Willem riep ſtraks een leger byeen, trok den Bisſchop tegen en daagde hem tot een veldſlag. Deze viel wel ten nadeele der Hollanders uit; doch de Bisſchop achtte het niet raadzaam, den oorlog verder voorttezetten, daar hy elders de handen vol werks gekregen, en dus zijn beſchikbare benden wel noodig had.

Gijsbert Heer van Bronkhorst, wiens goederen op den rechter oever van den Ysſel gelegen waren, en die, door den dood van zijn broeder in den ſlag by Walef, ook Heer van Batenburg geworden was, in 't kort een der machtigste Geldersche Edelen van dien tijd, had zich, misſchien uit ſpijt, dat men vroeger zijn oom Jan van Bronkhorst was voorbygegaan om Jan van Arkel tot Bisſchop te kiezen, omtrent dezen tijd, tegen laatstgenoemde verzet en hem de leenen opgezegd, welke hy van hem hield, waarna hy met gewapenden in Twenthe viel en het Bisſchoppelijk ſlot te Goor verbrandde. De Bisſchop, dit vernemende, ſloot een beſtand met de Hollanders, haastte zich, een aanzienlijke macht in Overysſel

byeen te brengen, en verbrandde daarmede Borculo en andere, aan Bronkhorst behoorende, plaatsen. — Nu was de krijg ontvlamd, en beide partyen zochten zich door machtige bondgenooten te ſterken. Bronkhorst haalde Hertog Reinout over, zijne zijde te kiezen: en Arkel vond onderſteuning by Zweder van Voorst en Frederik van de Eese of van Hekeren. De eerste was een Edelman uit Salland, waar zijn voorouders ſints onheuchelijke jaren groote goederen bezeten hadden: de andere een leenman van Gelre, doch die ook in het Overſticht belangrijke goederen bezat. Over en weder viel men nu aan 't ſtroopen, rooven en plunderen, en menig ſlot en dorp werd vernield en verwoest, totdat in het volgende jaar 1349 een verbond geſloten werd. Misſchien was men het oorlogen moede: misſchien ook was het wederzijdsch nederleggen der wapenen toeteſchrijven aan de nadering eener geweldige ziekte, om haar moordende uitwerkſelen *de zwarte dood* genoemd, en die waarſchijnlijk geene andere was dan de bekende Aziatische *cholera*: althands zy had zich eerst in China en de Indiën vertoond, en later over geheel Europa uitgebreid. By de angst en ſchrik, welke deze kwaal verſpreidde, voegde zich de verſchijning van geheele benden dweepzieke ongelukkigen, die door lichaamsfolteringen de wraak des hemels dachten te verbidden en alle landen rondliepen, hun naakte lichamen geeſſelende met koorden, aan wier uiteinde ſcherpe naalden waren vastgehecht. Het dagelijksch gezicht van dooden en ſtervenden bracht,

vooral by de mindere ſtanden, onverſchilligheid omtrent het leven te weeg: men wilde de akkers niet meer bebouwen, waarvan men, naar men meende, toch de vruchten niet genieten zoude. Even als zulks by pestziekten meer toegaat, wilde het gemeene volk het ontſtaan daarvan uit geene natuurlijke oorzaken verklaard hebben; maar ſchreef het aan 't vergiftigen der bronnen toe, en beſchuldigde hiervan de Joden, die nu gebannen, gefolterd of gedood werden, terwijl men zich van hun vermogen meester maakte.

En, of men aan al deze rampen niet genoeg had, het nog ſmeulende twistvuur borst eerlang zoo in Gelderland als in Holland met nieuwe woede weder uit, en deed er partyſchappen ontſtaan, welke eeuwen lang voor die gewesten, ja voor ons geheele vaderland, een bron van elende waren. En nog meer komen ons die verdeeldheden betreuringswaardig voor, wanneer wy bedenken, dat zy meestal plaats hadden tusſchen Vorsten van hetzelfde geſlacht, en dat haar aanvang gekenmerkt werd door de ſelste en onverzoenlijkste vete, in Gelderland, tusſchen broeders van 't zelfde bed, in Holland, tusſchen moeder en zoon.

De tweede zoon van Reinout II en Eleonora, Eduard, had zijn veertiende jaar bereikt, en was, naar de getuigenis van alle geſchiedſchrijvers, een fier en wakker jongeling, en, naar zijn leeftijd, reeds zeer ontwikkeld. Offchoon het van zelve ſprak, dat hy geen aanſpraak kon maken op de erfopvolging, had hy, even als vroeger Floris de Zwarte of Willem I van Holland, recht op een *apanage*: — van welk

woord ik u in het Tiende hoofdſtuk de beteekenis gezegd heb. Hy eischte alzoo een deel der goederen, welke door zijn vader waren nagelaten, en werd in zijn vorderingen door den Heer van Bronkhorst ondersteund. Weldra ontstond er een openlijke breuk tusschen de beide broeders: Nymegen en Tiel verklaarden zich voor Eduard, en de burgeroorlog begon: terwijl men hen, die Eduards zijde hielden, naar zijn aanzienlijksten vriend en raadsman, de *Bronkhorsten*, en de aanhangers van Reinout, naar Frederik van Hekeren, de *Hekerens* noemde.

Intusschen was Willem, Margarethaas zoon, het moede geworden, in Holland op naam zijner moeder de berooide zaken te besturen, te meer, daar hy door de Edelen gedwarsboomd werd en zonder geld zat. Hy begeerde dus, of het bewind te laten varen, of zelf Graaf te zijn. Keizer Lodewijk was gestorven: en Margaretha, wellicht beducht, dat een nieuwe Keizer de aan haar gedane schenking niet zoude erkennen, stond aan haar zoon het Grafelijk gezach over Holland, Zeeland en Friesland af; doch op de vrij drukkende voorwaarde, dat haar jaarlijks een som van 10,000 oude schilden (in dien tijd een zeer belangrijke) zoude betaald worden: 't geen zy wel had kunnen voorzien, dat de berooide schatkist niet kon opbrengen. — Met haar eindigde nu de regeering van het Huis van Henegouwen, welke vijftig jaren geduurd had, en haar zoon, de eerste Graaf uit het Beyersche Huis, 1346.
aanvaardde de kroon onder den naam van Willem V.

Hy bevond zich echter weldra in de onmogelijk-

heid om het toegeſtane jaargeld aan zijn moeder te betalen: en toen hy ondervond, dat vele Hollandsche Edelen, die gunsten van haar genoten hadden of de regeering eener uitheemsche vrouw gemakkelijker vonden dan die van een zich binnen 't land bevindenden Graaf, hem op alle wijze dwarsboomden, zich gewapend tegen hem verzetteden, ja zelfs Naarden in brand ſtaken, verklaarde hy het verdrag, met Margaretha aangegaan, verbroken, verbande de Edelen, die hare party waren toegedaan, en riep de hem getrouwe onderzaten om zich heen, ten einde zijn zetel tegen alle geweld te verdedigen. Margaretha, van hare zijde, herriep haren afſtand: en zoo ſtonden nu de beide partyen tegen elkander over: Margarethaas aanhangers onder den naam van *Hoekschen:* die van Willem onder dien van *Kabbeljauwschen.*

Zonderlinge benamingen, niet waar? en waarvan gy den oorſprong wel zoudt willen weten. — Met zekerheid kan ik u dien echter niet zeggen: De meesten beweeren, dat de vrienden van Willem zich by Kabbeljauwen vergeleken, omdat deze de meest gevreesde viſchen aan onze kusten zijn, die de kleineren opſlokken, terwijl hun tegenſtanders zich Hoeken of Hoekschen noemden, omdat de Kabbeljauw door den hoek verſchalkt wordt.

Een ander geleerde legt het op deze wijze uit: het was, gelijk ik u in het Zestiende hoofdſtuk gezegd heb, in dien tijd de gewoonte, dat de hofbedienden op hun kleederen de kleuren voerden, die op het wapen van den Vorst prijkten: de hofdienaars van Marga-

retha nu waren met de Henegouwer kleuren, rood en geel, gekleed. Toen Willem aan de regeering kwam, namen zijne dienaren de kleuren aan van Beyeren, uit welk ſtamhuis hy geboren was: deze waren blaauw met witte of zilveren ruiten. De aanhangers van Margaretha beweerden nu ſpottenderwijze, dat de anderen er als blaauwe visſchen uitzagen en ſcholden hen voor Kabbeljauwen: welken naam Willem en de zijnen zich weldra lieten aanleunen. Hieruit volgde van zelve dat zich de tegenparty aldra den naam van Hoekschen gaf, daar toch niets voor de Kabbeljauwen zoo te vreezen is, als de hoek.

Hoewel de aanleiding van den burgerkrijg, in Holland even als in Gelderland, uit een twist om de heerſchappy ontſtond, waren er echter andere redenen, welke medewerkten, om dien lang, en hevig, te doen voortduren. De vraag, wie recht had, Margaretha of haar zoon, was meest een louter voorwendſel, waar achter men zich verschool; maar de ware oorzaak der oneenigheid lag dieper. De ſteden, die door handel en nyverheid moesten bloeien, en hierin voornamelijk door de op hun voorrechten ſteunende en ſlechts van krijg en veten wetende Edellieden verhinderd werden, beſchouwden het voor zich van belang, dat de macht van den Landsheer, haar natuurlijken beſchermer, gevestigd werd, en het aanzien der Edelen daardoor verminderde: zy waren dus uit den aart, en op kleine uitzonderingen na, Kabbeljauwsch, en den regeerenden Graaf toegedaan. De Edelen daarentegen,

die ongaarne hun oude voorrechten verkort zagen, en zich liever met roof- en plundertochten verrijkten, dan het zoet van den vrede te genieten, waren meerendeels van de Hoeksche party. Niettemin vond men er ook onder hen, die door hun byzondere belangen of betrekkingen gedreven werden, de Kabbeljauwsche zijde te omhelzen, en wier eens gedane keuze erfelijk bleef by hun nakomelingen.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Geldersche en Hollandsche oorlogen — Willem V Graaf van Holland — wordt krankzinnig. — Aalbrecht Ruwaard. — Eduard Hertog van Gelre. — Voorst genomen. — Jan van Vernenburg, Bisschop van Utrecht. — Dood van Hertog Eduard — en van Hertog Reinout. — Twist om de opvolging. — Willem van Gulik Hertog. — Arnold van Hoorn Bisschop. — Puttenstein genomen. — Floris van Wevelinkhove Bisschop — Oorlog tusschen Gelre en Brabant.

De steden Nymegen en Tiel, welke, zoo als ik u in het vorige hoofdstuk verhaald heb, zich tegen Reinout III verklaard hadden, werden achtereenvolgens door hem belegerd, en beide, de laatste stormenderhand, bemachtigd. In dezen krijg was de Hertog, behalve door de Geldersehe Edelen van zijne party, ook bygestaan geworden door den Heer van Valkenburg, en door den Heer van Arkel, die natuurlijk op de Bronkhorsten gebeten was wegens de schade, welke deze zijn zoon, den Bisschop, hadden aangedaan. In het jaar 1352 kwam een overeenkomst tusschen de beide broeders tot stand, waarby aan Eduard Roermonde en het land van Kessel wer-

den afgeſtaan; doch de rust was van korten duur. In 1354 berstte de burgeroorlog met vernieuwde woede uit, en kenmerkte zich door het beurtelings nemen en weder verliezen van ſteden, het rooven, uitplunderen en verbranden van ſloten en het plegen van allerlei wreedheden en gruwelen. In weerwil dat de Biſchop van Munster en de Graaf van Kleef Reinouts zijde hielden, verkreeg de party van Eduard, waartoe de Graaf van Meurs, de Heer van Baar en andere machtige Heeren behoorden, in 1355 de overhand, en noodzaakte den Hertog tot een nieuw verdrag, waarby bepaald werd, dat Reinout de Veluwe bezitten en Eduard de landvoogdy van Gelre en Zutfen zoude bekomen.

Terwijl dit in Gelderland voorviel, had er tusſchen Margaretha en haar zoon een kortſtondige verzoening plaats gegrepen, waarby Willem zijner moeder vergiffenis gevraagd en haar zelfs weder als Gravin erkend had. Doch zijn Kabbeljauwsche raadslieden, weinig met deze ſchikking te vrede, deden die wederom vervallen, en Margaretha, geen kans ziende om haar gezach te handhaven, wendde zich tot Koning Eduard van Engeland en beloofde, hem de regeering over Holland en Zeeland te zullen afſtaan, indien hy haar byſtand verleende. De Koning, door dit aanbod geſtreeld, zond een vloot naar Zeeland, waar zich Margaretha meestal ophield en de Edelen haar genegen waren. Willem, mede een ſcheepsmacht verzameld hebbende, tastte daarmede die van Eduard aan, doch werd geſlagen en genoodzaakt naar Holland te wijken. Spoedig echter had hy een nieuwe vloot uit-

gerust: en er had een merkwaardige ſcheepſtrijd plaats op de Maas by den Briel. De Engelsche vloot 1351.
werd geheel geſlagen: haar bevelhebber verloor het leven en een aanzienlijk getal Edelen werd gevangen genomen, terwijl Margaretha naar Henegouwen vluchtte.

Nu werden de Hoekschen alom vervolgd en ten lande uitgedreven, en zeventien hunner kasteelen ingenomen en geſloopt, 't geen te gemakkelijker viel, daar men nu begonnen was, het vroeger onbekende buskruid in den oorlog te gebruiken.

Eindelijk, na dat Koning Eduard vruchteloos gepoogd had, de twisten tusſchen moeder en zoon te vereffenen, werd er een verdrag bewerkt door Jan 1354.
van Beaumont en Walraaf van Luxemburg, die men tot ſcheidslieden gekozen had. Willem bleef Graaf, de verbannen Hoekschen keerden terug, en aan Margaretha werd een jaargeld toegelegd. Zy overleefde deze verzoening niet lang; maar ſtierf in 1355 te Valenciennes.

Biſchop Jan van Arkel had, gedurende den krijg tusſchen moeder en zoon, de party van Margaretha begunstigd, offchoon zijn vader en broeders tot de Kabbeljauwschgezinden behoorden en Willem altijd getrouw hadden bygeſtaan. Maar de ſchrandere Biſchop, die nimmer de belangen van het Sticht aan de eischen van maagſchap of genegenheid opofferde, had waarſchijnlijk begrepen, dat het voordeeliger voor Utrecht ware, zoo Holland onder de vrouwenregeering bleef, en dat Willem, op het voorbeeld van zijn voorgangers, zich in de Stichtsche zaken meer

zoude mengen dan hem lief ware. En werkelijk, naauwlijks was de jonge Graaf in het bezit gevestigd, of hy achtte den tijd gekomen om den Bisschop met voordeel te beoorlogen: te meer, daar deze in krijg gewikkeld was met den Heer van Kuilenburg en andere Edelen, die vroeger zijn bondgenooten geweest waren, maar die wegens de hem bewezen diensten vorderingen te zijnen laste hadden, waaraan hy niet konde of wilde voldoen. Jan van Arkel bood echter zijnen vyanden manmoedig het hoofd, heroverde de meeste floten, welke vroeger bemachtigd of verpand geweest waren, verzoende zich met de tegen hem verbonden Edelen en nam Weesp en Muiden op de Hollanders in; doch andere voordeelen, door deze behaald, deden hem naar den vrede verlangen, die dan ook in 1356 getroffen werd.

Holland zag nu, onder de regeering van een wakkeren Vorst, blijde dagen te gemoet. Maar helaas! hoe wisselvallig is alles hier op aarde. Reeds in 1357, en kort na een reis naar Engeland, welke hy ondernomen had om schikkingen te maken met Koning Eduard, betreffende de nalatenschap van zijn oom, zag zich Graaf Willem op de jammerlijkste wijze buiten de mogelijkheid gesteld om verder aan het welzijn zijner onderdanen te arbeiden. Hy werd namelijk door een krankzinnigheid aangetast, die gedurig verergerde en tot aan zijn dood toe voortduurde. — Opmerkelijk is het, dat, in hetzelfde jaar, ook Hertog Reinout van Gelre in een diepe zwaarmoedigheid verviel, welke hem drong, zich aan de openbare zaken te onttrekken en de Veluwe door

den Heer van Valkenburg in zijnen naam te laten beſtieren.

De Hoeksche Edelen, hopende hun invloed in Holland te zullen herwinnen, noodigden Aalbrecht, 's Graven broeder, uit, om het bewind gedurende de ongeſteldheid van dezen op zich te komen nemen. En zeker, Aalbrecht was hiertoe wel de naaste. Hy kwam dan ook over; maar vond veel tegenſtand van de zijde der Kabbeljauwschen, zoodat hy verſcheidene plaatsen, als Middelburg, Heusden, en het flot Teylingen by Sasſenheim, met geweld vermeesteren moest. Eindelijk echter werd hy als *Ruwaard*, of Beſchermer des Lands, aangenomen en als zoodanig in February 1358 plechtig erkend.

Zijn regeering was echter verre van rustig te zijn. De Kabbeljauwsehe Edelen en Steden ontzagen zich niet, hem op allerlei wijzen tegen te werken: en zelfs ſtond Delft openlijk tegen hem op. Hy ſloeg het beleg voor die ſtad en nam die niet in dan na een hardnekkige verdediging van twee en een halve maand. By de overgave werd bedongen, dat tweeduizend poorters hem blootshoofds en barrevoets om vergiffenis zouden komen bidden, vijf honderd vrouwen in hare beste kleederen, doch met loshangend hair, genade voor haar wederſpannige mannen en magen ſmeken, de wallen en vesten der ſtad ten eeuwige dage geſlecht blijven, de poorters 69,000 Brugsche ſchilden zouden betalen, verſcheidene perſonen, deels voor eeuwig, deels voor een tijd gebannen, en ſommigen aan den beul overgeleverd worden.

Deze voorwaarden waren hard; doch overeenkom-

stig den geest dier tijden; en misschien had Aalbrecht die nog harder gemaakt, had hy de Kabbeljauwsche Edelen niet eenigzins moeten ontzien, en inzonderheid Otto van Arkel, den broeder des Utrechtschen Bisschops, die een aanzien en macht bezat, byna aan die des Graven gelijk, en bovendien over een rijke en zeer bevolkte landstreek de heerschappy voerde. Zoo oppermachtig en eigendunkelijk gedroeg zich die Edelman, dat hy een tolgaarder te Dordrecht, die sommige Gorcummers gekweld had, liet ombrengen, en eenige schepen met wijn, die de Waal af naar Dordrecht voeren, in beslag nam, om deze stad te dwingen, Gorcum vrij van tolrecht te maken: alles, zonder dat Aalbrecht zich daartegen verzetten dorst.

Ook aan den invloed van denzelfden Heer van Arkel (die niet alleen leenman van Holland, maar ook van Gelderland was en zich altijd een trouwe steun van Hertog Reinout getoond had), moet men het toeschrijven, dat Aalbrecht, die eerst een verbond met Eduard van Gelre had aangegaan, diens zijde verliet en tot die van Reinout overging. Weinig baatte dit bondgenootschap echter den ongelukkigen Hertog, die, na een geruimen tijd met afwisselend geluk zijnen broeder beoorloogd te hebben, op den 25 Mei 1361 door Eduard overwonnen en gevangen genomen werd. Drie dagen later deed hy, te Arnhem, afstand van de heerschappy ten behoeve zijns broeders, en bleef, eerst op het slot te Rozendaal, en vervolgens op dat van Nyenbeek aan den Yssel, in bewaring. Het viel niet moeilijk, hem hier het ontsnappen te beletten, en daartoe waren kluisters

noch zelfs grendels noodig. Want hy was, reeds tydens zijn eerſte gevangenſchap, ten gevolge van werkeloosheid en gebrek aan beweging, zoo dik geworden als twee andere menschen te ſamen; zoodat men eenvoudig zorg droeg, de deur zijner kamer zoo naauw te maken, dat hy er niet door kon.

Eduard werd nu in alle Geldersche ſteden als Hertog gehuldigd: de meesten der Edelen, die zijns broeders zijde gehouden hadden, als de Heeren van Kuilenburg, Arkel en anderen, waren of reeds vroeger tot zijne party overgegaan, of verzoenden zich thands met hem, en de weinigen, die hem niet erkennen wilden, werden door geweld van wapenen daartoe gedwongen, of begaven zich aan het hof van den Graaf van Kleef en van den Ruwaart Aalbrecht, ten einde hen aan te ſporen, de wapenen op te vatten voor Reinouts belangen. Weldra kwam het dan ook tot een oorlog tusſchen Gelderland en Holland, die zich echter tot eenige ſtrooptochten bepaalde, en met een vrede eindigde, waarby Eduard aan Aalbrechts dochtertjen Katharina, toen nog ſlechts een kind, werd verloofd.

Kort daarna verbond zich Eduard met den Biſchop van Utrecht, om den Heer van Voorst, die in het Overſticht de wapenen tegen hem voeren bleef, tot onderwerping te dwingen. De poorters van Zwol, die van dezen lastigen nabuur veel te lijden hadden, haasteden zich om hun diensten den Hertog aan te bieden; waarover de Heer van Voorst geduchte wraak nam, door de voorſtad van Zwol in brand te ſteken en verſcheidene burgers gevangen weg te voeren.

Spoedig echter keerde de kans en viel Voorst zelf zijnen vyanden in handen, waarop de Bisſchop beſloot een einde aan den krijg te maken, door het kasteel van Voorst, op een half uur gaans van Zwol gelegen, met geweld te nemen. Dit ſlot, het ſterkste van geheel Overysſel, was met ringmuren van twaalf voet dik en tachtig voet hoog, en voorts met breede en diepe grachten omgeven. In 't jaar 1362 ſloeg de Bisſchop er het beleg voor met een talrijke macht, en liet drie groote gevaarten oprichten, waaruit de belegerden met ſteenen en pijlen beſchoten werden. Toen de voormuur veroverd was, werd een vlotwerk in de gracht gelaten en een aantal blijden en ander ſtormtuig daarop geplaatst, waarmede nu de ſlotmuur zelf werd aangetast. De belegerden lieten echter den moed niet zinken, maar beſchoten de vyandelijke werken met brandende ſtoffen, en vervaardigden een werktuig met ijzeren haken, waarmede zy de ſtormgereedſchappen des Bisſchops ophaalden en tot zich trokken. De belegeraars, van hunne zijde verdubbelden hun pogingen om het ſlot te winnen; maakten niet alleen bres op bres in de muren, maar vulden de grachten met krengen en andere ſtinkende dingen, ja wierpen die binnen 't ſlot; waardoor gebrek aan drinkbaar water en ziekten by de belegerden ontſtonden. Eindelijk zagen deze zich, na een kloekmoedigen wederſtand van vijftien weken, tot de overgave gedwongen, en ontruimden, met behoud van lijf en goed, het kasteel, dat tot den grond werd geſlecht. De Heer van Voorst, uit zijn gevangenis ontkomen of ontſlagen, bleef in onmin met

Hertog Eduard en den Bisſchop; doch na zijn dood verzoenden zich zijn kinderen met beiden. Niet lang daarna, in 1364, werd Jan van Arkel door een Pauslijk bevel verplicht zijn Bisdom te verlaten om Bisſchop van Luik te worden, waar hy veertien jaar later overleed. Hy nam den lof met zich van een wakker krijgsman en tevens een geleerd en beſchaafd man te zijn geweest, die het goede wilde, doch door de omſtandigheden genoodzaakt was geweest, zijn meesten levenstijd in krijg en onlusten te ſlijten. Jan van Vernenburg, Bisſchop van Munster, werd in zijne plaats te Utrecht tot Bisſchop verkozen.

De Graaf van Kleef was nog altijd aan zijn vriendſchap voor Reinout getrouw gebleven en liet niet na, de Geldersche ballingen by zich te ontfangen, en Eduard afbreuk te doen waar hy kon. Ja zelfs nam hy hiertoe verraad te baat, en wist Otto, Heer van Loenen in de Neder Betuwe, en Hendrik Bort, des Hertogen geheimſchrijver, in zijn belang te winnen. Deze beiden ſmeedden het boosaartig ontwerp, om Nymegen en den burg aan vier hoeken in den brand te ſteken, en de ſtad, benevens Eduard zelven, die zich aldaar bevond, aan Kleef over te leveren. De nacht voor Paſchen was tot het volvoeren van dit feit bepaald: de Graaf van Kleef zou 's nachts de ſtad in ſtilte naderen en haar, te midden van de verwarring en ontſteltenis der inwoners, overrompelen. Een geweldig onweer belette hem echter zijn plan te volvoeren, deed hem van den weg afdwalen en terugkeeren; terwijl een brief van de verraders, waarby hem naar de reden van zijn wegblijven ge- 1363.

vraagd werd, onderſchept werd en Eduard in handen kwam. De aanſlag was alzoo verydeld: de beide ſchelmen werden ter dood veroordeeld, Otto, als Edelman, onthoofd, en de geheimſchrijver gevierendeeld. Vreemd genoeg echter, bracht dit voorval, in ſtede van nieuwe verbittering, den vrede tusſchen de beide Vorsten te weeg, welke ſedert ongeſchonden bewaard werd.

Niet lang daarna verwierf zich Eduard een nieuwen vyand, namelijk Wenceslaus van Luxemburg, Hertog van Brabant, en zwager van Reinout, wiens vrouw, Maria, waarſchijnlijk Wenceslaus, by wien zy zich na de gevangenneming van haar echtgenoot ophield, tot het beoorlogen van Eduard had aangezet. Bommel werd door de Brabanders bemachtigd, doch niet lang daarna door Eduard heroverd, die nu alle middelen aanwendde, om zich behoorlijk tot den ſtrijd toe te rusten. Aan de ſteden ſchonk hy nieuwe voorrechten; met de Friezen, van wie hy een inval vreesde, ſloot hy een beſtand voor tien jaren, en bracht een geduchte krijgsmacht op de been, waarmede hy gedurige ſtrooptochten in Brabant deed. Door bemiddeling van den Ruwaart Aalbrecht werd de vrede geſloten en tevens het huwlijk tusſchen Eduard en Katharina voltrokken.

In hetzelfde jaar was de Graaf van Kleef kinderloos overleden, en betwisteden Adolf van der Mark, Otto van Arkel en Dirk van Hoorne elkander het recht tot de opvolging. De beide laatsten lieten echter, na eenige vruchtelooze pogingen om hun aanſpraken met de wapenen te handhaven, zich door geld afkoopen:

zoodat Adolf als Graaf werd erkend. Weldra brak tusſchen dezen en Hertog Eduard een oorlog uit, die echter in 1371, mede door bemiddeling van Aalbrecht, een einde nam.

Kort tevoren had Eduard aan dezen een gelijkſoortige dienst bewezen by gelegenheid van een geſchil met den Biſchop van Utrecht, over zekere geldſom, welke de Ruwaard beweerde dat het Bisdom hem voor de losſing van het ſlot te Vreeland ſchuldig was. Eduard, als ſcheidsman gekozen, verwees den Biſchop tot betaling, of teruggave van het ſlot. Er verliepen echter nog eenige jaren, eer Aalbrecht het in handen kreeg, gelijk wy later zullen zien.

Voor Gelderland ſchenen thands, onder het krachtig beſtuur van den wakkeren Eduard, rustige en voorſpoedige dagen te zullen aanbreken. Maar nieuwe rampen hingen dit reeds zoo zwaar geteisterde Hertogdom boven 't hoofd: en wel ten gevolge van even onverwachte als noodlottige gebeurtenisſen. — Na den vrede, in 1360 tusſchen Engeland en Frankrijk geſloten, waren talrijke huurbenden afgedankt en buiten beſtaan geraakt. De kost niet meer in een eerlijken krijg kunnende verdienen, zworven zy overal rond, hun onderhoud met roof en plundering zoekende. Eene dier benden, die zich in Gulik ophield, had ettelijke Brabantsche kooplieden van hun goed beroofd. Hertog Wenceslaüs van Brabant eischte deswege voldoening, en rukte, toen de Hertog van Gulik die weigerde en zelfs de roovers in zijne beſcherming nam, met een talrijk leger in diens

land. Geenen vyand ontmoetende, trok hy tot aan het dorp Baesweiler by Geelkerken voort, doch werd aldaar, op 't onvoorzienst, door het Gulikſche leger aangevallen. In weerwil van deze verraſching, hielden de Brabanders niet ſlechts moedig ſtand, maar dreven zelfs hun vyanden met groot verlies terug, namen de Hertogen van Gulik en van Berg gevangen en hielden zich van den zege verzekerd, toen op eens de komst van een nieuwen vyand de kans deed keeren.

Eduard van Gelre namelijk, die zich juist in Holland bevond om zijn jonge vrouw aftehalen, had aldaar de tijding ontfangen, hoe Wenceslaüs tegen Gulik in aantocht was. Terſtond, bruid en bruiloftsfeesten verlatende, was hy te paard geſtegen met de Edelen en gewapenden die by hem waren, zijnen zwager, den Hertog van Gulik, ter hulp geſneld, en juist op het ſlagveld aangekomen toen de Gulikers aan 't wijken waren. Zijne verſchijning, het hooren van zijn wapenkreet: *Gelre! Gelre!* bracht de vluchtelingen tot ſtaan, zy wendden zich om en werden nu, op hunne beurt, aanvallers: terwijl de Brabanders, die, in de hitte der vervolging hun gelederen verlaten hadden, op het zien der onverwachte hulp, die hun vyanden ontfingen, in verwarring geraakten en met ſchrik naar alle zijden heenvloden. De in handen des Brabanders gevallen Vorsten werden weder bevrijd: en Hertog Wenceslaüs zelf benevens veleu zijner Edelen op hunne beurt gevangen genomen: in 't kort, de overwinning der Gulikers was volkomen;

maar duur kostte den Gelderschen de eer van die door hunne komst te hebben aangebracht. Eduard, vermoeid van den overhaasten tocht en daarop gevolgden ſtrijd, had zich ter zijde begeven en het helmvizier opgeſlagen ten einde ruimer adem te kunnen ſcheppen. Daar werd op eens zijn voorhoofd getroffen door een pijl, afgeſchoten, niet door een vyand, maar door eenen zijner eigene hofbedienden, zekeren Herman Bier, die een geheimen wrok tegen hem voedde. De wond was doodelijk: de Hertog overleed op den derden dag, ſlechts vijf en dertig jaren oud zijnde, en werd in het klooster te 's Gravendaal by Goch begraven. 21 Aug. 1371.

Opmerkelijk, mijne lieven! is dit noodlottig uiteinde van den wakkeren, en, in vele opzichten, beminnenswaardigen Eduard. Hoewel hy zich, gedurende zijn beſtuur over Gelre, wijs, voorzichtig en dapper gedragen, de partyſchappen tot zwijgen gebracht, rust en orde in 't land terug doen keeren, en zich de lieſde en achting des volks verworven had, de wijze, waarop hy aan de kroon geraakte, was toch ongerecht geweest, en, wat men ook ter zijner verdediging moge aanvoeren, hy kan niet anders dan als een overweldiger worden aangemerkt. — En ziet! juist nu, dat hy de vruchten dier overweldiging ruimſchoots zal gaan ſmaken, nu hy door een huwlijk met de dochter zijns machtigen nabuurs zijn aanzien vermeerderd en aan zijn troon meerdere vastheid geſchonken heeft, op een der glansrijkste oogenblikken zijns levens, na een bevochten zege, treft hem, op 't onvoorziens, de dood door eens verraders

hand. Waarlijk, dit is eene dier treffende lesſen, welke de Voorzienigheid ſomtijds aan het menschdom geeft, ten bewijze, niet ſlechts, hoe alle aardsche grootheid ydel is en vergankelijk, maar ook, hoe de zegen van boven niet rust op onrechtvaardig verkregen goed.

Hoewel Eduard zonder kinderen geſtorven was, kon over de opvolging geen twijfel ontſtaan: en byna algemeen kwamen de Gelderschen overeen, hun afgezetten Hertog Reinout weder te huldigen. Men haastte zich naar de gevangenis, waar hy nu tien jaren in gezeten had, brak een opening in den muur, om den zwaarlijvigen Vorst een vrijen uittocht te bezorgen, en herſtelde hem in zijn vorige waardigheid. Maar niet lang had hy genot van zijn herkregene vrijheid en troon. Aan een eenzaam en zittend leven gewoon geraakt zijnde, was hy niet beſtand tegen die plotselinge verandering van levenswijze: hy werd ziek en overleed binnen drie maanden, mede zonder kinderen. Hy werd naast zijn broeder, te 's Gravendaal, begraven, en, met hem, zijn helm en ſchild, gelijk altijd geſchiedde, wanneer de laatste van een Ridderlijk huis geſtorven was. Zoo was nu vervuld wat zijn moeder Eleonora voorzegd had, dat eenmaal de Gelderschen het beschreien zouden, wanneer zy geen Vorst meer zouden hebben uit haar bloed.

En waarlijk, zy hadden eerlang reden genoeg om het te beſchreien. Zoolang de wakkere hand van Eduard den ſtaf had gezwaaid, had de onderliggende party der Hekerens moeten dulden en zwijgen; —

thands — nu het kinderloos overlijden der beide broeders den ſtaat van allen ſtuur beroofd liet, moest de partywoede zich met nieuwe woede vertoonen, en, even als een ſtortvloed, by het zwichten der dijken, welke hem tegenhielden, het land met te meerder geweld overſtroomen. By de felle vete der tegen over elkander ſtaande partyen voegde zich de noodlottige omſtandigheid, dat, onder de naaste erfgenamen der overledene Hertogen, zich niet een Vorst of Heer bevond, die macht genoeg bezat en vertrouwen genoeg inboezemde, om zijne aanſpraak op de regeering te kunnen doen gelden en eerbiedigen. De eenige perſonen toch, wier rechten op den zetel in aanmerking konden genomen worden, waren de beide dochters uit het eerste huwlijk van Reinout II, met name Machteld, weduwe van Jan, Grave van Kleef, en Maria, echtgenoote van Willem, Hertog van Gulik. In Holland zoude men ongaarne het recht van eene van beide erkend hebben; maar aan de Geldersche Vorsten was in 1295 door Keizer Adolf het voorrecht geſchonken — zoo 't een voorrecht heeten mocht — dat ook dochters tot de opvolging bevoegd waren.

Machteld, als de oudste, ſcheen wel het meeste recht te hebben; maar zy had geen zoon: en de gewoonte bracht mede, dat zoolang er onder de nagelaten bloedverwanten een mannelijke ſpruit gevonden werd, aan dezen boven allen de voorrang werd toegekend. Maria nu had een zoon, als zijn vader, Willem genaamd, en omſtreeks zeven jaren oud. De eene zuster beriep zich dus op haar eerstgeboorte, de andere trad op namens haar zoon. De beide partyen

in Gelderland voegden zich nu, ieder by eene der zusters, gelijk zy vroeger ieder eenen der broeders hadden onderſteund. De Hekerens kozen de zijde van Machteld, wier man de voorſtander van Reinout geweest was; de Bronkhorsten die van den zoon des Hertogen van Gulik, Eduards trouwen bondgenoot: — en zoo ſtond men weder gewapend over elkander. Onder de Ridders, die hulde en trouw zwoeren aan Willem van Gulik en gedurende diens minderjarigheid zijn vader als Voogd erkenden, telde men de Heeren van Bronkhorst, van Buren, van Vianen, van Zuylen, van Wisch, van Wye, en anderen. Aan 't hoofd der Hekerens ſtond Wouter van Voorst, de kleinzoon van Zweder, wiens ſlot door Jan van Arkel was geſlecht geworden: en verder vond men onder hen de Heeren van Lynden, van Hemmen, van Amersooi, van Poederooi, van Keppel, enz. Ook de Biſchop van Utrecht, Jan van Vernenburg, voegde zich aan hunne zijde; doch, daar men, ook met zijne hulp, zich niet tegen de machtige Guliksche party beſtand achtte, wendde men zich tot de Hoekschen in Holland, en wel voornamelijk tot Reinout van Brederode, Baljuw van Kennemerland, die als het hoofd dier party werd aangemerkt, en zich ſtraks een yverig voorſtander toonde van Machtelds belangen.

Doch het was haar niet genoeg, machtige aanhangers te bekomen, haar aanſpraak moest ook door den Keizer erkend, en zy met het leen begiftigd worden. Daar het te voorzien was, dat de Keizer daarmede liever een man, dan een vrouw zoude begunstigen,

huwde zy met Jan van Chatillon, Graaf van Blois, die, als kleinzoon en erfgenaam van Jan van Beaumont, ook in Holland de heerlijkheden van Gouda en Schoonhoven bezat. Hy was dus een machtig Heer, doch reeds bejaard, en weinig oorlogszuchtig: 't geen hem flecht te ſtade komen moest by een huwlijk, dat, naar het te voorzien was, hem in menigen krijg zoude wikkelen: zoodat de ſpotters van die dagen zeiden: «een ander trouwt een vrouw met geld; maar Jan van Blois een vrouw met oorlog.» —

Terſtond na het huwlijk namen de echtgenooten de tytels aan van Hertog en Hertogin van Gelre, en werden als zoodanig door de Graven van Kleef, van der Mark en van den Berg erkend, en te Arnhem gehuldigd. Nymegen, Tiel, Gelder, Roermonde, en zelfs Harderwijk namen daarentegen Willem van Gulik tot Hertog aan. De Keizer echter was in den beginne weinig genegen om dezen met Gelre te verleenen, en verſtoord, dat zijn broeder, Wenceslaüs van Brabant, nog altijd in Gulik gevangen was, verzamelde hy zelfs een leger om dien te verlosſen. Door tusſchenſpraak van eenige Heeren, waar onder ook Aalbrecht de Ruwaard, kwam de Hertog van Gulik in onderwerping, ſtelde Wenceslaüs in vrijheid, begaf zich naar Aken by den Keizer, en werd door dezen niet flechts met vergevende minzaamheid ontfangen, maar zelfs werd zijn zoon met Gelre beleend, en een huwelijk tusſchen den jongen Willem en Katharina, Aalbrechts dochter, de voormalige verloofde van Eduard, vastgeſteld.

Dit alles gaf een zwaren knak aan de party der

Hekerens. Jan van Blois, berouw hebbende over de moeilijkheden waarin hy zich door zijn huwlijk gewikkeld had, verkoos liever van het Hertogdom af te zien, dan er om te kampen, en begaf zich naar Schoonhoven, om daar zijn dagen in vrede te flijten, het aan zijn vrouw overlatende, den krijg voortte-zetten.

Arnhem had nu ook de zijde van Willem van Gulik gekozen; en een aanflag van Arend van Hoorn, (die inmiddels, na het overlijden van Jan van
1371. Vernenburg, Bisfchop van Utrecht geworden was) om die ftad te bemachtigen, liep vruchteloos af; Tiel, daarentegen, door de Hekerens ingenomen, werd wel door den Hertog verrast, doch, reeds den volgenden dag, door de Utrechtenaren heroverd. De vyandelijkheden duurden voort, met afwisfelend voordeel, doch altijd tot groote fchade der ingezetenen, hoewel men tot voordeel van den handel bedong, dat eenige ftreken als onzijdig grondgebied befchouwd zouden worden. De Bisfchop van Utrecht zag zich kort daarop gedrongen, alle bemoejing met de Geldersche zaken te laten varen en al zijn macht te bezigen tot het fnuiken van eenen zijner machtigste vazallen. Deze was zekere Herbaren van Putten, uit een oud en aanzienlijk geflacht gefproten, en een der rijkste en hoovaardigste Ridders van zijn tijd, die zich liet voorftaan, Gods vriend en allemans vyand te zijn, en uit zijn floten Oud Putten en Puttenftein op de Veluwe de naburige fteden Kampen, Harder-
1375. wijk en Elburg onder zijn bedwang hield en grooten overlast aan 's Bisfchops onderhorigen deed. Dan Put-

tenſtein werd door den Biſchop belegerd, na hardnekkigen tegenſtand tot de overgave gedwongen, en geſloopt: ten gevolge waarvan de trotsche Herbaren van hartzeer ſtierf. Nagenoeg omtrent denzelfden tijd werd de Biſchop in een krijg met Holland gewikkeld, altijd nog ter oorzake van het ſlot van Vreeland; want Arend van Hoorn had by zijn komst tot het Bisdom de teruggave daarvan op de lange baan geſchoven. Er hadden eenige ſtrooptochten plaats; doch toen Zweder van Gaasbeek, die het kasteel voor den Biſchop bewaren moest, het aan Holland verraadde, verviel de voornaamste aanleiding tot den krijg en werd de vrede geſloten.

In 't jaar 1377 was de jonge Willem van Gulik zijn veertiende jaar ingetreden, en kon alzoo, naar het toen onder Vorsten heerschende gebruik, als meerderjarig worden beſchouwd. Dit gaf een grooten klem aan zijn party, en niet minder het huwlijk, dat hy in 't zelfde jaar aanging met Katharina van Beyeren, Aalbrechts dochter. Zijn zuster Johanna was, kort te voren, met Jonker Jan van Arkel gehuwd. De Keizer kwam nu zelf te Gulik, ontfing de leenhulde van Willem, en vaardigde brieven af aan de ſteden Nymegen, Roermonde, Zutfen en Arnhem, met last, den nieuwen Hertog te erkennen. In weerwil van den tegenſtand, die de zaak in den aanvang ondervond, werd de jonge Hertog in deze en in de meeste overige ſteden gehuldigd. Het ſlot Gennep, dat aan Reinout van Brederode behoorde, en waaruit deze de Guliksche party verontrustte, werd door den Hertog bemachtigd, en Wouter van Voorst, die met

talrijke benden tot ontzet aanrukte, verſlagen. Kort daarna geraakte ook Tiel in Willems handen.

Doch zoo de jonge Vorst ſteden en ſloten won, weldra, op een reize welke hy door zijn Hertogdom deed, won hy, 't geen voor een Vorst nog van eindeloos meer belang is, de genegenheid zijner onderdanen. Vrolijk en welwillend van aart, betoonde hy zich billijk en zachtmoedig, ook jegens hen, die de tegenparty hadden voorgeſtaan. Machteld gaf dan ook weldra alle hoop op; zy zag haar bondgenooten en aanhangers, den eenen vroeger, den anderen later, hare zijde begeven, en beſloot dus afſtand van haar aanſpraken te doen, onder behoud van de opbrengsten van den tol te Lobeth aan den Rijn en van een jaarlijksche rente. Ook bleef zy tot haren dood toe, die in 1382 voorviel, den tytel van Hertogin behouden. De rust was door haren afſtand herſteld en Gelderland mocht weder herademen.

Jan van Arkel was in 1377 te Luik overleden en Arend van Hoorn werd door den Paus tot zijn opvolger benoemd. De Utrechtsche Biſſchopszetel, hierdoor ledig geworden, werd, twee jaren later, door Floris van Wevelinkhove, Biſſchop van Munster, vervuld. Het kostte dezen echter minder moeite, zijn aanſtelling tot die waardigheid, dan het beſtuur over het Sticht te bekomen, vermids Arend nog alle ſloten in zijne macht, en met krijgsvolk bezet hield. De krachtige invloed van Otto van Arkel en van den Heer van Yſſelſtein noodzaakte dezen echter zijn aanſpraak te laten varen.

Zijn Hertogdom alsnu in vrede ziende, trok Wil-

lem in 't jaar 1383 naar Pruisſen, om de heidenſche Lithouwers te beoorlogen, 't welk men toen bekeeren noemde: en waarmede hy hoopte aan zijn zucht voor ridderlijke oefeningen te kunnen voldoen en tevens een goed werk te verrichten. Doch naauwlijks was hy daar gekomen, of hy kreeg bericht, dat de Brabanders een inval in 't Rijk van Nymegen gedaan hadden, en haastte zich, terug te keeren om zijn land te beſchermen. Hy begon met de ſtad Grave te bezetten, op welke zoowel Brabant als Gelre aanſpraak maakten, en welker bezit, wegens hare ligging aan de Maas, door beide als hoogst gewichtig werd beſchouwd. De Hertogin van Brabant, Johanna, een ſchrandere en wakkere vrouw, die na den dood van haren echtgenoot Wenceslaüs het Hertogdom beſtierde, achtte het noodig, zich tegen Gelre door machtige bondgenooten te verſterken. Ten einde den Ruwaard Aalbrecht eenigzins aan hare belangen te verbinden, wist zy een huwelijk tot ſtand te brengen tusſchen Aalbrechts oudsten zoon Willem, met de oudste dochter van Koning Filips van Frankrijk, en tusſchen Margaretha, Aalbrechts tweede dochter, met Jan, oudſten zoon van den Hertog van Borgondiën. Door die verbindtenisſen toch bracht zy te weeg, dat zy Aalbrecht op de Fransche zijde kreeg, 't geen hem beletten moest, Willem van Gelre, die aan Engelands belangen was toegedaan, te onderſteunen. Kort daarna ging zy een verdrag met Gelre aan, waarby Aalbrecht, tot ſcheidsman gekozen, Grave aan Brabant toewees. Dit verdrag werd echter ſpoedig weder verbroken: Willem maakte zich ten twee-

den male meester van Grave, ging daarna met Engeland een verbond tegen Frankrijk aan, ja werd zelfs een leenman van den Engelschen Koning, zeer tegen den zin van zijn vader, den Hertog van Gulik, die vroeger vele gunsten van het Fransche hof genoten had, en het bovendien met recht afkeurde, dat zijn zoon, om de vriendschap van een overzeeschen vorst, zich met machtige naburen in oorlog wikkelde. Maar hierin stelde de overmoedige jongeling juist zijne eer in. Krijg te voeren tegen Brabant was hem nog niet genoeg; maar den machtigen Koning van Frankrijk te trotseeren en het hoofd te bieden, dat vleide zijn eigenliefde. Misschien ook berekende hy niet geheel onjuist, dat de afstand tusschen Frankrijk en Gelre groot genoeg was, om van dien kant niet veel te vreezen te hebben, en wilde hy aan zijn onderzaten, vooral aan zijn onrustige en tot krijg gezinde Edelen, toonen, dat zy een Vorst hadden, die voor niemand vreesde, en zijn eer tegen een iegelijk dorst handhaven.

Wat daarvan zij, de aanvang van den krijg was voor Gelre voorspoedig. Het Brabantsche leger, tien- of elfduizend man sterk, was te Raveštein over de Maas getrokken en van meening op Nymegen voortterukken. Hertog Willem bevond zich met slechts weinige gewapenden in die stad, en zijn Edelen gaven hem den raad zich naar Grave te begeven en daar de gunstige kans aftewachten om den vyand schade te doen. Maar de moedige jongeling wilde hier niets van weten, en achtte het zijner onwaardig, zich achter muren en grachten optesluiten, ter-

wijl de vyand zijn land zoude plunderen. Met ſlechts vier- of vijfhonderd man rukte hy op en viel het twintigmaal ſterker leger des Brabanders aan. Deze, hierop geheel onvoorbereid, en verbaasd van aangevallen te worden, waar zy hun vyand dachten te verraſchen, meenden nu, dat Willems leger veel ſterker wezen moest dan het inderdaad was, en geraakten in wanorde. Herman van Moerbeek, een jong Geldersch Edelman, die zich onderſcheiden wilde, reed moedig vooruit, en ſloeg een Brabantsch Ridder neder. De overigen volgden en de eerste aanval der Gelderschen kostte meer dan honderd twintig vyanden het leven. Nu ſloeg de ſchrik onder de Brabanders, die met angstgeſchrei de vlugt namen, deels naar Raveſtein terugliepen, deels, om zich ſpoediger te bergen, regelrecht over de Maas naar de overzijde poogden te komen, zonder te letten of de rivier doorwaadbaar ware of niet, zoodat over de twaalfhonderd man jammerlijk verdronken. De overwinning was volkomen: het getal der dooden buitengemeen: en dat der gevangene Brabanders grooter dan dat van de Geldersche manſchappen zelve. Willem, den verſchrikten vyand geen tijd willende gunnen, trok Kempenland in, verzamelde rijken buit, en keerde zegevierend naar Nymegen terug.

Naauwlijks had de Fransche Koning tijding van den voorſpoed der Geldersche wapenen vernomen, of hy bracht een ontzettend groot leger op de been, om aan de Hertogin van Brabant hulp te verleenen, en ontzeide den Hertog van Gulik. Deze, zeer beducht voor den inval der Franschen in zijn land,

onderwierp zich aan den Koning, en, zich zelven naar Nymegen begevende, deed hy alle moeite, om zijn zoon te bewegen het hoofd in den fchoot te leggen. Maar deze wilde van niets weten. » Laten de Franschen maar komen," zeide hy: » de weg is lang en moeilijk: hoe grooter in getal zy zijn, met des te meer bezwaren zullen zy te worstelen hebben. Weldra zullen gebrek aan levensmiddelen en het invallen van den winter hen wel beletten den tocht voorttezetten. Gezamentlijk kunnen zy niet oprukken, en komen zy by gedeelten, dan zal het niet zwaar vallen, hen te verflaan." —

Zes dagen lang bleef de Hertog van Gulik te Nymegen, zonder dat hem mogelijk was, den eigenzinnigen jongeling tot andere gedachten te brengen. Eindelijk ziende, dat geene redeneering baatte, ontftak hy in hevigen toorn en dreigde, hem te zullen onterven. Dit was te veel voor den zoon. » Red flechts mijn eer" zeide hy: » dan zal ik, uit liefde en eerbied voor u, doen wat gy verlangt."

Niet alleen de oude Hertog, maar ook de Koning van Frankrijk, wien zijn onderneming reeds begon te berouwen, was recht verheugd, dat Willem eindelijk toegaf. Niet alleen werden de fchikkingen zoodanig gemaakt, dat de Hertog van Gelre er met behoud van eer afkwam; maar ook, toen hy zich by den Koning vervoegde, om hem verfchoning te vragen voor de gezonden oorlogsverklaring, ontfing deze hem uiterst minzaam, en betuigde, groote achting voor zijn ridderlijke geaartheid te hebben opgevat; terwijl de voorwaarden, waarop de vrede geflo-

ten werd, geenszins onvoordeelig waren voor Gelre. Wel moest Willem de ſtad Grave weder aan Brabant afſtaan; maar zijn leger was niet verſlagen geweest, zijn land had niets van den oorlog geleden en hy had zich den roem verworven van de macht van Frankrijk getrotſeerd te hebben; — terwijl daarentegen de Brabanders veel ſchade en ſchande geleden hadden, en het geduchte Fransche leger, na met ſchrikkelijke tegenſpoeden geworsteld en zonder eenigen veldſlag geleverd, eenigen burg veroverd of eenige gevangenen gemaakt te hebben, roemloos en deerlijk verminderd naar Frankrijk terugkeerde.

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Willem van Gelre trekt naar Lithouwen. — Frederik van Blankenheim Bisfchop van Utrecht. — Dood van Hertog Willem. — Reinout IV Hertog. — Dood van Graaf Willem V. — Aalbrecht Graaf. — Moord van Aleid van Poelgeest. — Oorlog met Jan van Arkel. — Willem VI Graaf. — Val van het Huis van Arkel. — Dood van Graaf Willem VI.

Van dezen krijg ontflagen, gevoelde Hertog Willem wederom lust om den geftaakten tocht naar Lithouwen te hervatten. Hendrik van Steenbergen tot zijn Stadhouder hebbende aangefteld, trok hy in 1388 met een aanzienlijk gezelfchap op reis. Dan ziet, by Stolpen in Pommeren werd hy gewapenderhand overvallen door Eggard, Heer van der Wolde, een onderdaan van den Hertog van Stettin. Twee Gelderfche Ridders, Dirk van Eijl en Peter van Byland, werden verflagen, en Willem zelf gevangen genomen en naar het flot Valkenburg gevoerd. Eerst in Augustus van 't volgende jaar herkreeg hy zijn vrijheid door tusfchenkomst der naburige Vorsten, en

keerde in October, ook deze reis onverrichter zake, te Nymegen terug.

Hy vond eerlang een andere gelegenheid om toe te geven aan zijn moed en zucht naar avonturen, door het bywonen van een zeetocht, dien hy met een menigte Fransche en Engelsche Edelen, onder het opperbevel van den Hertog van Bourbon, tegen de Barbarijsche zeeroovers ondernam: welke tocht echter zonder vrucht afliep.

In 1393 ftierf Floris van Wevelinkhove, Bisfchop van Utrecht, en Aalbrecht yverde om de keuze des Kapittels op Rogier van Bronkhorst te doen vallen; terwijl Willem den Bisfchop van Straatsburg, Frederik van Blankenheim, voorftond. Altijd heftig en doordrijvend, haastte zich de Hertog van Gelre naar Utrecht, en verzocht eerst, met een fchijn van beleefdheid, aan Aalbrecht, te kennen te geven wien hij tot Bisfchop begeerde; doch ftoot, zoodra deze van Rogier van Bronkhorst gewaagde, driftig op, en, zich tot de Kanunniken wendende: »wy willen niet bidden noch fmeeken," zeide hy, »maar wy begeeren, dat gy onzen neef, den Straatsburger Bisfchop, kiezen zult; en wy zullen er u al ons leven dank voor weten. En werkelijk dit gefchiedde; waaruit gy zien kunt hoe de Geldersche invloed in 't Sticht gerezen, en de Hollandsche gedaald was. Maar dat was dan ook toe te fchrijven aan het ontzach, 't welk Willem zich zoo binnen als buiten zijn Hertogdom verworven had; terwijl Holland, gelijk wy zoo aanftonds zien zullen, nog altijd verdeeld en in aanzien en macht verminderd was.

In 't zelfde jaar, door den dood zijns vaders, ook Hertog van Gulik geworden, zag zich Willem met ſommige nabuurlijke Vorsten en Heeren in twist gewikkeld over het bezit van enkele grensplaatsen, waarvan de eigendom onzeker was; doch hy wist ook thands weder zijn aanſpraken zoo krachtig met de wapenen te onderſteunen, dat hy eerlang ook daar volkomen meester bleef. Een nieuwe oorlog met Brabant, ten gevolge van een byzonderen twist op een kermis, tuſſchen Brabanders en Gelderschen ontſtaan, eindigde in een vrede, waarby, onder anderen, de ſtad Grave weder aan Gelre kwam.

Tot dien tijd was Hertog Willem altijd aan de Engelsche belangen, en in Holland, aan de Hoeksche party gehecht geweest; maar nu werd hy door zijn zwager, Jan van Arkel, overgehaald om van ſtaatkunde te veranderen. Hy reisde naar Frankrijk, waar de Koning, Karel VI, door krankzinnigheid was aangetast, en diens naaste bloedverwanten, de Hertogen van Orleans en Borgondiën, elkander het gezach bet twistten. Na zich met den eerstgenoemde tegen Engeland verbonden te hebben, keerde hy terug en greep weder een nieuwe gelegenheid aan tot uitbreiding van zijn gezach.

Zekere Okko ten Broeke, een Oost-Friesch Edelman, die zich door allerlei geweldenaryen een groot vermogen had weten te verwerven, had, ten einde zich tegen zijn menigvuldige vyanden ſtaande te kunnen houden, in 1381 zijn bezittingen aan Ruwaard Aalbrecht in leen opgedragen: iets, dat by

de Friezen, die zelden van leenmanſchap wilden weten, zeer ongewoon was. Tien jaren later was deze Okko door Volkmer Alkens, die met de dochter zijns broeders getrouwd was en aan wien hy de nalatenſchap haars vaders onthield, te Aurich gedood. Voor de wraak van Keeno, Okkoos zoon, beducht, had Folkmer ook op zijne beurt getracht, Aalbrecht in zijn belang te winnen, en hem insgelijks zijn lan- 1398.
den en ſloten opgedragen. Keeno nam hierop, van zijnen kant, zijn toevlucht tot Willem van Gelre en droeg hem zijn bezittingen in Oost-Friesland op, met name ten Broeke, Aurich, Norden, in een woord, byna de gandſche ſtreek tusſchen de Eems en de Jade, en daaronder veel land, waarop Folkmer aanſpraak maakte, en 't welk door dezen reeds aan Aalbrecht opgedragen was geworden. Hertog Willem nam gretig die opdracht aan, waardoor hy zich de gelegenheid gëopend meende te zien, om zijn macht ook aan die zijde te vergrooten. Hy zoude alsnu, in Friesland met Keenoos party, in Holland met Arkel, in Frankrijk met Orleans, tegen Aalbrecht en de Hoekschen, tegen Engeland en Borgondiën ſtrijden;— maar hy had niet gerekend op een ergere vyandin, tegen welke geen dapperheid noch oorlogsbeleid vermocht, namelijk op een felle ziekte, welke hem, na twee maanden lijdens, in February 1402, te Arnhem ten grave ſleepte.

Zeer werd de wakkere Vorst, die ſlechts achtendertig jaren oud was toen hy ſtierf, en in wiens bezit men gehoopt had zich nog lang te zullen verheugen, door zijn onderzaten betreurd. Hoewel men

het heden ten dage in een Vorst misprijzen zoude, wanneer hy zich, uit zucht naar roem, geſtadig in nieuwe oorlogen wikkelde, zoo was, in die eeuw, een avontuurlijke en ridderlijke gëaartheid, als die hem kenmerkte, juist geſchikt, om hem binnen en buiten 's lands gëeerd, bemind en gevreesd te maken. Daarby was hy ſtreng rechtvaardig en brak nimmer aan vriend of vyand het eens gegeven woord, iets, dat wel tot de ridderplichten behoorde, maar in die dagen ſlechts zelden in acht genomen werd. Door zijn zachtmoedigheid, wijsheid en onpartijdigheid in het binnenlandsch beſtuur, had hy zich de genegenheid zijner onderdanen weten te verwerven, en de verdeeldheden doen ophouden: zoodat, terwijl in Holland, Friesland en elders, de partyſchappen beſtendig bleven woeden, in Gelderland de leuzen van Hekerens en Bronkhorsten niet meer dan in de herinnering beſtonden.

Offchoon Willem geene kinderen naliet, kon er deze reis geen geſchil over de opvolging beſtaan, en viel die van zelve zijnen eenigen broeder Reinout toe, een braaf en wakker Ridder, wien Edelen en Steden dan ook gaarne als Hertog aannamen en huldigden. Eene der eerſte daden, welke zijn beſtuur kenmerkten, was de afſtand van de ſtad Emmerik ten behoeve van Adolf, Grave van Kleef en van der Mark, ten gevolge, zoo 't ſchijnt, eene vroeger gemaakte overeenkomst. Adolf, hiermede echter nog niet te vrede, deed verdere eischen, welke tot een korten oorlog aanleiding gaven, die door tusſchenkomst des Aartsbisſchops van Keulen werd gëeindigd.

Dan het wordt tijd, dat wy eens tot de Hollandsche zaken terugkeeren, welke wy te lang uit het oog verloren hebben.

Hertog Aalbrecht — want dien tytel voerde hy, even als zijn broeder, als zoon uit het Beyersche Huis, — had ongeveer twee en dertig jaren als Ruwaard geregeerd, en, buiten eenige twisten met Utrecht, waarvan ik vroeger melding gemaakt heb, en eenige opſchuddingen in ſommige ſteden, was zijn bewind vrij rustig geweest, toen, in 1389, Graaf Willem V te Quesnoy in Henegouwen, overleed. Sommige ſchrijvers hebben de krankzinnigheid, waarin hy al dien tijd verkeerde, als een gerechte ſtraf des Hemels beſchouwd, wegens het gedrag, dat hy jegens zijn moeder gehouden had: en zeker, daar ouderliefde een der eerste plichten is, ons door het Goddelijke gebod overgeſchreven, mag men Willem niet geheel van overtreding daarvan vrijſpreken. Maar wanneer men hem minder als zoon, dan als Vorst beſchouwt, en in aanmerking neemt, dat in deze hoedanigheid de niet min gewichtige verplichting op hem rustte, om het waar belang zijner onderzaten te behartigen, dan zal men hem misſchien minder geſtreng beoordeelen. Wat er van zij, of de ſchuld meer aan Margarethaas zijde, dan aan die van haren zoon lag, 't geen ik niet wil beſliſſen, de geſchiedenis leert ons uit dit, en uit zoo menig voorbeeld, dat, na de zoogenaamde religie-oorlogen, er geene twisten en oneenigheden zoo hevig zijn en zulk een langen en bloedigen naſleep hebben, dan die welke tuſſchen naastbeſtaanden en bloedverwanten begonnen zijn.

Het Graaffchap ging nu van zelve, en als 't ware ongemerkt, aan Aalbrecht over, wien niets dan de tytel ontbrak. De eerste gebeurtenis, welke onder zijne regeering voorviel, was van een treurigen en bloedigen aart. Aalbrecht namelijk, die zijn vrouw verloren had, was zeer verliefd geworden op een fchoone en bevallige Jonkvrouw, Aleid van Poelgeest genaamd, wier vader der Kabbeljauwfche party was toegedaan. Hertog Aalbrecht had deze party al voorlang meer begunstigd dan vroeger het geval was, waarfchijnlijk omdat hy de machtige geflachten en fteden, die er toe behoorden, te ontzien had; maar nu weten de Hoekfchen zulks enkel aan Aleid: en werkelijk, de in het oog loopende wijze, waarop thands de Kabbeljauwfche Edelen in 't beftuur kwamen, geeft grond tot het vermoeden, dat zy daaraan een voornaam aandeel had. Het gaat toch met Vorsten als met andere mans; wanneer zy een meisjen recht lief hebben, kunnen zy haar moeielijk iets weigeren: en dat Aleid die van haar party voorftond, is vrij natuurlijk. Hoe 't zij, de Hoekfchen zwoeren, zich op haar te wreken. Op den 21 September 1290, dat de Jonkvrouw met Willem Kuser, 's Graven hofmeester, en met eenige andere hovelingen, 's avonds een wandeling deed op het Buitenhof in den Haag, werd zy onverhoeds door eenige gewapende Edellieden aangevallen, en, benevens Kuser, die haar verdedigen wilde, baldadig vermoord. Gy kunt hieruit opmaken, hoe wild en ruw de zeden nog waren, dat aanzienlijke mannen zich niet fchaamden, uit partyzucht, een lief en weerloos meisjen om

't leven te brengen. Hun daad was bovendien niet ſlechts onridderlijk en laf, maar tevens onverſtandig; want zy ſtrekte ſlechts om 's Graven toorn op te wekken en hem geheel van de Hoeksche party te vervremen. Niet ſlechts de moordenaars, maar ook een vijftigtal andere leden der edelſte geſlachten weken ten lande uit, om zijn wraakneming te ontkomen.

Ook Willem, Graaf van Oostervant, Aalbrechts oudſte zoon, werd van medeplichtigheid aan den moord beſchuldigd: en, ſchuldig of niet, hy waagde het niet, zich by zijn vader te verdedigen, maar vluchtte naar zijn ſlot te Altena, en, toen zijn vader hem aldaar belegeren kwam, eerst naar Brabant en vervolgens naar Frankrijk. Hier zoude hy het ſober genoeg gehad hebben; want zijn vergramde vader zond hem geen geld; maar zekere Amſterdamsche koopman, Willem Eggert genaamd, bezorgde hem zooveel dat hy naar zijn ſtaat kon leven: een dienſt, welke Graaf Willem later dankbaar erkende.

Intuſchen had Aalbrecht het ſlot te Altena ingenomen en doen ſlechten: hetzelfde lot ondergingen nog zeven of acht andere ſloten, aan voorname Hoeksgezinden toebehoorende; doch de moeite, welke Aalbrecht moest aanwenden, om zijn land in rust te houden, belette hem, zijn gezach buiten 's lands te doen gelden, gelijk kort daarna bleek by de verkiezing van den Utrechtschen Biſchop, waarover ik hieren geſproken heb.

Graaf Willem werd eerlang weder met zijn vader verzoend, en wel, ten gevolge van een zonderling voorval. Het was namelijk een oud ridderlijk gebruik,

dat men den Ridder, die zijn wapen verloren of verbeurd had, niet aan een ridderlijken maaltijd toeliet; maar het tafellaken voor hem wegſneed, 't geen een teeken was, dat hy heen kon gaan. Nu gebeurde het aan de tafel des Konings van Frankrijk. dat een herout het tafellaken wegſneed voor Graaf Willem: en toen deze naar de reden van deze beleediging vroeg, werd hem verweten, dat de nederlaag van Graaf Willem IV in Friesland nog ongewroken was, en er diensvolgens nog een ſmet of blaam op zijn wapen kleefde, die uitgewischt behoorde te worden. Dit verwijt gold eigenlijk nog meer den regeerenden Graaf Aalbrecht, dan zijn zoon; niettemin was deze er zoodanig over geraakt, dat hy dadelijk bericht aan zijn vader zond, welken ſmaad hy om diens wille had moeten verduren; met byvoeging, dat hy, dien hoon niet willende overleven, voornemens was naar Hongaryen te gaan, en zich tegen de Turken dood te vechten. Aalbrecht, door deze boodſchap getroffen, liet zijn zoon overkomen, nam hem in genade aan, en beſloot nu, hem ten gevalle, tot een Leirtocht tegen de Friezen. Met Willem kwamen eerlang de meesten der gebannen Edelen terug en verkregen ſpoedig weder deel aan 't bewind.

Te Enkhuizen werd een machtig leger verzameld, waarby zich ook verſcheidene Engelsche en Fransche Edelen, uit loutere liefhebbery en roemzucht, voegden, en hetwelk den 24 Augustus 1395 aan de Kuir der landde. De Friezen waren wederom op dezelfde wijze gelegerd als tijdens den mislukten tocht van Willem IV. Drie hoopen van tienduizend man la-

gen achter den dijk by de landingplaats, en zesduizend man moesten, op den dijk, de landing beletten. Doch Aalbrecht had zijn maatregelen goed genomen en gezorgd, de vloot byeen te houden. Engelsche boogſchutters dekten de ontſcheping en ſchoten zulk een beſtendigen hagelbui van pijlen op den dijk af, dat geen Fries het er houden kon. De dijk werd nu eerst bezet, terwijl het overige gedeelte des legers op den volgenden dag landde en zich in ſlagorde ſtelde en er op den 26 een ſlag voorviel, waarin de Friezen overwonnen werden. Het gevolg van hun nederlaag was het innemen en verbranden van een aantal ſloten en dorpen, het onderwerpen van Groningerland en het terugvoeren van het lijk van Willem IV. Doch geen jaar was er verloopen, of de Friezen ſtonden weder op tegen de Hollandsche overheersching, en in de vijf volgende jaren zag zich Aalbrecht nog driemalen genoodzaakt, een leger tegen hen af te zenden; terwijl de bloedige oorlog, die den Graaf op zooveel geld was te ſtaan gekomen, met een beſtand voor zes jaren eindigde, zonder dat men eene plaats in geheel Friesland, behalve Staveren, in bedwang had kunnen houden. Wel gaarne had Willem zijn vader tot een nieuwen veldtocht aangeſpoord; doch twee oorzaken verhinderden dezen, daaraan te denken: de eene was, geldsgebrek, de andere, een binnenlandsche krijg, die weldra uitberstte, en waarvan ik u de aanleiding verhalen zal.

Onder de adelijke geſlachten van Holland waren er vier, die in dezen tijd door hun macht en aan-

zien byzonder vermaard waren: gy vindt hun namen in het volgende rijmpjen vermeld:

Brederode de edelste, *Wasfenaar* de oudste,
Egmond de rijkste, *Arkel* de stoutste.

Van de Brederodes, die uit Graaf Aarnout afftamden, en daarom, als zonen uit het Huis van Holland, de *edelsten* genoemd werden, zullen wy nog dikwijls gelegenheid hebben te ſpreken. Zy waren hoogst aanzienlijk door de echtverbindtenisſen welke zy hadden aangegaan en de menigvuldige goederen, welke zy bezaten: en het hoofd van hun Huis werd, ſedert het ontſtaan der partyſchappen, ook voortdurend aangemerkt als het hoofd der Hoeksche party. De Wasſenaars, die Erfburggraven van Leyden en Heeren van Voorſchoten, Voorburg, Katwijk en andere plaatsen waren, behoorden daar insgelijks toe: en Filips, thands Heer van Wasſenaar, was onder hen geweest, die wegens den moord van Aleid het land hadden moeten ruimen. Wat de Egmonden betrof, zy waren oorſpronkelijk niet veel meer geweest dan rentmeesters der Abdy; doch hadden zich allenkskens van deze onafhankelijk gemaakt en een macht verworven, welke weinig minder dan vorstelijk was: zoodat de toenaam van de *rijkste* hun niet zonder recht geſchonken was; — maar in de dagen van Graaf Aalbrecht haalde hun aanzien nog niet by dat van het Huis van Arkel, 't welk den top van zijn grootheid bereikt had; — doch om een treffend voorbeeld van de wisſelvalligheid van het aardsche te toonen. —

Niet ten onrechte had het geſlacht van Arkel den

eernaam van het *ſtoutste* verworven: en niet een onder de leden van dat Huis, of hy was wegens dappere daden en oorlogsfeiten beroemd geweest: zoo zelfs, dat de opmakers van oude geſlachtregisters hen deden afſtammen van Herkules, den wegens zijn ſterkte vermaarde held, van wien de Grieksche fabelleer gewach maakt. Dit was echter niet meer dan loutere vleiery, uit de gelijkheid van klank der namen Arkel en Herkules ontſtaan. Doch enkele Arkels waren wezenlijke Herkulesſen geweest: onder anderen was Jan VIII, die in de dertiende eeuw leefde, zoo ſterk, dat hy, te paard zittende, een balk boven zijn hoofd met de handen vatte en voorts zijn paard met de beide knieën kneep en oplichtte.

Den kleinzoon van dezen Heer, die ins elijks Jan geheeten, en een tijdgenoot was van Koning Willem, overkwam een zonderlinge geſchiedenis, welke ik u hier wil mededeelen, daar zy niet ſlechts tot een aangename afwisſeling kan ſtrekken met al de verhalen van moord en doodſlag, van welke onze geſchiedenis zoo vervuld is, maar ook tevens nuttig en leerzaam is.

Eens gebeurde het, toen deze Jan van Arkel nog jong was, dat hy, te Gorcum wandelende, een kleinen marskramer ontmoette: de knaap had een vrolijk uitzicht: en de Jonker, behagen in hem ſcheppende, ving een praatjen met hem aan en vroeg hem, wat hy al zoo in zijn marsjen had. Ziende, dat de koopwaar niet veel te beduiden had, zeide de Jonker: «hoor eens vriendjen! wy zullen kompagnieſchap drijven: ik zal u al uw waren afkoopen en u nog een kleine ſom bovendien geven, op voorwaarde,

dat gy my getrouwe rekening doet en de helft van de winst verſtrekt." De knaap was met dien voorſlag, als gy denken kunt, recht in zijn ſchik: hy ontfing het geld, groette den Jonker en ging vrolijk zijns weegs. Na verloop van eenigen tijd keerde hy te Gorcum terug, en zocht den Jonker op, wien hy bewees, dat deze zijn vertrouwen niet verkeerdelijk in hem geſteld had: immers hy gaf hem trouw rekenſchap van den handel, dien hy gedreven had, en bood hem volgens affpraak de helft aan van de winſten. De Jonker, zeer te vrede over de eerlijkheid van den knaap, zeide hem, lachende, dat hy het geld niet begeerde, en gaf hem integendeel nog eenige muntſtukken om zijn handel voorttezetten, en den raad bovendien, van zich by voortduring zoo braaf en naauwgezet te gedragen. De jongen ging heen en er verliepen jaren, zonder dat men van hem hoorde. De Jonker was intuſſchen een wakker Ridder geworden, en deed mede, als anderen, een tocht naar het Heilige Land. Op zijn terugreis door Italiën trekkende, gebeurde het dat hy door roovers aangevallen en geheel uitgeplunderd werd, zoo dat hy met zijn dienaars in geheel behoeftigen ſtaat te Genua aankwam — gy weet, hoop ik waar die ſtad ligt? — Geen geld hebbende om een herberg te betalen, begaf zich de Ridder naar eene der kerken, waar hy treurig nederzat, in zichzelven vergeefs op middelen peinzende, hoe hy zijn reis vervolgen zoude. Intuſſchen waren zijn dienaars de ſtad rondgewandeld, om te ontdekken of zy ook iemand vinden mochten, die den Heer van Arkel kende en helpen wilde.

Daar kwamen zy voor een groot en prachtig huis, waar zy tot hun verwondering het wapen van Arkel, twee roode getande balken op een zilver veld, op den gevel geſchilderd zagen. Verbaasd klopten zy aan en vroegen wie daar toch woonde: — en ziet! het was de gewezen marskramer, die voorſpoedige zaken gedaan hebbende met het geld, hem door Arkel geleend, zich te Genua nedergezet, een rijke weduwe getrouwd had, en nu een der voornaamste kooplieden van de ſtad was. Zoodra de brave man hoorde, dat zijn voormalige weldoener zich te Genua en in bedroefde omſtandigheden bevond, riep hy verheugd uit: «dit huis en al het mijne behoort voor de helft aan den Heer van Arkel, daar ik het met de door hem verſtrekte penningen gewonnen heb." En terſtond ging hy met de dienaars naar de kerk, haalde den Heer van Arkel af, en onthaalde hem verſcheidene dagen op het treffelijkst in zijn huis. Hy wilde hem zelfs, volgens de voorheen gemaakte overeenkomst, de helft zijner goederen ſchenken; doch Arkel weigerde dit volſtandig en verzocht ſlechts zooveel geld te leen als noodig was voor de huisreis: 't welk de koopman hem dan ook willig verſtrekte. En zoo keerde Arkel huiswaarts, zijn leven lang den erkentelijken koopman zegenende. — Gy kunt uit dit voorval leeren, kinderen! welk een ſchoone deugd de dankbaarheid is, en hoe een weldaad ſoms, na jaren, wanneer men er het minst op verdacht is, de rijkste vruchten voortbrengt.

Over de macht van Otto van Arkel heb ik u in het vorige hoofdſtuk reeds geſproken. Onder diens

zoon, Jan van Arkel, was dat Huis nog in aanzien geſtegen, vooral door zijn huwlijk met de zuster van den Hertog van Gelre. Immers, daar noch Willem noch Reinout van Gelre kinderen hadden, liet het zich aanzien, dat Willem, Jan van Arkels zoon, beſtemd was om het Hertogdom te erven. Doch buiten dat waren de bezittingen van Arkel reeds zeer uitgebreid. Onder zijn gebied ſtonden, in Holland, de ſteden Gorcum, Heukelom, Asperen, Leerdam, Gasparne, Hageſtein, Haastrecht en verſcheidene anderen, benevens een groot gedeelte van de Krimpelewaard: in Gelderland, Geldermalſen en vele andere landgoederen: in Brabant, de ſtad Mechelen en ettelijke dorpen: in Zeeland, het ambt van Kreeken: in Frankrijk, de ſtad Pierrepont en verſcheidene kasteelen. Zijn grondbezittingen waren by uitnemendheid vruchtbaar en rijk: zoodat hy een jaarlijksch inkomen bezat van 85600 Rijnsche guldens, een byna onmetelijke ſom voor dien tijd. Zijn kasteel te Gorcum overtrof in pracht vele vorstelijke paleizen, en er was in geheel Duitschland geen rijker Heer bekend dan hy. Zulk een vermogen moest, naar allen ſchijn, den bezitter daarvan tegen de ſlagen van het noodlot vrijwaren: en echter, het was beſtemd om, nog gedurende diens leven, byna geheel in andere handen over te gaan.

Tien jaren lang had Jan van Arkel de aanzienlijke ambten van Stadhouder van Holland en Rentmeester der Grafelijke inkomsten bekleed, en had hy op Hertog Aalbrecht een byna onbepaalden invloed uitgëoefend; doch deze werd oud, en Graaf Willem, die,

nu met zijn vader verzoend, langzamerhand het beſtier der zaken in handen begon te krijgen, was den Kabbeljauwsgezinden Arkel vyandig. By andere redenen van ongenoegen kwam, volgens ſommigen, de omſtandigheid, dat Arkel weigerde, verantwoording te doen van de door hem, als Rentmeester, beſtierde inkomsten: 't zij, dat hy daarmede niet te goeder trouw gehandeld had, 't zij, dat hy zich niet verkoos te onderwerpen aan een Raad van Rekeningen, uit Hoeksche Edelen, zijn perſoonlijke vyanden, ſamengeſteld.

Wat hiervan wezen mocht, Aalbrecht verklaarde Arkels heerlijkheden in Holland verbeurd, en hemzelven ten eeuwige dage uit het Graaſſchap gebannen. Arkel bëantwoordde zulks door een ontzegbrief: en hierby bleef het niet; want de trotsche Edelman, zich weinig aan het vonnis van verbanning ſtoorende, kwam in Holland, maar aan 't hoofd van een geduchte macht, waarmede hy het ſlot Giesſenberg bemachtigde, Alblasſerdam, Nieuwpoort en andere dorpen in kolen leidde, en grooten buit behaalde.

Niet voor 't jaar 1403 vond de Graaf van Oostervant zich in ſtaat, een leger op de been te brengen en geweld met geweld te keeren. Op 29 Juny ſloeg hy het beleg voor Gorcum en bleef die plaats tweeëntwintig weken lang ingeſloten houden: toen begonnen beide partyen naar vrede te verlangen, en werd een verdrag bewerkt door tusſchenkomst van Jan, Bisſchop van Luik, Aalbrechts derden zoon, wien wy later een belangrijke rol in de geſchiedenis dezer landen

zullen zien ſpelen. Volgens de voorwaarden van het verdrag moest Arkel, benevens zijn beide zonen, Willem en Jan, den Grave geknield om vergiffenis vragen, en diens vlag eenen gandschen dag op de tinne van het kasteel van Gorcum laten waaien. Doch hierby bleef het vooreerst: en van het doen van rekening werd niet meer gerept.

In het volgende jaar overleed Aalbrecht te 's Gravenhage, in den ouderdom van zes en zestig jaren. Offchoon hy weinig bemind en betreurd werd, en men hem niet ten onrechte den blaam van gierigheid ſchijnt te hebben aangewreven, had hy echter, in weerwil der partyſchappen, het land vrij rustig gehouden en met wijsheid geregeerd. Belangrijk voor Holland was de aanwinst van het land van Voorne en de ſtad den Briel, welke by den dood van Machteld, laatste vrouw van Voorne, aan het Graaffchap kwamen en daar ſedert by verbleven.

Willem VI had nu den Gravenſtaf over Holland, Zeeland en Henegouwen aanvaard: en zijn regeering werd dadelijk gekenmerkt door beroeringen van allerlei aart, vooral in de ſteden, waar de Hoeksche en Kabbeljauwsche partyen om de regeering ſtreden en het volk niet zelden tot muiten overſloeg. Inzonderheid te Dordrecht waren deze onlusten van groot gewicht en werden niet dan met moeite gedempt. By deze rampen voegde zich nu een nieuwe oorlog. Jan van Arkel, zeker beducht, dat Willem, thands aan 't hoofd der zaken ſtaande, zijn ouden wrok aan hem koelen zoude, begreep, hem te moeten voorkomen. Hy brak den vrede, en liet door zijn

bondgenoot, Willem van Ysendoren, een Gelderschman, de ſtad Woudrichem bezetten.

Met moeite kreeg de Graaf een heir byeen en ſloeg daarmede het beleg voor twee ſterke ſloten, in 't land van Arkel gelegen, namelijk Gasparne en Hageſtein: terwijl een derde kasteel, Everſtein, door den Biſchop van Utrecht, Frederik, die der Hoeksche party beſtendig gunstig was, werd aangetast. Men bezigde by deze gelegenheid voor 't eerst hier te lande de nieuwe wijze van aanvallen, door middel van het oprichten van blokhuizen, het maken van loopgraven en omwallingen, enz. en zette de belegering ook gedurende den winter voort, 't geen in die tijden iets ongewoons was. Toen nu de grachten hard bevroren, en hierdoor de beſtorming en beklimming gemakkelijk gemaakt waren, gingen de drie ſloten een voor een over, en werden geheel afgebrand. Arkel zelf week voor een wijl naar Gelderland, waar hem zijn zwager, Hertog Reinout, vergeefs tot onderwerping zocht te overreden. De ſtugge Arkel wilde hier niets van weten, en keerde terug om den krijg voorttezetten; doch vond, tot zijn niet geringe verbazing, de poorten zijner eigene ſtad Gorcum voor zich geſloten. Zijn zoon Willem namelijk, die tot vrede neigde, had, in zijne afwezigheid, met de Gorcumsche poorters, wien de oorlog lastig viel, het plan beraamd om zijn vader buiten het bewind te ſluiten. Weldra echter had de jongeling berouw over deze, met den kinderplicht ſlecht ſtrookende handelwijze, en begaf hy zich weder naar zijn vader. Doch nu ontzegden de Gorcummers den toegang aan bei-

den, haalden den Graaf van Holland in, en huldigden dien als hun Heer. Jonker Willem van Arkel wendde zich om onderſtand by Hertog Reinout, en deze, inziende, hoe ſchadelijk het voor zijne belangen zoude wezen, indien Gorcum onder Holland kwam, verklaarde aan Graaf Willem den oorlog, en hielp Willem van Arkel de ſtad weder overrompelen: offchoon het dezen niet gelukte, den burg, waarin de Hollandsche bezetting terugweek, te bemachtigen. Na eenige wederzijdsche ſtrooptochten werd een beſtand geſloten, terwijl in 1409 de Arkels hun heerlijkheid opdroegen aan Reinout, die aldaar op den 25 Augustus van dat jaar werkelijk als Erfheer gehuldigd werd.

Van dit beſtand maakte Graaf Willem gebruik om zijn broeder, Jan van Beyeren, weder in zijn Bisdom te helpen, waar hy door de Luikenaars uit verdreven was. Hertog Jan van Borgondiën, de Graaf van Namen en een menigte andere Edelen boden hem hiertoe de behulpzame hand: en uit dankbaarheid voor de van Hertog Jan ontfangen diensten, bezigde Willem zijn invloed by den Koning van Frankrijk om een verzoening te bewerken tusſchen dezen en den Hertog van Borgondiën, die 's Konings broeder, den Hertog van Orleans, had vermoord.

Het beſtand tusſchen Holland en Gelre was in 1411 ten einde geloopen, en na eenige wapenfeiten, waarby het voordeel meestal aan de Hollandsche zijde was, werd in 1412 de vrede geſloten: by welken Hertog Reinout van zijn verkregen recht op Gorcum en het land van Arkel afſtand deed ten be-

hoeve van Hertog Willem, tegen 100,000 Fransche kroonen.

Jonker Willem van Arkel liet zich dit alles welgevallen; doch niet zoo zijn vader, wiens toeſtand dan ook werkelijk beklagenswaardig was. Hy, de machtige Edelman, had niet ſlechts zijn erfgoed in vreemde handen zien vallen, zijn invloed te niet gaan, Gelre en Holland beide tegen hem verbonden, maar was zelfs in Brabant, waarheen hy zich begeven had om een betere kans aftewachten ten einde zijn goederen te herwinnen, niet veilig meer; daar Hertog Willem belooningen uitgeloofd had aan wie hem in handen kreeg. En werkelijk werd hy in 1415 door drie Zuidhollandsche Edelen, Gerrit van Stryen, Floris van der Aá en Filips van der Leck op de Brabantsche grenzen opgelicht en naar den Haag gevoerd. Daar zat hy op de Voorpoort, vervolgens op het ſlot te Gouda en daarna te Zevenbergen gevangen, werd eerst in 1425 ontſlagen en overleed in 1428 te Leerdam.

Zeker was die behandeling hard, en is Willem niet vrij te ſpreken van onbarmhartigheid jegens den reeds zoo diep vernederden Edelman; maar toch 's Graven gedrag was verſchoonbaar: hy was namelijk, en wel van Hertog Reinout zelf, te weten gekomen, dat er een ſamenſpanning van Edelen beſtond om hem gevangen te nemen; en Arkel zelf bekende later ronduit, dat hy het daarop had toegeleid, en dat Egmond, Ysſelſtein en andere Edelen mede in het verbond waren.

Met vastheid, moed en beleid had Willem VI, ge-

durende zijn dertienjarige regeering, zich in het bezit zijner landen gehandhaafd, zijn vyanden in bedwang gehouden of ten onder gebracht, de inwendige partyſchappen gefnuikt, en een onzijdige rol weten te bewaren te midden der oorlogen, gevoerd tusſchen den Koning van Frankrijk en Engeland en den Hertog van Borgondiën, die allen min of meer met hem vermaagſchapt waren. Maar al de voordeelen, welke zijn beſtuur aan Holland had aangebracht, moesten te niet gaan met zijn dood, die in Mei 1417 voorviel, en waardoor zijn Graafſchappen weder aan al de rampen werden blootgeſteld, welke over een land komen, wanneer de oppermacht aan zwakke en onbekwame handen wordt toevertrouwd.

TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Gravin Jakoba. — Jan van Beyeren, eerst Ruwaard, daarna Graaf. — Jan van Brabant. — Dood van Hertog Reinout IV. — Filips van Borgondiën Ruwaard. — Zweder en Rudolf Bisfchoppen van Utrecht. — Huwelijken van Jakoba. — Haar dood. —

Willem VI had by zijn overlijden flechts eene dochter nagelaten, die Jakoba genoemd werd, en wier ongelukkige lotgevallen haar een zoo droevige vermaardheid gegeven hebben. In 1414, toen zy flechts veertien jaren telde, was zy uitgehuwlijkt geworden aan Jan, Dolfijn (of Kroonprins) van Frankrijk, onder beding, dat na den dood van haar vader, Holland, Zeeland, Henegouwen en Friesland aan haar komen, en door haar man geregeerd zouden worden. Doch Jan van Frankrijk overleed reeds een jaar na zijn huwlijk, zoodat zich Jakoba, by haars vaders dood, op haar zestiende jaar, weduwe en wees bevond.

De jonge Gravin was met haar moeder Margaretha in Henegouwen, toen haar vader overleed. In Hol-

land ſcheen nu de gelegenheid aan de Kabbeljauwſche Edelen uitnemend geſchikt toe om hun verachterde zaken te verbeteren. Aan het hoofd dier party ſtond, ſedert de vernedering van Jan van Arkel, diens ſchoonzoon Jan van Egmond, die in de wandeling *Jan met de bellen* genoemd werd, omdat hy een harnas droeg met klinkende zilveren belletjens. Wel waren hy en zijn broeder, Willem van Ysſelſtein, uithoofde van hun ſamenzwering tegen Graaf Willem, door dezen met verbeurdverklaring hunner goederen geſtraft geworden; doch nu de kans ſchoon ziende, hadden zy gewapenden weten te verzamelen en maakten zich by verraſching meester van de ſtad en het ſlot Ysſelſtein. Weldra echter werd deze ſterke plaats hernomen door Walraven van Brederode, Stedehouder van Holland, die, om aan de Stichtſchen te behagen, het kasteel liet ſlechten. Gy gevoelt, dat dit voor Holland een groot nadeel was; want Ysſelſtein had altijd een uitmuntende gelegenheid aangeboden om er troepen in te legeren ten einde de grens te bewaken, en het oog over het Sticht te houden.

Jakoba (of Vrouw Jakob, gelijk men haar in de ſtaatſtukken van dien tijd genoemd vindt), kwam nu zelve in Holland en werd aldaar in de meeste ſteden als Gravin gehuldigd; doch intuſſchen deed zich een mededinger op naar de Grafelijke kroon. Deze was de broeder van Willem VI, Jan van Beyeren, Biſſchop van Luik, die wel als de naaste mannelijke bloedverwant van den overleden Graaf tot de opvolging meest gerechtigd kon beſchouwd worden, doch,

al; geeſtelijke, geen waereldlijk Graaffchap aanvaarden mocht. Om deze zwarigheid uit den weg te ruimen, befloot hy vaarwel te zeggen aan den geeſtelijken ſtand, en, inmiddels hem zulks door den Paus en den Keizer vergund werd, drong hy aan om als Voogd of Ruwaard over Holland en Zeeland erkend te worden: 't geen ook werkelijk door Dordrecht, waarheen hy zich begeven had, geſchiedde.

Ook Willem van Arkel, die nog altijd het verlies zijner erfgoederen betreurde, begreep nu de kans te moeten waarnemen om weder in het bezit daarvan te geraken. Reinout van Gelre, die geene kinderen had, en alzoo Jonker Willem, zijn zusterszoon, als zijn naasten erfgenaam beſchouwen moest, verſchafte hem krijgsvolk, of liet althands oogluikend toe, dat Geldersche Edelen en benden den Jonker onderſteunden. Egmond en andere Kabbeljauwsche Edelen verraschten de ſtad Gorcum; doch de bezetting, op het ſlot geweken, bleef dit voor Jakoba inhouden. De Hoekschen ſchoten nu te wapen en trokken derwaart, aangevoerd door Walraven van Brederode, Stedehouder van Holland, en eerlang door de jonge Gravin zelve, die door hare tegenwoordigheid den moed van haar krijgsvolk wilde aanvuren. Doch misſchien beſtond er ook een andere reden voor hare komst. Willem VI had zich by zijn leven dikwijls uitgelaten, dat hy niet ongenegen ware, de hand zijner dochter aan Willem van Arkel te ſchenken, die, hoewel thands nog een Jonker zonder land, de toekomstige erfgenaam was van Gelre en Gulik. Jakoba zelve was, naar men zegt, den wakkeren jongeling niet on-

genegen: en het is hoogst waarſchijnlijk, dat zy zich vleide, hem te ſpreken te krijgen, en alsdan, door een huwlijk met hem, den vrede, en te gelijk een wakkeren echtgenoot te verwerven.

Doch, wat hiervan zij, deze uitkomst verwierf zy niet. De ſtad werd beſtormd en geweldig beſchoten, terwijl de afval van den Heer van Druten, die met zijne bende Arkels zijde verraadde, de party van dezen aanmerkelijk verzwakte. De Stichtsche benden drongen het eerst binnen de ſtad; doch de Kabbeljauwschen, wel wetende, dat er geene genade voor hen opzat, bleven ſtraat voor ſtraat en plein voor plein hardnekkig verdedigen. Eindelijk verklaarde zich de overwinning voor Jakobaas troepen. Meer dan duizend van de Arkelschen ſneuvelden: en onder hen Jonker Willem zelf, wiens dood nog op een ſteen in eene der ſtraten van Gorcum vermeld ſtaat. De zege kwam echter den Hoekschen duur te ſtaan, die hun opperhoofd, Brederode, en verſcheiden andere Edelen verloren. — Egmond werd gevangen, en met hem een aantal Gelderſche Ridders, waarvan ſommigen hun wederſtand tegen Jakoba met den dood bekoopen moesten. De inneming van Gorcum vond plaats op 1 December 1417.

Indien Jakoba al droefheid by het overlijden van den Jonker van Arkel gevoeld moge hebben, zy troostte zich echter weldra, en ging in 't volgende jaar een tweede huwlijk aan met Hertog Jan van Brabant. Het verzoek van Jan van Beyeren was intuſchen ingewilligd geworden door den Paus en door Keizer Sigismund, die hem werkelijk het Graafſchap

in leen ſchonk. Spoedig vielen vele Edelen, ook zelfs onder de zoodanigen, die Jakoba als Gravin erkend hadden, hem toe. Hare zaken begonnen hierdoor merkelijk te verachteren. Wel ſloegen de Hoekschen het beleg voor Dordrecht; maar zonder gunstigen uitſlag; terwijl daarentegen de tochten der Kabbeljauwschen in Zeeland en Zuid-Holland voordeelig afliepen.

In dezen ſtand van zaken wendde zich Jakoba tot haar oom, Hertog Jan van Borgondiën, en verzocht hem, middelaar te zijn in den twist. Deze, die zelf in genoegzame moeilijkheden gewikkeld was, droeg die taak over aan zijn zoon Filips, en men kwam door de bemiddeling van dezen tot een verdrag; waarby de navolgende hoofdpnnten werden vastgeſteld:

Dordrecht met Zuidholland, Gorcum en Leerdam met de omliggende landen, benevens Rotterdam, bleven aan Jan van Beyeren; doch als leen van Jakoba.

Gedurende vijf jaren zouden Henegouwen, Holland en Zeeland door Jan van Brabant en Jan van Beyeren gezamentlijk worden geregeerd; doch de eerstgenoemde zoude de ambtenaren aanſtellen.

Zoo Jakoba kinderloos bleef, moesten al de voornoemde landen aan Jan van Beyeren toevallen.

De inkomsten dier landen zouden door Jakoba genoten worden.

Jan van Beyeren zoude tegen ontfangst van 100,000 Engelsche nobels afſtand doen van zijn verder recht.

Niet lang echter mocht Holland de vruchten van

dit verdrag genieten. Eenige roofstochten op de Zuiderzee, door die van Utrecht begonnen, gaven aanleiding, dat Jan van Beyeren zich met den Hertog van Gelre tegen den Hoeksgezinden Bisschop verbond. Deze haalde van zijnen kant de stad Leyden, haren Burggraaf Filip van Wassenaar, en andere Hoeksche Edelen over, om aan Graaf Jan den oorlog te verklaren; en straks werden een aantal sloten, aan Kabbeljauwsche Edelen behoorende, aangetast en vernield.

Jan van Beyeren verzamelde terstond een leger, leide bezetting binnen Gouda om de Utrechtenaars te keeren, en sloeg het beleg voor Leyden, 't welk, na ruim twee maanden wederstand geboden te hebben, zich aan hem overgaf; waardoor de rust voor een tijd werd hersteld.

Hertog Reinout stond in dezen oorlog zijn bondgenoot wakker by, en hield de Stichtschen bezig, ofschoon hy zelf verhinderd werd, deel aan de krijgsverrichtingen te nemen, door den zwakken aat zijner gezondheid; terwijl ook andere belangen hem te huis bezig hielden. — Reeds in de veertiende eeuw waren in Gelderland de Edelen en hoofdsteden meermalen by elkander geroepen geworden om over regeeringszaken geraadpleegd te worden of om door hunne goedkeuring de handelingen van den Vorst te bekrachtigen: maar *ongeroepen* waren zy tot op dien tijd nooit te samen gekomen. Dit echter vond nu plaats. 't Zij, dat men, byaldien de Hertog kinderloos kwam te overlijden, een hernieuwing van den vroegeren burgerkrijg duchtte, 't zij dat de slechte

ſtaat der ſchatkist het verkoopen of verpanden van ſteden, ſloten of landeryen aan vreemde Heeren deed vreezen, althands in 1414 had er een overeenkomst plaats tusſchen Edelen en Steden, om elkander eendrachtiglijk te onderſteunen, geenen Heer te erkennen, dan die by algemeene toeſtemming der vier hoofdſteden, Nymegen, Zutfen, Roermonde en Arnhem, was goedgekeurd, en elkanders voorrechten en vrijheden wederkeerig te handhaven. De Hertog was met dit onderling verbond weinig in zijn ſchik: hy zag echter geen middel om zijn gezach daartegen te doen gelden, en moest zelfs belooven, dat hy in 't vervolg geene ſteden, ſloten noch eenig gedeelte des lands zonder de bovengemelde goedkeuring zoude afſtaan. Het gevolg hiervan was, dat, van dit tijdſtip af, zich de Ridderſchap en Steden tot een vast ſtaatslichaam vereenigden, hetwelk langzamerhand een overwegenden invloed op het landsbeſtier verkrijgen moest.

Niet lang daarna, op den 25 Juny 1423, overleed Hertog Reinout, na lang ongeſteld, hoewel niet bedlegerig geweest te zijn, nog op 't onverwachtst, den lof met zich in 't graf nemende, van, even als zijn broeder voor hem, de belangen van zijn onderzaten getrouw behartigd en zich in alle omstandigheden als een eerlijk, getrouw en moedig vorst gedragen te hebben. Ook hy liet geene kinderen na. — Wy zullen later zien, welke gevolgen zulks voor Gelderland had, en ons thands met de verdere lotgevallen van Jakoba van Beyeren bezig houden.

De Brabanders, ontevreden over hun Hertog, die een

zwak, verwijfd en onbeteekenend mensch was, hadden hun verlangen te kennen gegeven, dat de wakkere Jan van Beyeren hen als Ruwaard of Regent zoude komen beſturen. Deze was de man niet, om zulk een voorſlag van de hand te wijzen: hy trok zoo ras hij kon met een leger naar Brabant; maar de Edelen van dat land hadden reeds aan 's Hertogen broeder, den Grave van St Pol, de Ruwaardy opgedragen, en de te leur geſtelde Graaf Jan zag zich tot den terugtocht genoodzaakt; doch weldra kwam Jan van Brabant; zeer te ontevrede dat men hem dus onder voogdy geſteld had, zelf zijn nood by hem klagen en ging een nieuw verdrag met hem aan, waarby hy Holland en Zeeland ten volle aan hem afstond, Henegouwen voor zich en Jakoba behoudende.

Deze arme Gravin leidde intuſschen in Brabant een weinig aangenaam leven, met een echtgenoot, die fukkelend van geſtel en zwak van verſtand was. Doch in de plaats van zich in haar lot met gelatenheid en onderwerping te ſchikken, poogde zy van hem af te komen, en een anderen man te krijgen, waartoe zy het oog liet vallen op den Hertog van Glocester, broeder des Konings van Engeland, die een veel schooner en knapper Ridder was dan Hertog Jan. Onder voorwendſel van naar Henegouwen te reizen, verliet zy het hof van haar man, doch trok door naar Calais en ſcheepte zich van daar in naar Engeland, waar zy een zeer beleefd onthaal genoot. Jan van Brabant ſtuurde, zoodra hy dit vernam, bode op bode naar Engeland om haar terug te vorderen; doch dat was aan eens doovemans deur geklopt. Jakoba deed ondertuſschen

aan den Paus verzoeken haar huwelijk met Jan van Brabant te vernietigen, onder voorwendfel, dat zy elkander te na beftonden, als zijnde volle neef en nicht. En werkelijk, zoodanige huwelijken zijn, volgens de Roomsche Kerkwet, verboden, en worden alleen dan toegeftaan, wanneer de Paus dit veroorlooft, of, zoo men 't heet, *dispenfatie* van den gewonen regel geeft. Doch zoodanige dispenfatie was door Jan en Jakoba, voor het aangaan van hun huwelijk, verkregen, en het had dus van Jakobaas zijde een zonderlinge houding, nu van den Paus te vergen, dat hy weder te niet zoude doen, wat hy te voren had goedgekeurd. De Paus was dan ook wijs genoeg om niet op zijn eigen befluit terug te komen en daardoor den dwazen ftap van Jakoba, als 't ware, te wettigen.

Nu zat Jakoba deerlijk in verlegenheid; doch zy was fpoedig op een nieuw middel bedacht om er zich uit te redden. In Spanje woonde zekere Benedictus, die vroeger Paus geweest, doch door een Kerkvergadering afgezet en door niemand meer erkend werd. Tot dezen vervoegde zich Jakoba om vernietiging van haar huwelijk te vragen: en de oude man, waarschijnlijk recht in zijn fchik dat er nog iemand was, die hem gelegenheid verfchafte een daad van gezach uit te oefenen, voldeed aan haar verlangen. Jakoba befchouwde zich diensvolgens als vrij, en huwde met Glocester in 't einde van 1422.

Een jaar te voren was Holland door een zware ramp bezocht geworden. Op den 18 November 1421 namelijk (St. Elizabethsnacht) was zulk een zware ftorm ontftaan als by menschengeheugenis niet gewaaid had.

In Friesland, Holland en Vlaanderen leden de dijken groote ſchade en verdronken vele menſchen en vee: de kerktoren van het zeedorpjen Petten in Westfriesland, waarop de dorpelingen gevlucht waren, bezweek voor het geweld van den orkaan en vierhonderd menſchen kwamen aldaar jammerlijk om. Maar de grootste ramp van allen was de doorbraak van de Maas in den Zuidhollandſchen waard naby Dordrecht. Deze waard of polder was een der rijkſten en welvarendſten van het land en vol ſchoone dorpen en fraaie ſloten en hoffſteden van Edelen en Welgeboren mannen. Tweeënzeventig parochiën of buurten werden te dier gelegenheid aldaar overſtroomd, waarvan vijfenveertig geheel verdwenen. Het getal menſchen, die in den vloed verdronken, was ontelbaar; ofſchoon velen, door de van Dordrecht en elders aangebrachte hulp, werden behouden. Merkwaardig is de redding van een kind, dat in een wieg aan de oostzijde dier ſtad kwam aanſpoelen: de dijk waar men het hulpelooze wichtjen aan wal haalde, werd ſedert de Kinderdijk genaamd. Men zegt, dat een kat, die mede uit een natuurlijk instinct om zich te redden in de wieg geſprongen was, die boven water gehouden en als 't ware beſtuurd had, door zich nu aan de eene, dan aan de andere zijde te plaatsen, en daardoor te beletten, dat de wieg topzwaar werd. Het meir, ten gevolge der doorbraak ontſtaan, droeg ſedert den naam van Biesbosch.

Intuſſchen had Jan van Beijeren party weten te trekken van de oneenigheden, welke de Friezen nog altijd verdeelden. Keno ten Broeke, van wien ik u

reeds geſproken heb, en de party der Vetkoopers uit Groningen en de Ommelanden, hadden het aan de Schieringers zoo benaauwd gemaakt, dat zy zich tot Holland om byſtand wendden, en Graaf Jan als Heer erkenden. Deze zond hun hulp, en bracht de party van ten Broeke op hare beurt zoo in de engte, dat zy in den Briel een verdrag met hem ſluiten kwam en hem vijftig vette oſen (een rechte Vetkoopers-gift) ten geſchenke bracht. In 1421 werd Floris van Alkemade tot Landvoogd over Oost Friesland geſteld en dit gewest langzamerhand tot rust gebracht, oſſchoon 's Graven gezach er altijd zwak genoeg bleef.

Glocester, die met Jakoba zelve ook gaarne haar Graaſſchappen bezitten wilde, verzamelde in Engeland, waarover hy in 's Konings afwezigheid tot Regent was aangeſteld, een leger, en ſtak in October 1423 met Jakoba over naar Calais. Vandaar begaf hy zich naar Henegouwen, en nam ſommige ſteden by verraſching in. Doch de Graaf van St. Pol, Jan van Brabants broeder, en Filips, die na zijns vaders dood Hertog van Borgondiën geworden was, en van dezen ook Vlaanderen geërfd had, kwamen met hun krijgsmacht opdagen en zijn voortgang ſtuiten, waardoor men tot onderhandeling geraakte.

Filips van Borgondiën was niet zonder reden verſtoord geweest op zijn nicht Jakoba over haar onwettig huwlijk en den blaam, welken zy daardoor over haar gandsche familie geworpen had. Hy had vroeger aan Glocester voorgeſlagen om de zaak nogmaals aan de beſlisſing van den rechten Paus te onderwerpen, en meende, dat Glocester hierin bewilligd

had. Hy verweet hem dus zijn kwade trouw, van gewapend op te komen voor dat die beſlisſing genomen was. Glocester beweerde, nimmer in dezen voorſlag te hebben toegeſtemd: Filips heette hem zulks liegen en daagde hem tot een kampgevecht uit: 't welk de Engelsche Hertog aannam. Er kwam echter niets van: Glocester keerde naar Engeland en liet Jakoba te Bergen in Henegouwen achter.

Haar moeder, evenzeer verontwaardigd over haren misſtap als de overige leden van haar geſlacht, zocht haar thands te beduiden, zich ten minsten een tijd lang in afzondering en onder de ſchuts van Hertog Filips te begeven, tot dat de uitſpraak van Rome zoude gekomen zijn, Jakoba had hierin wel weinig zin; maar eindigde met toe te geven, waarop zy naar Gend gevoerd werd en aldaar drie maanden lang in bewaring bleef.

Dit eenig en afgezonderd leven verveelde haar ſpoedig. Met behulp van Dirk van de Merwede en twee andere Edellieden ontvlood zy in mansgewaad en te paard haar gijzeling, reed naar Antwerpen en vandaar naar Gouda, waar zy door haar Hoeksche vrienden met blijdſehap ontfangen werd. Nu was de binnenlandsche krijg weder ontſtoken en begon met een der grootste gruwelen, welke onze geſchiedenis kenmerken. Aalbrecht Beiling, die het ſlot te Schoonhoven voor Jan van Beyeren bewaarde, werd door de Hoekschen belegerd en genoodzaakt tot de overgave. Schoon hy vrij lijf en goed bedongen had, werd hy niettemin veroordeeld om levend begraven te worden, een ſtraf, niet ſlechts gruwzaam op zich zelve,

maar ook voor een krijgsman vernederend, daar zy anders gewoonlijk alleen op vrouwen, voornamelijk op de zoodanige, als wegens kettery gevonnisd waren, werd toegepast. Hy kreeg, op zijn verzoek, eene maand uitſtel, om orde op zijn zaken te kunnen ſtellen, en affcheid van zijn gezin te nemen. Op zijn woord van eer ontſlagen, ging hy en keerde ter beſtemder tijd terug; waarop het barbaarsche vonnis aan hem voltrokken werd.

Een tweede ſchanddaad (althands zoo men aan het bericht van ſommige ſchrijvers geloof mag ſlaan), volgde op de eerste. Jan van Beyeren werd namelijk in January 1425 door vergif om 't leven gebracht, hem toegediend door Jan van Woerden. Door zijnen dood zag Jakoba zich van een gevaarlijken mededinger ontſlagen; doch het was enkel om een nog geduchter vyand te bekomen.

Deze was namelijk Filips van Borgondiën, wien Jan van Beyeren tot zijn erfgenaam had aangeſteld, en die nu als Ruwaard de Graaffchappen beſturen — terwijl Jan van Brabant, aan wien door den dood van Jan van Beyeren het Graaffchap weder vervallen was, de hulde als Graaf ontfangen kwam. Filips ſtelde Jakob van Gaasbeek aan als Stedehouder, die dadelijk een heirvaart beſchreef om de ſteden, welke Jakobaas zijde hielden, te dwingen. De aanvang van dezen oorlog was voor de Kabbeljauwsche party niet gunstig: vruchteloos belegerde zy Yſelſtein, en verloor een veldſlag by Alphen: zoodat Filips het geraden oordeelde, zelf over te komen om het beſtier der zaken op zich te nemen. Intuſſchen had Jakoba

aan haar Engelschen man om hulp geſchreven, die in January 1426 een vloot zond, onder bevel van Filzwater. Een gedeelte dier vloot werd onderweg door die van Filips aangetast en geſlagen; doch de rest kwam voor Schouwen aan, en de Hoekschen verzamelden zich nu in menigte te Brouwershaven. Hertog Filips trok derwaart, verſloeg hen na een hardnekkig gevecht en verdreef hen uit Zeeland.

Terwijl dit gebeurde had Jakoba Alkmaar bemachtigd en het beleg voor Haarlem geſlagen. Er werd een beſtand van zes weken gefloten; maar eer deze verloopen waren, begonnen de Kennemers, die Jakobaas zijde hielden en niet naar huis wilden gaan, deerlijk te plunderen en te vernielen, verwoestten verſcheidene kasteelen, wier Heeren met Filips in Zeeland waren, bemachtigden Enkhuizen en Monnikendam en wilden ook Hoorn vermeesteren, toen Filips, in Holland gekeerd, hen dwong het beleg dier ſtad op te breken en de gepleegde geweldadigheden hun op een geduchte wijze boeten deed. Kennemerland moest een geldboete van 123,300 kroonen opbrengen in zes maanden tijds, en elk huis bovendien een jaarlijksche belasting van vier groot; terwijl aan de Kennemers verboden werd, eenig wapentuig te dragen, dan mesſen zonder punten. Alkmaar verloor ſtadsrechten, en werd verplicht de vernielde kasteelen weder op te bouwen en zijn eigen muren en poorten te ſloopen; 't welk die ſtad naderhand, als wy zien zullen, duur genoeg kwam te ſtaan. Haarlem en Hoorn daarentegen werden, tot loon voor hun moedigen wederſtand, met nieuwe voorrechten beſchonken.

De Hoeksche party was dus weder gefnuikt en Jakoba zag haar gezach beperkt tot de drie ſteden, die haar 't eerst erkend hadden, Gouda, Schoonhoven en Oudewater. Tevens kreeg zy een tijding, die haar niet aangenaam wezen kon, namelijk, dat de Paus — gelijk ook wel te verwachten was — haar huwelijk met Glocester nietig verklaard, en haar zelfs verboden had, hem te trouwen, al ſtierf Jan van Brabant. Glocester, wien het waarſchijnlijk vooral te doen was geweest om Jakobaas bezittingen, waarop hy toch alle kans verbeurd zag, onderwierp zich aan deze uitſpraak en nam een andere vrouw. Kort daarna ſtierf Jan van Brabant:, en Jakoba vond zich dus weder weduwe en vrij.

Na eenige zeetochten op Texel en elders, ten voordeele van Jakoba door Willem van Brederode, Walravens broeder, ondernomen,. doch waaraan een einde gemaakt werd door de Westfriezen, die hem met zijn meeste volk gevangen namen, begreep Jakoba, dat het zaak ware, een verdrag met den Hertog aan te gaan, 't welk in 't volgende jaar gefloten werd. Hierby werd bepaald, dat zy niet zoude mogen trouwen buiten toeſtemming van hare moeder, van Hertog Filips en van de Staten van hare landen (onder welke benaming van *Staten* men de Geestelijkheid, de Edelen en Steden begreep, die nu, even als zulks in Gelderland onder Hertog Reinout geſchied was, mede deel aan de regeering begonnen te krijgen), dat zy Filips als Ruwaard en erfgenaam van hare Graaffchappen erkende en hem de regeering overliet, terwijl zy een derde deel der Regeerings-raden kiezen zoude, enz. Ten ge-

volge van dien zoen, reisden Filips en Jakoba nu te ſamen Holland en Zeeland rond, waar de eerstgemelde als Ruwaard en erfgenaam gehuldigd werd, en vervolgens, na Frank van Borsſelen tot zijn Stedehouder te hebben aangeſteld, naar Vlaanderen vertrok. Hieruit werd hy echter ſpoedig teruggeroepen om zich in de Stichtſche aangelegenheden te moeien. Bisſchop Frederik van Blankenheim was in 1423 overleden, na een dertigjarige regeering, gedurende welke hy het Sticht met wakkerheid beſtuurd, Koevorden heroverd, Drenthe weder aan het Sticht gehecht, en zich van al zyn tegenſtanders had doen eerbiedigen. De ſtemmen van het Kapittel waren by de benoeming van zijn opvolger verdeeld tusſchen Rudolf van Diephout, Kanunnik te Keulen, en Walraven van Meurs, Domproost van Utrecht. De keuze tusſchen deze twee werd aan den Paus overgelaten, die echter, gelijk meer geſchiedde, geen van beide benoemde, maar den Bisſchop van Spiers: en, toen deze, uit vrees van zich in ongenoegen te ſteken, voor de waardigheid bedankte, Zweder van Kuilenburg. De geestelijkheid van Utrecht onderwierp zich aan deze benoeming; doch de burgery, voor Rudolf gezind, bleef Zweder den intocht weigeren, die zich alzoo genoodzaakt zag, geweld te gebruiken, en eerst Reenen en Amersfoort, vervolgens Utrecht met de wapenen bemachtigde, in welke laatste ſtad de Burgemeester Barend Proois (die zeer voor Rudolf geyverd had, ja zelfs, tijdens de verkiezing, zijn neef, den Deken van St. Pieter, met den dood gedreigd had indien hy aan Rudolf zijn ſtem niet gaf), op zijn ziekbed wreedaartig vermoord

werd. Zich nu meester ziende, nam Zweder geduchte wraak op de party van Rudolf, en maakte zich eerlang zoo gehaat, dat de Utrechtenaren een aanſlag ſmeedden om hem uit het bewind te drijven en zijn tegenſtander te herſtellen. Dit gelukte in 1426, door het beleid van Jan van Renesſe, die met eene, in monniksgewaad verkleede bende, binnen Utrecht wist te geraken, en Zweder daaruit dreef. Rudolf werd nu, wel niet als Biſchop, maar als Ruwaard en Beſchermer van 't Bisdom, aangenomen, en wist zich daarin te handhaven, voornamelijk door zijn verbindtenis met de Hoeksche party. Filips, die met geen Hoeksgezinden Biſchop gediend was, kwam over, en belegerde Amersfoort, welk beleg tot in den zomer van 1428 duurde: eindelijk echter ſloot hy een beſtand met Rudolf, 't welk in 1430 door een vrede gevolgd werd: en in 1431 werd Rudolf door een nieuwen Paus in 't Bisdom bevestigd. Zweder overleed kort daarna, waarop zijn aanhangers Walraven van Meurs kozen, die echter nimmer eenig gezach uitoefende.

Ter gelegenheid van het huwlijk, door Filips in den jare 1429 met Izabella van Portugal geſloten, ſtelde hy de Ridderorde in van 't Gulden Vlies, en benoemde vier en twintig der aanzienlijkste Heeren uit zijn gebied tot Ridders daarvan, 't welk aan hen, die er mede vereerd werden, groote voorrechten ſchonk, onder anderen, dat zy niet dan voor hun mede-Ridders, of het Kapittel der orde, gelijk men 't noemde, te recht behoefden te ſtaan. — Het werd, zoowel toen als later, zelfs door Vorsten als een groote

eer beſchouwd, in die orde te worden opgenomen.

Jakoba bracht intusſchen te Goes, in Zuidbeveland, waar zy zich ter woon had nedergezet, haar tijd in treurige eenzaamheid door. Zy, die eens het vooruitzicht had gehad om de Franſche kroon te dragen en over talrijke en machtige landen te heerschen, zag zich nu gedwongen, vergeten, ja veracht, zonder hofhouding, haar beste levensjaren in ſtille afzondering te ſlijten; terwijl zy, tot voldoening aan de haar ingeſchapen zucht naar vreugd en vermaken, haar toevlucht moest nemen tot het deelen in de uitſpanningen van burgers en boeren. Haar eenigen troost vond zy in den omgang met den Stedehouder Borſelen, die een welgemaakt en beminnelijk Ridder en een volkomen hoveling was, en bovendien een diep medelijden met de ongelukkige Gravin had opgevat. Hy ſtond haar niet alleen met goeden raad, maar ook menigmalen met belangrijke geldſommen by. Hieruit ontſproot tusſchen hen beide weldra een groote vertrouwelijkheid: en, uit die vertrouwelijkheid, liefde. En geen wonder: Jakoba bezat een gevoelig en vurig geſtel, 't welk altijd het een of ander voorwerp moest hebben, waaraan het zich hechten kon: en Borſelen moest zich natuurlijk geſtreeld achten met de genegenheden eener zoo ſchoone, bevallige en aanzienlijke vrouw als de doorluchtige weduwe. Dan de liefde, welke doorgaans een ſlechte raadgeeſſter is, deed hun een ſtap doen, die voor beide hoogst gewaagd en gevaarlijk was. Zy gingen namelijk een geheim huwelijk met elkander aan.

Dit kon echter niet lang verborgen blijven; maar

kwam ſpoedig ter kennisſe van Hertog Filips, die nu op beide geweldig vertoornd was, en niet zonder reden. Had Jakoba, door haar verbindtenis met Glocester, tegen haar plicht als vrouw gehandeld, zy had door haren echt met Borſelen gehandeld tegen het gemaakte verdrag: — en, wat Borſelen betrof, hy was niet vrij te pleiten van ondankbaarheid jegens den Vorst, wiens vertrouwen en gunsten hy zoo ruim genoten en zoo loszinnig misbruikt had.

De Hertog kwam dan ook dadelijk naar Holland over, en deed Borſelen vatten en voorloopig naar het ſlot Rupelmonde aan de Schelde voeren, terwijl hy kort daarop bevel zond aan den ſlotvoogd, om hem te doen onthalzen. Het was ongetwijfeld hoogst verkeerd van den Hertog, aldus aan zijn toorn gehoor te geven, en gewis zoude hy, indien zijn last volvoerd ware geweest, daarover naderhand innig leedwezen hebben gevoeld, en by nadere overweging bedacht hebben, dat het vergrijp van Borſelen een zoo zware ſtraf niet verdiend had. Een groote les, mijn lieven! om nimmer aan een eerste opwelling van gramſchap gehoor te geven, ook dan zelfs wanneer men het recht aan zijne zijde heeft, maar altijd te wachten, tot de drift bekoeld is.

Gelukkig was de ſlotvoogd van Rupelmonde een vriend van Borſelen: hy veinsde aan het bevel te voldoen; reisde naar den Haag en berichtte den Hertog, dat zijn wil was ten uitvoer gelegd. Filips, die veel van Borſelen hield, toonde zich over deze tijding zoo getroffen, dat de ſlotvoogd hem weldra bekennen moest, hoe Borſelen nog leefde. Jakoba, die mede

vernomen had, welke last door den Hertog was gegeven, had in allerijl eenige vaartuigen verzameld en was daarmede naar Rupelmonde gevaren, in haar radeloosheid begeerende, Borfelen, dood of levend, te zien. De Hertog, insgelijks daar komende, liet aan haar verlangen voldoen: en de beide echtgenooten mochten elkander weder zien en fpreken. Hierby bleef het echter niet, Filips, zeker door infchikkelijkheid zijn vorige drift weder willende goed maken, fchonk aan Borfelen vergiffenis, en verhief hem, om de ongelijkheid van zijn ftand met dien van Jakoba zooveel mogelijk wegtenemen, tot Graaf van Oostervant: een tytel, die tot dien tijd alleen aan de oudste zonen der Graven van Henegouwen was gegeven geworden. Aan Jakoba, die door haar echt alle aanfpraak op de regeering verbeurd had, liet hy de rijke heerlijkheid Voorne, met Tholen, Zuidbeveland, en de tollen van Holland en Zeeland, terwijl hy toeliet, dat haar huwelijk nogmaals, in 't openbaar en met plechtigheid, gevierd werd.

Niet lang echter mocht Jakoba de genoegens daarvan fmaken; zy verviel in een teringachtige ziekte, welke haar op den 8 October 1435 uit het leven rukte, in den nog bloeienden ouderdom van flechts zes en dertig jaren.

Veel en op zeer verfcheidene wijzen is er over Jakoba gefchreven geweest. Sommigen hebben al haar dwalingen en gebreken zoeken te vergoelijken, en haar voorgefteld als het flachtoffer der heerschzucht van haar bloedverwanten: — anderen daarentegen hebben geene woorden gevonden, leelijk en gemeen genoeg

om tegen haar uittevaren, en haar afgefchilderd als een uitvaagfel van het menschdom, die door Filips nog veel te genadig behandeld is geworden. Van beide zijden is men echter te verre gegaan en zelden heeft men haar tevens rechtvaardig en toegevend beoordeeld. Zeker heeft haar ftaatzucht veel rampen over Holland gebracht, en geftrekt om het vuur der tweedracht aldaar brandende te houden, hetgeen onder de krachtige regeering van een verftandig Vorst waarfchijnlijk even goed ware uitgedoofd geworden als zulks in Gelderland onder de regeering van Hertog Willem had plaats gehad. Doch zy was ter goeder trouw van haar recht op de Gravenkroon overtuigd. Zy was jong en onbedreven: zy had geene andere raadslieden, dan de zoodanigen, die haar uit eigen belang aanzetteden om haar aanfpraken te doen gelden: en het was dus verfchoonbaar, dat zy geene middelen onbeproefd liet, om haar gezach te handhaven, eerst tegen Jan van Beyeren, en naderhand tegen Filips, die zy beiden als overweldigers befchouwen moest. Men heeft ook den blaam van wreedheid op haar geworpen: en zeker zijn er, behalve de handelwijze omtrent Beiling, nog vele andere gruwelen op haren naam gepleegd; doch het is niet zeker, dat zy die euveldaden heeft gelast of goedgekeurd: en wellicht zijn die veeltijds buiten haar weten volvoerd. Bovendien bracht in die dagen het krijgvoeren allerlei wreedheden mede: en Hoekschen en Kabeljauwschen gaven elkander weinig toe. Over haar onberaden ftappen met Glocester en Borfelen heb ik reeds gefproken: en zeker waren die niet te verfchonen; doch zy heeft er zwaar voor geboet,

en niemand kan weten, hoe hy in dergelijke omſtandigheden, en met haar karakter, zoude gehandeld hebben; daarom werpe niemand haar den ſteen toe, maar bidde liever, zelf niet in verzoeking te komen; want het is veel gemakkelijker een ander te veroordeelen, dan zelf in alle opzichten te handelen als 't behoort. — Had Jakoba haar vader langer mogen behouden, en, in de plaats van den elendigen Jan van Brabant, dien zy niet beminnen noch achten kon, een man gehad als Filips van Borgondiën, die haar had weten te leiden en vertrouwen in te boezemen, zy had gewis zulk een noodlottige vermaardheid niet verkregen; doch zy zoude, wat voor een vrouw vrij wat beter is, als een brave echtgenoote en een verſtandige moeder hebben kunnen geächt en bemind zijn geweest.

By haar leven was het, dat, in den jare 1421 of iets later, de boekdrukkunst te Haarlem werd uitgevonden door Lourens Jansz. Koster.

DRIE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Aarnout, Hertog van Gelre. — Filips van Borgondiën, Graaf van Holland. — Oorlog op zee met de Oosterlingen. — Onlusten in Holland. — Twisten over de Bisschoppelijke waardigheid tusschen Gijsbrecht van Brederode en David van Borgondiën. — De laatste wordt Bisschop. — Friesche zaken. — Dood van Filips. — Karel Graaf van Holland. — Krijgsbedrijven der Hollanders en Zeeuwen op Zee. — Onlusten in Holland en in 't Sticht.

Wy hebben in het vorige Hoofdſtuk ons byna uitſluitend met de geſchiedenis der ongelukkige Gravin Jakoba bezig gehouden, en het wordt tijd, dat wy nu eens weder onderzoeken, wat er inmiddels in Gelderland was voorgevallen. Hertog Reinout was, gelijk gij u herinneren zult, kinderloos geſtorven: en het had licht kunnen gebeuren, dat er weder groote twist over de opvolging plaats greep. Doch gelukkig liepen twee omſtandigheden te ſamen om zulks te voorkomen: de eerste was, de tusſchen de Gelderſche Edelen en Steden gefloten overeenkomst om eendrachtig te handelen, waarvan ik u in het vorige hoofdſtuk geſproken heb: en de andere, dat zich voor 't oogenblik maar

een pretendent op deed, wiens aanſpraken door niemand betwist werden. Deze pretendent (zoo noemt men iemand, die ergens aanſpraak op maakt) was Aarnout van Egmond, of liever, in zijnen naam, zijn vader Jan met de Bellen, die met Maria van Arkel, dochter van Jan van Arkel en van Hertog Reinouts eenige zuster Johanna, getrouwd was. Naauwlijks
1423. veertien jaren oud zijnde werd Aarnout als Hertog van Gelre gehuldigd, met eenparige toeſtemming van Edelen en Steden, terwijl de voogdy aan zijn vader werd opgedragen: by welke gelegenheid de vrijheden en voorrechten der ſteden niet weinig vermeerderd werden. Gewis, het Huis van Egmond was niet weinig in grootheid geſtegen: en het moet gewis de Lyndens, de Bronkhorsten, de Voorsten en andere oorſpronkelijke grondheeren gehinderd hebben, een afſtammeling der voormalige Rentmeesters eener Abdy den ſtaf over hen te zien voeren; — maar op alles is raad: en om hun fierheid te vrede te ſtellen, ontbrak het nu niet aan verdichte geſlachtlijsten en ſtamboomen, waarby de afkomst der Heeren van Egmond werd afgeleid van Radbout, Aldgild en de oude Friesche Koningen, en allerlei huwelijken verzonnen, welke in vorige eeuwen tuſſchen hen en dochters van Gelre en Vlaanderen zouden hebben plaats gehad.

Er werd nu een huwelijk bepaald tuſſchen den jongen Hertog en Katharina, dochter van Adolf, Hertog van Kleef, hetwelk in 't volgende jaar plechtig gevierd werd. Keizer Sigismund erkende omtrent denzelfden tijd den nieuwen Hertog; doch veranderde eerlang van gedachten, ſchonk in 1425 het leen aan

Adolf, Hertog van den Berg, en gelastte den Gelderschen, dezen als hun Hertog te erkennen, offchoon zy zich weinig over dit nieuwe bevel bekommerden.

Het was geen wonder, dat Jan van Egmond, als het hoofd der Kabbeljauwsche Edelen, ter gelegenheid der twisten tusfchen de Bisfchoppen Zweder van Kuilenburg en Rudolf van Diephout, met den Hertog van Borgondiën de zijde van den eerstgenoemde voorftond. Doch gedurende de oorlogen, welke de Gelderschen in 't Sticht voerden, had Adolf van den Berg het Hertogdom Gulik veroverd en kwam met een leger ook dat van Gelre bedreigen. Hertog Aarnout zag zich hierdoor genoodzaakt, Zweder van Kuilenburg aan zijn lot over te laten, en zich tot verdediging van zijn Hertogdom te bereiden. Het ftadjen Buren, welks Heer zich met Adolf verbonden had, werd door de Gelderschen veroverd. «Dit zal mijn beste goed wezen,» zeide de Hertog tegen den Heer van Kuilenburg, die hem het ftadjen had helpen winnen: woorden, waaraan toen niet veel gehecht, maar die den Vorst later op een fchrikkelijke wijze voor den geest teruggeroepen werden. De gewonnen plaats werd door hem gefchonken aan zijn broeder Willem, Heer van Yfelftein, en verbleef aan het Huis van Egmond tot aan het jaar 1551, als wy later zullen zien.

Aarnout viel nu weldra met zijn leger in Gulik. De Keizer dagvaardde hem om zijn rechten op het Hertogdom te bewijzen en deed, toen Aarnout, zich hieraan niet ftorende, den oorlog bleef voortzetten, 1431.
hem in den Rijksban. De Hertog zorgde intusfchen

zijne aanſpraken door kundige mannen in geſchrifte te doen bepleiten; en tevens, zich ook door machtige bondgenootſchappen te ſterken. Eerst in 1436 kwam het tot een beſtand tusſchen Aarnout en Adolf van den Berg; doch de oorlog had zulke zware onkosten met zich gevoerd, dat de Hertog van Gelre zich genoodzaakt zag, byna al zijn ſloten en heerlijkheden te verpanden: 't welk, daar het niet geſchieden mocht zonder toeſtemming van de Staten (gelijk men nu de Edelen en Steden noemde) aan deze gelegenheid gaf om hun gezach wederom aanmerkelijk uittebreiden. Wat verder met hem voorviel zullen wy later zien en thands tot de Hollandsche zaken terugkeeren.

Filips van Borgondiën was, na Jakobaas dood, vreedzaam bezitter geworden van de Grafelijke kroon, hoewel in den beginne niet zonder tegenſtand van de zijde des Keizers, waarom echter een machtig Heer als hy zich weinig bekreunde. Ik zeg machtig, en waarlijk, Filips, ſchoon geen hoogeren tytel dan dien van Hertog bezittende; voerde den ſtaf over een byna even uitgeſtrekt [en in vele opzichten rijker en welvarender] gebied als de grootste Koningen van Europa. Behalve het Hertogdom en het Graafſchap van Borgondiën (*Bourgogne* en *Franche-Comté*) bezat hy Vlaanderen en Artois, die hem van zijn grootmoeder waren aangëerfd; Namen, dat hy van Graaf Diederijk gekocht had: Brabant en Limburg, welke hy by opvolging verkreeg: Luxemburg, Antwerpen en Mechelen, die hem door de weduwe van Jan van Beyeren werden nagelaten, en eindelijk, nu Jakoba overleden

was, Henegouwen, Holland, Zeeland en Friesland. — 't Is waar, over dit laatste gewest voerde hy de heerſchappy ſlechts in naam en niet in de daad. Wel was, als wy in het vorige hoofdſtuk gezien hebben, Jan van Beyeren, na eenige gelukkige krijgstochten en herhaalde onderhandelingen, door de verzwakte en moedelooze Friezen in 1421 als Heer van Friesland erkend geworden; doch ſlechts kort van duur was zijn gezach geweest. De Friezen, zich onderling voor een poos vereenigd, en hulp uit Hamburg en Lubek verkregen hebbende, hadden de Hollandsche bezettingen uit Dokkum en de Lemmer verdreven, en ſedert weder hun vrijheid genoten, daarin voornamelijk beſtaande, dat zy in beſtendige onrust en twist leefden en groote wreedheden jegens elkander pleegden, met welker opſomming ik u niet zal bezig houden.

Evenmin zal ik hier gewagen van de menigvuldige oorlogen, welke zijne uitgeſtrekte macht Filips in ſtaat ſtelde te voeren, eerst tegen den Franschen Koning Karel VI, op wien hy zijns vaders dood te wreken had, en naderhand met dezen tegen de Engelschen: — noch ook van de oproeren, welke hy zich genoodzaakt vond in Vlaanderen en elders te dempen; — daar dit alles, hoe belangrijk ook op zich zelf, minder tot de geſchiedenis van ons land behoort. Liever ſpreek ik u van een gewichtige aangelegenheid, welke hem in 't jaar 1438 naar Holland riep. Men was namelijk aldaar, in oorlog geraakt met de Oosterlingen (onder welken naam men toen de inwoners van Pruisſen en Lithouwen begreep).

wegens belemmering in den koophandel ontſtaan. Wie 't eerst den krijg begonnen had, is onzeker; doch dit weet men, dat de Oosterlingen op eens al de in hunne havens liggende Hollandsche en Zeeuwsche ſchepen met de ladingen verbeurd verklaarden, en, op zee, alle vaartuigen, prijs maakten, welke de vlag eener Zeeuwsche of Hollandsche ſtad voerden. Daar die ſchepen meestal uitgezonden werden om granen te halen, ontſtond er, door hun wegblijven, groote ſchaarschheid, ja zelfs hongersnood: en diensvolgens opſchuddingen. De Hertog liet nu een vergadering van Edelen en Steden uit Holland en Zeeland beleggen, om te raadplegen, wat er te doen ſtond. Men beſloot tot een zeeoorlog en het vrijbuiten op de Oostersche ſchepen. Men rustte kapers uit; doch toen deze al de Oostersche ſchepen, die zy tegenkwamen, genomen hadden, begon dit bedrijf aan de ondernemers zoo te bevallen, dat zy ook de Italiaansche en Spaansche ſchepen roofden, oſſchoon men met die natiën in vrede was, ja zelfs, dat zy op de Vlaamsche kust gingen ſtroopen.

Men was nu wel meester op zee, en had die als 't ware *ſchoon geveegd*, ten teeken waarvan onze kapers een *bezem* aan de mast heschen; doch van alle zijden kwamen klachten in en vorderingen tot ſchadevergoeding, wegens de rooveryen, ook ten koste van bondgenooten gepleegd. De vrede werd in 't einde gekocht; doch tot vergoeding der ſchade, waarvoor vrij wat geld benoodigd was, moesten onderſcheidene belastingen of accijnsen worden uitgeſchreven op bier, koren, zout, turf, enz.

Deze belastingen, welke niet overal gewillig werden gedragen, een felle winter, die gebrek aan werk deed ontſtaan, en vooral de nog niet gedempte wrok tuſschen de Hoeksche en Kabbeljauwsche partyen, waren oorzaak van nieuwe onlusten. Te Amſterdam maakten zich de Hoekschen van de regeering meester en dreven de Kabbeljauwsgezinden de ſtad uit. Deze weken naar Haarlem en wisten aldaar een opſchudding te bewerken, waardoor zy op hunne beurt aan 't beſtuur kwamen: en zoo waren overal de twisten aan den gang. De Hertog, hiervan onderricht, zond zijn gemalin Izabella, om de oneenigheid te ſtillen. Zy vertoonde zich te Haarlem, en wist aldaar de rust te herſtellen; doch te Amſterdam, waar men kort daarna Reinout van Brederode, den zoon van Walraven, met krijgsbenden ontfing, en de Hoekschen dus volkomen meester waren, kon haar gezach niets uitwerken. De Hertog, hoogst ontevrede, kwam, in 't voorjaar van 1445, zelf naar Holland, alwaar de oproerigheid reeds van Amſterdam naar Leyden was overgeſlagen. In deze ſtad was de Hoeksche Schout, Boshuyzen, door den Hertog afgezet en een ander in zijne plaats aangeſteld; doch de eerstgenoemde had zich in zijn ambt blijven handhaven; zoodat er nu twee Schouten, elk met zijnen aanhang, in 't bewind waren. Hieruit ontſtonden zware vechtpartyen, die met de nederlaag der Hoekschen eindigden, waarvan drie onthoofd, vele gevangen en tot geldboete verwezen werden. In de meeste ſteden werd de regeering veranderd; terwijl Filips, tot bevordering der eensgezindheid, overal een gelijk getal

uit beide partyen in 't bewind plaatste, en op zware ſtraffen alles verbood, wat aanleiding geven kon tot verbittering, als: het uitſpreken der benamingen van Hoeksch en Kabbeljauwsch, het dragen van graauwe of roode mutsen of andere leuzen, waarmede de partyen zich onderſcheidden, het vervaardigen en zingen van ſchimpliederen, het dragen van zwaarden, lange meſſen, harnasſen, enz.

Het was niet lang daarna, en wel in 't einde van 1446, dat Filips een geſtreng voorbeeld gaf van rechtsoefening tegen Jan, Heer van Domburg, die van zware misdrijven, ja zelfs van moord en doodſlag, was beſchuldigd geweest. Hoorende, dat de Hertog last gegeven had om hem gevangen te nemen, was de ſchuldige met eenige dienaars in de kerk der Minnebroederen te Middelburg gevlucht, waar hy zich in den toren verſchanste en van voorraad voorzag, als van meening zijnde, een beleg af te wachten. Filips liet den toren omcingelen; doch, uit ontzach voor de heiligheid der plaats, niet beſtormen. Domburg werd in zijn hardnekkigen wederſtand geſterkt door zijn zuster, een non, die hem meermalen toeriep, dat hy liever met het zwaard in de hand ſterven, dan de doodſtraf door beulshanden afwachten moest. Eindelijk zag hy zich toch verplicht zich op genade overtegeven: zijn geding werd opgemaakt en hy door het zwaard geſtraft; hoewel het aan zijn zuster vergund werd, het lijk in gewijde aarde te begraven.

Een gelijke lot onderging ook de niet lang te voren aangeſtelde Landvoogd of President Gozewijn de Wilde, die, van misdadige handelingen overtuigd,

in weerwil van zijn aanzienlijk ambt, op last van den Hertog gevangen gezet en na bekentenis onthalsd werd: een krachtig bewijs, dat Filips geen aanzien des perfoons gebruikte, waar het de oefening der rechtvaardigheid gold. — Jan van Lanoy werd, in de Wildes plaats, tot Stedehouder aangefteld.

Naauwlijks was het in Holland tot rust gekomen, of een opfchudding in Vlaanderen veroorzaakte den Hertog nieuwe moeilijkheden: ja het kwam tot een open oorlog tusfchen hem en de ftad Gent, welke, door haar talrijke bevolking, altijd in ftaat was, een aanzienlijk, hoewel dan geen geoefend leger op de been te brengen, en deze reis door de Engelschen met eenige krijgsbenden werd bygeftaan. De Hertog, na de oproerigen lang met toegeeflijkheid behandeld te hebben, befloot eindelijk tot ftrengere maatregelen, bracht een geducht leger op de been, en overwon hen op den 8 April 1452, by Rupelmonde, in een bloedig gevecht. 's Daags daarna, en dus te laat om in de eer der overwinning te deelen, kwam Jan van Lanoy de Schelde opvaren met de door hem ontboden Hollandsche en Zeeuwsche benden, waarby men niet alleen de Kabbeljauwsgezinde Borfelens, maar ook Brederodes, Heemftedes en andere Hoeksche Edelen aanmerkte: een bewijs, dat de partyfchap althands voor eenigen tijd bedaard was. Volgens verhaal van een Franschen fchrijver, die ooggetuige van hun komst geweest was, zagen er die benden voortreffelijk uit, en, al kwamen zy na den flag, zy waren daarom niet minder welkom: ja zelfs fchonk de Hertog te dier gelegenheid aan de Hollanders en

Zeeuwen verſcheiden nieuwe voorrechten. Lanoy met de zijnen werden te Elverzeel in 't land van Waas gelegerd, en hadden weldra gelegenheid, by een uitval, door de Gentenaren gedaan, hun een bloedige nederlaag toe te brengen. Tegen de maand July keerden zy terug, ten gevolge van een beſtand, dat met de muitelingen getroffen was. In 't volgende jaar verzoende zich de Hertog met de Gentenaren en liep deze oorlog af.

Daar de Hertog zich, wegens de uitgebreidheid zijner Staten, ſlechts zelden hier te lande vertoonen kon, en hy, als natuurlijk was, gaarne een Stedehouder hebben wilde, op wien hy ten volle vertrouwen kon, ſtelde hy zijn zoon Karel, Graaf van Charolois, in die hoedanigheid aan. Deze jongeling, die in 1433 geboren was, had reeds menige bewijzen gegeven van zijn kloeken en onverſaagden aart, en hoe hy den krijg en de ridderlijke oefeningen onder elke gedaante beminde. Zoo was hy, by het uitbersten der Gentsche onlusten, uit Zeeland, waar hy zich doorgaands ophield, dadelijk naar Brabant vertrokken om aan den veldtocht deel te nemen. Zijn vader, die hem ongaarne aan het oorlogsgevaar blootſtellen en toch het ſtrijden niet verbieden wilde, zocht hem te Brusſel op te houden, onder voorwendſel, dat er nog geen wapenrusting voor hem in gereedheid was. » Ik trok liever in mijn borstrok ten ſtrijde," zeide hierop de wakkere jongeling, » dan dat ik u niet zoude helpen in 't bedwingen der muiters." Hy woonde ook ſedert de gevaarlijkste gevechten by, en wanneer zijn bezorgde moeder hem ſmeekte, zich niet

te veel bloot te geven, antwoordde hy, dat het beter voor zijn onderzaten ware, hem jong te verliezen, dan een laffen Heer aan hem te krijgen. — In 't jaar 1454 trouwde hy met Izabella van Bourbon, by wie hy in 1457 een dochter kreeg, Maria genaamd.

Onder de voornaamste verrichtingen van Karel gedurende dat jaar behoorde het ſpannen der hooge Graaflijke vierſchaar te Zierikzee, by welke gelegenheid hy recht hield over den Heer van Haemſtede en diens neven, Floris en Arend, die zich verſcheidene heerlijke rechten op de duinen in Schouwen hadden aangematigd en ander geweld gepleegd. De goederen van den eerstgemelde werden verbeurd verklaard; nochthands werd hem om zijn hooge jaren het bezit daarvan gedurende zijn leven gelaten. Floris werd ontzet van de bedieningen, welke hy bekleedde, en Arend, die voortvluchtig was, gebannen. Deze flag was hard voor een Huis als dat der Haemſtedes, waarvan de Stichter zich zoo verdienstelijk aan den lande gemaakt had. Het geſlacht verminderde van dien tijd af in aanzien en werd langzamerhand vergeten.

Weldra echter zag zich de Hertog wederom genoodzaakt in perſoon over te komen ten einde zijn invloed in het Sticht te doen gelden. Rudolf van Diepholt was, na een vierentwintigjarig beſtuur, doorgaands in twist en ongenoegen met de Stichtsche geestelijkheid doorgebracht, te Vollenhove overleden.

Ter gelegenheid der keuze van een nieuwen Biſchop, kwam Hertog Aarnout van Gelre zelf te Utrecht ten einde Steven van Beyeren voor te ſtellen, terwijl

Hertog Filips, by monde van Jan van Nasſau, de Kanunniken verzoeken liet hun keus te vestigen op zijn onechten zoon, David van Borgondiën, Bisſchop van Terouane in Artois. Intusſchen werd noch de een noch de andere gekozen. De Kanunniken, sedert den tijd van Frederik van Blankenheim der Hoeksche party beſtendig toegedaan, gaven, op drie na, hun ſtem aan Gysbrecht van Brederode, Domproost te Utrecht, die ook terſtond, en zonder afwachting der Pauslijke goedkeuring, als Bisſchop werd uitgeroepen. Zijn eerste werk was, de zoodanigen, die onder den vorigen Bisſchop de ſtad hadden moeten ruimen, terug te roepen, en de andersgezinden daar uit te bannen: terwijl er, ten gevolge der hierdoor ontſtane opſchuddingen, verſcheidenen werden onthoofd.

Niet slechts was Filips hoogst ontevrede, dat men zijn zoon David aldus voorbygegaan was; maar het hinderde hem te meer, dat de keus juist gevallen was op den broeder van Reinout van Brederode, het hoofd der Hoekschen en den afſtammeling der Hollandsche Graven; daar de aanwas van dit Huis; 't welk misſchien aanſpraken op het Graafſchap kon doen gelden, voor zijne rechten gevaarlijk kon worden. Hy vaardigde derhalve gezanten af naar Rome en liet den Paus verzoeken, de gedane keuze aftekeuren en David van Borgondiën met het Bisdom te beſchenken.

De Paus voldeed aan dit verzoek; doch het Sticht had zich inmiddels gewapend om de eens gedane keuze, ook tegen den Pauslijken wil, te handhaven. Reinout van Brederode, Hendrik van Montfoort, en

verſcheiden andere Hoeksche Edelen trokken derwaarts tot onderſteuning van Gijsbrecht, terwijl Adriaan van Borſelen door Filips aan 't hooſd van een leger afgezonden werd om David in 't bezit te ſtellen. Amersfoort en Reenen openden hun poorten voor de troepen van den Hertog, terwijl deze aan 't hooſd van 14,000 man naar Utrecht toog. De Hertog van Kleef verſcheen aldaar als middelaar, en het gevolg van zijne bemoejingen was, dat David als Biſchop erkend en bevestigd werd, terwijl aan Brederode, behalve een ſom van 40,000 goudſtukken, welke hy terſtond ontſing, 4200 Rijnsche guldens jaarlijks werden toegelegd: bovendien de Proostdyen van St. Salvator te Utrecht en van St. Donatus te Brugge, en de waardigheid van eersten Raadsheer van Holland, onder genot van dubbele bezoldiging.

Ongetwijfeld was de wijze, waarop Filips Gijsbrecht uit den Biſchopszetel wist te dringen, om er zijn zoon in te plaatsen, alles behalve prijzenswaardig. Zijn eenige verſchoning was, dat hy, als Vorst, alle mogelijke zorg moest aanwenden om de naauwlijks herſtelde rust in zijn Staten te handhaven: en gewis zoude niets meer geſtrekt hebben om de uitzichten der onderliggende Hoeksche party te doen herleven, en Holland weder in rep en roer te brengen, dan het overlaten der heerſchappy over 't Sticht aan het machtige Huis van Brederode.

By gelegenheid van zijn verblijf in Holland ſtelde Filips pogingen in 't werk, om het altijd nog aan 't Graſelijk gezach wederſpannige Friesland onder zijne macht te brengen. Oordeelende, dat de Friezen, hun

burgeroorlog moede, eindelijk naar een Heer zouden verlangen, wiens gezach toereikende ware om het vuur der tweedracht te blusſchen, liet hy hun voorſlaan, hem als zoodanig te erkennen, met bedreiging, dat hy, ingeval van weigering, hen daartoe met kracht van wapenen zoude dwingen. De Friezen, 's Hertogen begeerte vernomen hebbende, begrepen, tijd te moeten winnen, en vaardigden de Abten van Sint Odulf en van Klaarkamp benevens de Burgemeesters van Franeker en Workum naar hem af, met last, de voorſlagen des Hertogs te hooren en daarvan verſlag te doen. Zy werden door Filips te Haarlem ontfangen en hoorden hem aldaar de uitdrukking van zijn begeerte hernieuwen. By hun terugkomst in Friesland beſloot men eenparig den voorſlag onbeantwoord te laten, geweld met geweld te keer te gaan, en *frij* en *friesch* (gelijk men 't uitdrukte), de onafhankelijkheid van den grond met lijf en goed te verdedigen. Waarſchijnlijk begreep men, dat Filips, toen nog met de Stichtsche zaken bezig, geen gelegenheid zou hebben om zijn bedreigingen jegens hen te volvoeren. Een jaar later wisten de Friezen, door de toezegging van een jaarlijksche ſchatting, den Keizer, wien zy als hun eenigen Heer aanmerkten, te bewegen, dat hy aan Filips ¡allen oorlog tegen Friesland verbood. Het is niet te denken, dat Filips zich veel aan dit Keizerlijk bevel zoude geſtoord hebben; maar andere zaken beletteden hem weldra, zich met Friesland te bemoeien, en wel zaken van een ſmartelijken aart, daar zy de rust van zijn eigen huisgezin betroffen.

Lodewijk, Dolfijn van Frankrijk, een jongeling van een zeer listigen en ſchranderen geest, maar van een allerboosaartigst karakter, en die zelfs oproer tegen zijn vader verwekt had, was, uit vrees voor diens billijken toorn, aan het hof van Filips komen vluchten, waar hy beſcherming en gunst ondervonden had. De onwaardige Lodewijk vergold deze weldaden op een ſchandelijke wijze, door ongenoegen tusſchen den Hertog en zijn zoon te verwekken. De Koning van Frankrijk had Filips reeds gewaarſchuwd, dat hy, met den Dolfijn by zich te ontfangen, een wolf in zijn ſchaapskooi en een ſlang in zijn boezem herbergde, wiens moordzucht en list den zijnen eenmaal doodelijk wezen zoude; doch de Hertog was te grootmoedig, om Lodewijk aan zijn beleedigden vader op te offeren. Hieruit ontſtond nu ook verwijdering met Frankrijk, en wellicht had de Koning, op Filips verſtoord, hem openlijk den oorlog aangedaan om de gedane weigering op hem te wreken, toen hy op 't onverwachtst overleed. De Dolfijn, nu Koning ge- 1461.
worden, werd door den Hertog en diens zoon met groote ſtaatſie naar Frankrijk geleid, alwaar hy onder den naam van Lodewijk XI de kroon aanvaardde, en weldra toonde, op welke wijze hy bewezen diensten wist te vergelden. Hy zond namelijk eenige handlangers af, om Karel door vergif van 't leven te berooven: de toeleg werd echter ontdekt en Lodewijks zendelingen gevat en geſtraft; terwijl Filips, nu de ware bedoelingen van den Franschen Koning inziende, zich met zijn zoon volkomen verzoende. Toen deze echter ondervond, dat de Hertog, die,

ouder wordende, naar lichaam en geest begon te verminderen, de zwakheid had, eenige grensſteden, die voor de veiligheid zijner landen van veel belang waren, aan Lodewijk af te ſtaan, verliet hy met zijn gemalin zijns Vaders hof en vertrok naar Gorcum, welke ſtad hy verſterkte, en van waar hy zich in betrekking ſtelde met eenige Fransche Rijksgrooten, die zich tegen Lodewijk verzetten wilden. Deze, den ondernemenden geest van Karel vreezende, poogde nogmaals, zich van hem te ontſlaan, en zond ten dien einde in 't najaar van 1464 zekeren Jonker van Rubemp é met een vijſtigtal ondernemende lieden naar de Hollandsche kust. In 't geheim begaf zich Rubempré met zijn vaartuig naar Gorcum ten einde zich aldaar van Karel meester te maken. Zijn toeleg werd echter ontdekt, en hy gevangen genomen. Lodewijk eischte hem van Filips terug, voorgevende dat de aanſlag niet op den Graaf van Charolois gemunt was, maar op Romilly, Onderkanſelier van den Hertog van Bretagne, die nu en dan, uit naam zijns meesters, by Karel te Gorcum kwam. Filips weigerde, den gevangene te ontſlaan, ten ware de Koning de waarheid van zijn voorgeven bewees, terwijl Karel den Franschen gezant verzocht, zijn meester te berichten, dat deze, eer 't jaar om ware, van hem hooren zoude.

En hy hield woord; want weldra verbond hy zich met de Hertogen van Berry, van Bretagne en van Bourbon tegen Lodewijk tot een oorlog, waaraan men den naam van dien *van het algemeene welzijn* gaf — als of een oorlog, en vooral een burgeroorlog, ooit

tot het algemeene welzijn ſtrekken kon! Lodewijk, met reden voor deze machtige vyanden beducht, ſpoorde van zijnen kant de Luikenaars aan tot een opſtand tegen Filips. Dit gaf aanleiding tot een fellen en bloedigen krijg, welke eindigde met de onderwerping der muitelingen, op wie door den Hertog geſtrenge wraak genomen werd.

In den jare 1466 ſloot Lodewijk vrede met de tegen hem oorlogende Vorsten, en niet lang na den afloop daarvan, in den zomer van 1467, overleed Filips, in den ouderdom van tweeenze entig en na een regeering van achtenveertig jaren. Die werd hy betreurd door zijn naastbeſtaanden zoowel als door zijn onderdanen, voor wie hy altijd een zorgvol en toegevend Vorst was geweest. Den bynaam van *de Goede*, welke hem, even als vroeger aan Willem III, geſchonken werd, had hy verdiend door zijn grootmoedigheid, weldadigheid en vergevingsgezindheid. Daarby bezat hy al de bekwaamheden, welke een Regent en legerhoofd voegen. Offchoon hy den vrede beminde, wist hy den oorlog te voeren en toonde daarin zoowel krijgskunde als perſoonlijken moed. Daarby was hy eerlijk en getrouw in het houden van zijn woord en het geſtand doen aan aangegane verbindtenisſen. Zijn geldmiddelen waren altijd in goeden ſtaat, en, zonder zijn onderzaten bovenmatig te bezwaren, wist hy altijd geld genoeg in voorraad te hebben om oorlog te kunnen voeren en tevens, door een ſchitterende hofhouding en het aanmoedigen van weelde en kunsten, het geld in omloop te brengen. In een woord, hy liet aan zijn

zoon de heerſchappy in den voordeeligsten toeſtand over.

Ongeveer vier en dertig jaren was Karel oud, toen hy de regeering aanvaardde. Reeds vroeg had hy den bynaam ontfangen van *de Stoute* of *onverſaagde*, en zeker niet ten onrechte, daar hy zoowel in den oorlog tegen Lodewijk XI als tegen de Luikenaars overtuigende bewijzen van dapperheid gegeven had. Als een ſtaaltjen daarvan verhaalt men, dat hy, voor Parijs, alleen door dertig vyandelijke ruiters omringd, zich, zonder andere hulp dan die van zekeren Robert Cotereau, met het zwaard in de vuist door zijn beſpringers wist heen te ſlaan.

Den 30 July 1467 werd Karel te Gent gehuldigd; doch de aanvang zijner regeering gaf reeds voorteekenen hoe onrustig die wezen zoude. Door Lodewijk opgeſtookt, ſloegen eerst Gent, toen Mechelen, en daarna Luik op nieuw aan 't muiten. De beide eerste ſteden werden ſpoedig weder tot onderwerping gebracht; maar de laatste, hoewel herhaalde reizen bedwongen, toonde zich telkens op nieuw wederſpannig, voornamelijk door dat zy op de hulp rekende, welke Lodewijk haar, in 't geheim, gedurig liet toezeggen.

Inmiddels poogde deze looze Vorst den Hertog op alle wijze omtrent zijn ware oogmerken te misleiden. Den edelmoedigen, ridderlijken aart van Karel kennende, begreep hy, dezen niet beter te kunnen blinddoeken, dan door hem een groot blijk van vertrouwen te ſchenken. Hy begaf zich te dien einde, ſlechts van zestig Ridders en een lijfwacht van acht-

honderd Schotten vergezeld, naar het leger van Karel te Péronne, alwaar hy door den groothartigen Hertog met opene armen ontfangen werd. Dan, terwijl hy zich aldaar bevond, kwam de onvoorziene tijding, dat de Luikenaars weder aan 't muiten geraakt waren, hun Bisfchop gevangen genomen, en den Aartsdiaken benevens verfcheidene Edelen en Kanunniken op de beestachtigste wijze vermoord en in ftukken gehouwen hadden. Lodewijk had, gelijk ik u zeide, dit oproer verwekt om aan Karel de handen vol te geven en hem te beletten, oorlog tegen Frankrijk te voeren; maar nu, zich, zoo 't heette, met hem verzoenende, had hy andere boden gezonden met tegenbevel. Deze waren echter te laat gekomen. Zoodra Karel deze flechte tijding ontfing, begreep hy, wie de aanftoker van dit vuur was: en in billijke gramfchap ontgloeid, hield hy den verraderlijken Koning gevangen. Deze zat nu braaf in angst en verwenschte het uur dat hy te Péronne was gekomen; maar, was hy als een vos in den val geloopen, hy was ook listig als een vos, en wist, door beloften en aanbiedingen, fommige raadslieden van Karel op zijne hand te krijgen: door wier voorfpraak hy, na een vierdaagsche gevangenfchap, weder ontflagen werd, onder voorwaarde, dat hy met den Hertog en onder de Borgondische banier de Luikenaars zoude gaan ftraffen. De Koning ftemde in alles toe, voegde tienduizend man by het leger van Karel en trok nu met hem tegen diezelfde Luikenaars, die hy tot oproer had aangezet. Gewis zoude het een anderen Vorst, die eenig eergevoel in 't lijf had, machtig ge-

hinderd hebben, dus onder de banier van zijn onderdaan te velde te trekken tegen zijn eigen bondgenooten; doch Lodewijk, die van geen ſchaamte wist, was blijde er zoo af te komen, en beloofde zich waarſchijnlijk, eerlang op zijne beurt den Borgondiër dien hoon betaald te zetten.

De muitelingen, gevoelende dat Karel deze reis onverzoenlijk beleedigd, en er na hun herhaalde wederſpannigheid aan geen vergiffenis meer te denken viel, verdedigden zich tot het uiterste en deden den Hertog zijn overwinning duur bekoopen. Twee dagen lang werd er geſtreden met zulk een hardnekkigheid, dat er in dien tijd noch gegeten noch gedronken werd. Karel zelf leide gedurende zeven dagen het harnas niet af. Luik werd eindelijk genomen en geplunderd; terwijl van de inwoners een verſchrikkelijke wraak genomen werd.

Karel, nu de handen vrij hebbende, ontſloeg Lodewijk en trok zijn Staten door om overal de rechtspleging op een geregelden voet te brengen. Ten einde een goed voorbeeld te geven, zat hy zelfs twee of driemalen 's weeks by de hoven en rechtbanken voor en hoorde aldaar arm en rijk zonder onderſcheid aan. Te Middelburg had hy gelegenheid, behalve zijn rechtvaardigheid ook zijn kloekheid te toonen. Hy had drie broeders wegens een begaanen manſlag doen onthalzen in zijn tegenwoordigheid: dit had een volksoploop ten gevolge; doch de wakkere Vorst, een brandend talhout van den haard grijpende, ſnelde daarmede op ſtraat en wist de menigte door zijn bloote tegenwoordigheid tot bedaren te brengen.

Tijdens zijn verblijf in Holland wendde Karel po- 1469.
gingen aan, om de door gedurigen burgerkrijg verzwakte Friezen weder tot onderwerping te bewegen: waartoe Uffo van Dokkum, een Friesch Edelman, die uit zijn land verdreven was, hem aanmoedigde; doch de onderhandeling liep af even als onder zijns vaders regeering, met een bezending naar den Haag; terwijl ernstiger belangen aan Karel de gelegenheid ontnamen om zich met een krijg tegen Friesland bezig te houden.

Hy had namelijk, kort na het aanvaarden zijner regeering, een tweede huwlijk aangegaan met Margaretha van York, zuster van Eduard, Koning van Engeland. Deze Vorst, die de Kroon aan Koning Hendrik VI ontweldigd had, was op zijne beurt, ten gevolge van den afval des Graven van Warwick, zijn dappersten veldheer, van den throon geftooten en by Karel onderftand komen vragen ten einde de heerfchappy te herwinnen. Karel had hier weinig geneigdheid toe, begrijpende dat zulks hem een oorlog met Engeland en Frankrijk op den hals zoude halen; echter fchonk hy zijnen zwager een aanzienlijke fom gelds en zag oogluikende toe, dat men in zijne ftaten ten behoeve van Engeland volk wierf en fchepen uitruste. In dit laatste hadden de Hollanders en Zeeuwen het federt eenigen tijd tot een grooten trap van volmaaktheid gebracht: en hun roem op zee was toen reeds gevestigd, zoo wegens den uitmuntenden bouw der fchepen als wegens de wakkerheid van bevelhebbers en manfchappen. De Graaf van Warwick had dit kort te voren ondervonden.

Nog in Fransche dienst zijnde, had hy zich onderwonden, verfcheidene Nederlandsche fchepen (onder anderen een geheele koopvaardyvloot, die van La Rochelle te huis keerde) te nemen en in Fransche havens op te brengen. Karel had hierover klachten ingebracht by den Franschen Koning, die zich verfchoonde met het fraaie voorwendfel dat Warwick zijn onderdaan niet was. Met deze uitvlucht weinig te vrede, fchreef Karel aan den Aartsbisfchop van Narbonne en den Amiraal van Frankrijk, aan wie het onderzoek der zaak was opgedragen, dezen korten brief, waarin zijn fiere en driftige inborst volkomen doorftraalt:

» Aartsbisfchop! en gy Amiraal! de fchepen, welke gy voorgeeft, dat de Koning aan de Engelschen heeft te gemoet gezonden, hebben de naar mijne ftaten terugkeerende en aan mijne onderzaten behoorende vloot aangetast. Maar by St. Joris! zoo hierin niet voorzien wordt, zal ik er, met Gods hulp, in voorzien, zonder my op te houden met uw verlof, redenen of rechtsplegingen; want die zijn te willekeurig en te langwijlig." —

Deze krachtige vermaning onderfteunde hy weldra met een vloot, aangevoerd door Hendrik van Borfelen van ter Veer, die Warwicks vloot uit zee joeg, hem het binnenloopen der Seine belette en hem noodzaakte, zijn volk op de kust van Normandyen te ontfchepen. Borfelen landde er insgelijks, vervolgde en verfloeg zijn vyand geheel, verbrandde verfcheidene vyandelijke fchepen, en bracht een tiental anderen naar Zeeland op: door welke kloeke verrichting hy den ry waardig-

lijk opende van die heldendaden ter zee, waarop ons vaderland zich met zooveel recht beroemen mag.

Eduard, door den heimelijken byſtand zijns zwagers gefterkt, heroverde in 1471 weder de Engelsche kroon, welke hy ſedert behield. Lodewijk van Gruithuizen, die, als Stedehouder van Holland, hem groote diensten bewezen had, werd tot belooning daarvan tot Graaf van Winchester verheven, met verlof van het Engelsche wapen in het zijne te mogen voeren; terwijl Hendrik van Borſelen tot zijn raadsheer en kamerling benoemd werd en eenige voorrechten voor zijn ſtad Veere ontfing.

De hulp; welke Karel, hoezeer dan ſlechts oogluikend, aan Eduard betoond had, gaf aanleiding tot een nieuwen oorlog tegen Lodewijk, die met een leger in Borgondiën viel. Karel, onverhoeds overvallen, zag zich gedrongen een beſtand van een jaar met hem te ſluiten, en nam dien tijd waar om een bende van achthonderd ruiters te werven, tot dekking der grenzen, en aan wie vaste ſoldy werd uitbetaald. Dit was in de geſchiedenis der Nederlanden het eerste voorbeeld eener zoogenaamde *ſtaande armee*, hoe gering dan ook: immers vóór dien tijd trokken de krijgsknechten, na geëindigden veldtocht, weder naar huis.

Omſtreeks dezen tijd was er een groote opſchudding in de ſtad Hoorn ontſtaan, veroorzaakt door een ongelijke verdeeling der belastingen, waarby deze ſtad, toen zeer bloeiend en welvarend, zich bovenmate bezwaard achtte. Deze verdeeling was echter niet geſchied door den Vorst, maar door de ſteden zelve: niettemin beklaagde zich Hoorn by Karel en verzocht

om vermindering. De Hertog kon die niet toeſtaan; doch ſchonk, ter vergoeding, aan de ſtad een *oktrooi* of recht om bier te brouwen en de buitenbieren te belasten. In ſtede dat zulks tevredenheid by de burgery verwekt zoude hebben, veroorzaakte het ongenoegen en gemor; want de inwoners van Hoorn waren met het bier, dat men by hen brouwde, niet te vrede, en toch begeerden zy geen accijns te betalen voor het bier van buiten. Er ontſtond oproer, dat echter uitliep op het ledig drinken van eenige vaten bier op de markt, waar de *gilden* onder hun vaandels waren byeen gekomen, en het vernielen van het kantoor des ſtadsſchrijvers: voor welke ongeregeldheden acht der belhamels werden gehangen en anderen met geldboeten geſtraft werden. Vele anderen, voor vervolging beducht, vooral lakenwevers en vollers, verlieten de ſtad en zetteden zich met der woon te Leyden neder of te Amſterdam, welke ſteden zy met hun arbeid bevoordeelden, tot groote ſchade van Hoorn, wiens handel in dezen tak van kunstvlijt alzoo geheel verliep.

Ook te Zierikzee had in 't zelfde jaar een opſchudding plaats, doch die van erger natuur werd, veel bloed kostte en niet dan met geweld kon gefnuikt worden.

Karel, gedurende het jaar 1472 den oorlog in Frankrijk gevoerd hebbende, waar hy vele plaatsen veroverd, doch Lodewijk nimmer tot een beſliſſenden veldſlag had kunnen dwingen, kwam in 't volgende jaar te Dordrecht, en liet zich huldigen in die ſtad, welke lang wederſpannig aan zijn macht was geweest. Te dier gelegenheid ſtelde hy ook orde op de zaken

van het Sticht, alwaar Bisſchop David op een onverſchoonbare wijze bleef woeden tegen de bloedverwanten en vrienden van den afgezetten Bisſchop Gysbrecht. Reinout van Brederode, Gysbrechts broeder, was in den kerker geworpen op last van den Bisſchop, die hiertoe geen bevoegdheid had, aangezien Reinout, als Ridder van 't gulden Vlies, alleen voor de vierſchaar der Orde kon te recht ſtaan. Zelfs werd hy op de pijnbank gebracht om hem de bekentenis af te perſen dat hy tegen Karel zoude hebben ſamengezworen. Iemand op de pijnbank, of het foltertuig, brengen, noemt men, hem door allerlei martelingen te noodzaken, de misdaad, waarvan hy beſchuldigd wordt, te bekennen. Dit wreede dwangmiddel was vroeger overal, en ook hier te lande tot in het begin dezer eeuw, in gebruik; doch men heeft het afgeſchaft, omdat het niet ſlechts der menschheid onwaardig was, maar ook geen zeker bewijs van ſchuld opleverde; immers de pijn perſtte ſomtijds den menſchen de bekentenis af van misdaden, waaraan zy in de daad geene ſchuld hadden.

Reinout, op Karels last ontſlagen, werd alsnu voor de vierſchaar der Orde gebracht en door deze van alle ſchuld vrijgeſproken.

Doch het wordt tijd, dat wy tot de geſchiedenis van Gelderland terugkeeren, alwaar inmiddels veel gewichtigs was voorgevallen.

VIER EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Geldersche onlusten. — Hertog Aarnout afgezet door zijn zoon Adolf — weder herſteld — verkoopt zijn Hertogdom aan Karel van Borgondiën — ſterft. — Karel wordt Hertog van Gelre. — Zijn krijgsbedrijven — en dood.

De macht van Hertog Aarnout van Gelre was, gelijk ik u in het vorige hoofdſtuk verhaald heb, ten gevolge van de ſchulden, door hem gemaakt, en de voorrechten, door hem verleend, merkelijk afgenomen. Gerard van den Berg, neef van Adolf, dreigde hem met een nieuwen krijg: de Biſchop van Utrecht matigde zich in vele gedeelten van Gelderland meer gezach aan dan de Hertog zelf, en de krijgsknechten van Filips van Borgondiën trokken gedurig zijn land door, onder ſchijn van vriendſchap roovende en vernielende. Een eind aan dezen ſtaat van zaken willende maken, nam Hertog Aarnout weder geld op, en begon tegen het einde des jaren 1444 de vyandelijkheden op nieuw, door een inval in Gulik. Hy werd echter met groot verlies teruggeſlagen: verſcheidene Geldersche Edellieden vielen in 's vyands handen: en de Hertog zag zich genoodzaakt nieuwe ſchulden te

maken ten einde hen los te koopen. By den buitenlandschen krijg voegde zich weldra een hevig geſchil tusſchen den Hertog en de ſtad Nymegen, 't welk zoo hoog liep, dat de ſtedelingen zich meester maakten van de tollen te Lobith en van het ſlot te Buren. Het zal u misſchien verwonderen, dat de Hertog niet by machte was, de wederſpannige ſtad te bedwingen; doch de overige ſteden ſchijnen minder op zijne hand dan op die van Nymegen te zijn geweest: de Edelen lieten hem in den brand: en om volk te werven, daartoe was hy niet in ſtaat; immers zijn geldgebrek was zoo groot, dat hy in 1448 zich genoodzaakt zag, zijn kleinoodiën en huiscieraden te verpanden. Hy moest zich dus getroosten aan die van Nymegen al wat zy verlangden toe te geven: en, waarſchijnlijk warsch van een regeering, welke hem niets dan onaangenaamheid opleverde, trok hy kort daarna op reis naar Italiën, het beſtuur aan 's lands Staten en aan zijn vrouw Katharina van Kleef overlatende.

Dan, by zijne terugkomst, in 1452, wachtten hem nog grievender wederwaardigheden. Zijn eigen zoon, Adolf, een jongeling wiens bekwaamheden verdorven werden door zijn overmoedigen en heerschzuchtigen aart, wist zich aangenaam te maken by de wederſpannige ſteden en trok nu met deze eene lijn tegen zijn vader, terwijl hy in zijn ongehoorzaamheid door zijn onwaardige moeder werd aangehitst. In 't jaar 1458 liet Nymegen nieuwe klachten tegen den Hertog hooren, hem zijn ſchulden, het onderdrukken van den handel en het verpanden van ſloten en heerlijkheden verwijtende. Er werd een Landdag gehouden,

en daarop het befluit genomen, de regeering aan Adolf op te dragen, die, zich hierop te Venlo vestigende, het kwartier van Roermonde, 't welk het nog met den Hertog hield, onveilig maakte. Aarnout, zijn getrouwen verzamelende, floeg het beleg voor Venlo, en wel met zulk een gunstig gevolg, dat Adolf gedwongen werd, de ſtad over te geven en zijnen vader te belooven, nimmer weer de wapenen tegen hem te zullen opvatten; terwijl, voornamelijk door bemiddeling van Willem van Egmond, 's Hertogen broeder, een plechtige verzoening plaats had tuſſchen de beide vorſtlijke echtgenooten. Adolf, 't zij uit ſpijt over het mislukken van zijn opzet, 't zij door een kortſtondig berouw gedreven, verliet het land en deed een pelgrimsreize naar Jeruzalem. De oude Hertog mocht zich dus met de hoop ſtreelen van weder rustige dagen te beleven; maar die verwachting werd bitter te leur geſteld. Zijn zoon, teruggekeerd en met Katharina van Bourbon in 't huwelijk getreden zijnde, liet zich wederom, zoo door het opſtoken zijner moeder als door zijn eigen ſtaatzucht, tot nieuwe en deze reize tot nog ſnooder ontwerpen overhalen. Het was den ontaarten echtgenoote en zoon niet genoeg, hunnen man en vader van 't bewind te berooven: zy moesten hem ook buiten ſtaat ſtellen hen verder in hun ontwerpen te dwarsboomen: en zoo kwamen zy met die Edelen en Steden, die hunne zijde hielden, overeen, Hertog Aarnout gevangen te nemen en voor zijn leven op te ſluiten: een feit, dat in korten ſtonde, en op een menſchonteerende wijze werd volvoerd.

Hertog Aarnout onthield zich te Grave, welke ſtad hem, even als Roermonde, getrouw gebleven was. Omtrent Kerstijd van het jaar 1464 begaf zich de Hertogin derwaarts en werd, in weerwil van het geen vroeger tuſschen haar en haar man was voorgevallen, met hartelijkheid door hem ontfangen. Kort daarna, op Driekoningen, verſcheen ook Adolf op het ſlot en werd even minzaam onthaald. Het vroor hard, zoodat de rivier zoowel als de grachten om het ſlot met ijs bezet waren. Wel gebood de Hertog, het water open te houden, ten einde het kasteel tegen overval te beveiligen; doch Adolf, wien dit minder aanſtond, en die begreep, gelijk een oude ſchrijver zich uitdrukt, dat, met het ijs, ook zijn verraad gebroken zoude worden, verzocht en verkreeg, dat men een gedeelte van de gracht dicht zoude laten, voorgevende, dat hy zich aldaar met de Juffers vermaken wilde. En werkelijk, de volgende dagen werden door het gezelſchap op het kasteel, eerst met ijsvermaak en daarna aan den disch en by dans en ſpel, in blijde vrolijkheid doorgebracht. Eindelijk, op den 10 January, terwijl Adolf, die de opgeruimdste van allen ſcheen, met zijn neef Frederik van Egmond aan 't ſchaakbord zit, komt er een bode die hem ter zijde roept en influistert, dat die van Nymegen, na het avondmaal en den dans, by de hand zullen wezen. Adolf, als ware er niets gebeurd, hervat zijn ſpel, en noodigt het gezelſchap, na het avondeten, tot het dansvermaak uit, zeggende, dat hy die nacht wilde opblijven en eens recht lustig wezen. Zijn vader, zich wegens zijn ouderdom verſchonende, be-

geeft zich ter rust; maar naauwlijks is hy in zijn eersten ſlaap, of een bende huurlingen, door het beſtel van zijn vrouw en zoon heimelijk over 't ijs binnen 't ſlot gelaten, dringen zijn ſlaapvertrek in en ſcheuren hem 't bed uit.

In 't eerst waant hy, dat het ſlot door den vyand verrascht is, en vraagt naar zijn zoon; maar daar treedt deze binnen, en een blik ſlechts, op den onverlaat geworpen, is genoeg om den vader te overtuigen, dat hy, dat Adolf zelf, den aanſlag beſtuurd heeft. » Lieve zoon!" zegt de oude vader, weenende: » wat wilt gy beginnen?" — » Lieve vader!" antwoordt de hardvochtige Adolf, zonder zich door de tranen des ouden mans te laten bewegen, en terwijl de onverſchillige toon zijner ſtem in wederſpraak is met die minzame woorden: » lieve vader! geef u gevangen: het moet er nu zoo mede door." — Naauwlijks liet men den armen Hertog zoo veel tijds, om zijn onderkleederen aan te trekken. Met haast en in een weer, dat men geen hond of kat zou uitgejaagd hebben, voerde men hem, half naakt en met de ſlaapmuts op 't hoofd, naar buiten over 't ijs, naar de Maas, en vandaar, te paard eerst naar Lobith en, de volgende nacht, naar het ſlot te Buren, alwaar hy later door zijn zoon zoo mishandeld en gedreigd werd, dat hy zich genoodzaakt zag, hem zijn rechten af te ſtaan en de landen en ſteden van hun eed te ontſlaan. Ik moet u herinneren, dat toen Aarnout, omſtreeks dertig jaar vroeger, met hulp van den Heer van Kuilenburg, Buren gewonnen had, hy lachend tegen dezen zeide: » Buren zal mijn beste

goed wezen." En werkelijk, nu bleef hem van al zijn goederen niets over, dan een kerker op het ſlot te Buren.

De maar van deze gruweldaad, welke buiten 's lands de gemoederen met afgrijzen vervulde, ſcheen in Gelderland niet eens misnoegen te verwekken: althands de ſteden, op den ouden Hertog te onvrede, deden geene poging tot zijn herſtel, en Adolf werd overal, behalve alleen te Roermonde, gehuldigd. Willem van Egmond, Aarnouts broeder, hevig over het gebeurde verbitterd, zeide Adolf de vriendſchap op, en verbond zich tegen hem met den Hertog van Kleef, den Heer van Kuilenburg en anderen. De Paus, insgelijks de ſchenddaad vernomen hebbende, door Adolf gepleegd, deed hem in den ban; waarvan zich echter Adolf, door vermogende tusſchenſpraak, weder wist te ontſlaan. Intusſchen toonde hy, dat hy de op een ſchendige wijze verworven Hertogskroon voor 't minst met wakkerheid kon verdedigen: althands hy leverde zijnen vyanden menigen ſlag, waarby hy wel met afwisſelend voordeel ſtreed, maar doorgaands blijken gaf van wakkeren moed en beleid. By Stralen op het punt zijnde den Hertog van Kleef te beſtrijden, deed Adolf, zoo men wil, een gelofte, dat hy zijn vader in vrijheid ſtellen zoude, indien hy de overwinning behaalde. Dit laatste gebeurde: zelfs werden Kleef en Egmond genoodzaakt, een vredesverdrag met hem aan te gaan; doch van de gelofte kwam niets: althands de ontaarte zoon liet zich door de Nymegenaars overhalen, daaraan vooreerst geen gevolg te geven.

Dan nu werd een ander Vorst in de zaak betrokken, die wanneer hy zich eenmaal met iets bemoeide, daarvan niet gemakkelijk was afteleiden en die zich niet door beloften paaien noch door wapenen vervaren liet. Deze was niemand anders dan Karel de Stoute, tot wien zich de Hertog van Kleef zoowel als Egmond ten behoeve van Aarnout gewend hadden. Karel ontbood Adolf by zich en drong nu by hem aan, dat hy zijn vader op vrije voeten zoude ftellen: waartoe Adolf eindelijk fchriftelijken last gaf. De grijzaart werd alzoo, na een harde zesjarige gevangenis, naar Hesdin gebracht, waar Hertog Karel zich ophield. Beide, vader en zoon, moesten nu herhaaldelijk hun zaak voor hem bepleiten. Maar noch de een, noch de ander, wilde iets toegeven. Karel, die, hoezeer hy Adolfs gedrag afkeurde, hem echter meer gefchikt achtte om het Hertogdom te beftieren dan zijn ouden vader, bood hem het bewind over Gelderland aan, terwijl Aarnout zich met den blooten tytel van Hertog en de ftad Grave zoude vergenoegen. Maar de woestaart wilde van niets weten en antwoordde, dat hy liever eerst zijn vader en dan zich zelven hals over kop in een put zoude werpen dan het gebied met hem deelen: dat zijn vader nu vierenveertig jaar geregeerd had en het nu zijne beurt moest wezen. Er was dus geene fchikking mogelijk, en Adolf, eindelijk voor Karels ongenoegen beducht, maakte zich heimelijk weg. Te Namen gevat, werd hy naar Vilvoorde en vandaar naar Kortrijk gevoerd, alwaar hy, tot aan Karels dood, gevangen bleef.

Aarnout, naar Grave getrokken, werd door deze

ſtad, zoowel als door Roermonde en Gelder, dadelijk weder tot Heer aangenomen. Maar de andere Geldersche ſteden, aan Adolf gehecht, weigerden hem te erkennen en kozen Vincent, Graaf van Meurs, tot 1471.
Ruwaard voor de drie kwartieren van Nymegen, Zutphen en Arnhem.

Nu beſloot Aarnout, geen middel ziende om zich ſtaande te houden, en geheel met ſchulden overladen, al zijn landen voor 92,000 Rijnsche goudguldens aan Hertog Karel te verpanden, mids dat hy, gedurende zijn leven, de inkomsten daarvan genieten, en 't bewind daarover behouden zoude. Karel, niets liever verlangende dan zijn gezach uittebreiden, nam gretig de aangeboden gelegenheid aan: en in 1472 werd, te St. Omer, tusſchen de beide Vorsten een verdrag geſloten en de afſtand bepaald. Niet lang echter genoot Hertog Aarnout hier de vruchten van, daar hy reeds in 1473 te Grave zeer plotslings overleed.

Karel wachtte nu niet lang met de in bezitneming van het gekochte Hertogdom. Eerst echter beſchreef hy te Valencijn een vergadering der Ridderen van 't Gulden Vlies, waarin Adolf (die zelf lid dier Orde was) wegens zijn gedrag jegens zijn vader van de opvolging vervallen, en de koop wettig werd verklaard. Karel echter, beducht, dat het recht, uit dien koop ontleend, door de Geldersche ſteden niet erkend zoude worden, begreep daar gewicht aan te moeten byzetten door een geduchte krijgsmacht, waarmede hy het kwartier van Roermonde bezette. Toen nu ook de Hertog van Gulik, die de naaste erfgenaam van Gelre

was, voor een ſom van 80,000 florijnen van zijn aanſpraak had afgezien, gevoelden de ſteden, dat wederſtand onnut ware en ſtelden de poorten voor Karel open. Alleen Nymegen bleef volſtandig weigeren, hem als Hertog te erkennen. Die ſtad, nog ſteeds aan den gevangen Adolf gehecht, maakte zich, onder 't bevel van Reyer van Broekhuizen, een wakker Edelman, tot geduchten tegenweer gereed, en zwoer intusſchen hulde aan Adolfs zoontjen, Karel, een achtjarig kind, dat zich, met zijn zusjen Filippa, binnen haar muren bevond. Men trok het knaapjen een harnasjen aan en voerde het te paard de ſtad rond om de burgery tot een dappere verdediging aan te ſporen. En werkelijk zy kweet zich gedurende drie weken manmoedig tegen de aanvallers; doch, geen hoop ziende op ontzet, en niet beſtand tegen de macht van den Hertog, was zy genoodzaakt, zich aan hem over te geven, en de plundering, waaraan zy anders, naar het barbaarsch gebruik dier tijden, ware blootgeſteld geworden, aftekoopen door de betaling der geldſom, welke door Karel aan den Hertog van Gulik verſchuldigd en nog niet betaald was. Karel nam de twee kinderen in zijne beſcherming en liet hen aan het hof zijner gemalin naar hunnen ſtand opvoeden, terwijl hyzelf nu zonder verderen tegenſtand door 't gandsche gewest als Hertog van Gelre en Graaf van Zutfen gehuldigd werd, en in November van 't zelfde jaar aan Keizer Frederik III hulde deed wegens deze nieuw aangewonnen vorstendommen.

Wellicht zal het u verwonderen, dat de Keizer

Karels recht zoo gereedelijk erkende, daar toch, al had Adolf zijne aanſpraak verbeurd, diens zoontjen, Karel, als wettige Erfheer van Gelre kon beſchouwd worden. Maar het gebeurt meer zoo in de ſtaatkunde, dat men minder vraagt, wat eigenlijk recht, — dan hoe het te handhaven zij. Adolf en zijn zoon waren in Karels macht en al had de Keizer de aanſpraak van een van beide erkend, het zoude hun weinig gebaat hebben, zoolang die aanſpraak door geen kracht van wapenen gerugſteund kon worden. Maar Frederik had bovendien een andere reden, waarom hy, op dit tijdſtip, Karels vriendſchap zocht. De Hertog had ſlechts eene eenige dochter: en wanneer het den Keizer gelukken mocht, hare hand voor zijn zoon Maximiliaan te bekomen, dan kwamen, by Karels overlijden, diens uitgeſtrekte bezittingen aan 's Keizers zoon. De voorſlag tot dit huwlijk werd aan Karel gedaan, die er in toeſtemde, op voorwaarde, dat hem de tytel van Koning van Borgondiën zoude verleend worden, benevens dien van Stedehouder des Rijks. Hierover werd men het eens; doch toen de beide Vorsten te Trier byeen kwamen om de dubbele plechtigheid te volbrengen, en Frederik de macht en praal zag, die Karel ten toon ſpreidde, en waarby hy niet halen kon, werd hy beducht, dat Karel, met het Koningſchap welhaast niet meer te vrede zelf de Keizerlijke macht aan zich zoude willen trekken. De zendelingen van Koning Lodewijk van Frankrijk lieten niet na, hem in die vrees te verſterken: er zelfs byvoegende, dat Karel geen oogmerk had, zijn woord met betrekking tot zijns dochters

huwlijk geſtand te doen. En werkelijk, Karel had meermalen gezegd, dat hy monnik zoude worden op den trouwdag zijner dochter. Wat er van die praatjens wezen mocht, de Keizer ſloeg er geloof aan, en trok heimelijk de ſtad uit, zonder de krooning van Karel te doen plaats hebben: een teleurſtelling, welke Karel, als te denken is, met ſpijt, en zijn haters en bevrijders met blijdſchap vervulde.

Een nieuwe oorlog, die intusſchen ontſtond, benam
1473. hem de mogelijkheid om zich over den geleden hoon te wreken. De inwoners van Ferrette, een Graaſſchap in den Elzas naby Bazel gelegen, en 't welk aan Karel verpand was, hadden zekeren Pieter van Hagenbach, die door Karel tot Landvoogd was aangeſteld over de ſtreek, tusſchen Borgondiën en den Rijn gelegen, en die zich door de gewelddadigste handelingen onderſcheidde, gevangen genomen en laten onthoofden, en tevens de Borgondische benden verdreven. Beducht voor de wraakneming van Karel, verbonden zy zich onderling tegen hem, en haalden weldra Sigismund, Hertog van Oostenrijk, den eigenaar van het bovengenoemde Graaſſchap, benevens de Zwitſers, den Paltsgraaf Frederik, en den Hertog van Lotharingen tot hun bondgenootſchap over.

Karel, over deze tijding verwonderd, doch niet uit het veld geſlagen, brengt terſtond een leger van 60,000 man op de been. Alvorens echter tegen deze
1474. vijanden op te trekken, ſlaat hy het beleg voor de ſtad Nuis, ten einde den Aartbisſchop van Keulen, Lodewijk van Beyeren, bij te ſtaan tegen zijn mededinger, Herman van Hesſen, die zich binnen die ſtad

verſterkt had. Ter gedeeltelijke tegemoetkoming aan de zware oorlogskosten, liet hy door gemachtigden een ſchatting vorderen van al de geestelijke geſtichten binnen Holland, Zeeland en Westfriesland, welke echter niet dan met veel moeite, en op ſommige plaatsen met geweld, verkregen werd. Wat de waereldlijken betrof, die hielpen hem in perſoon, en, zoo 't ſchijnt, met meer goedwilligheid dan de geestelijken: althands men leest by de ſchrijvers, dat de poorters van Dordrecht, Amſterdam, Hoorn en andere plaatsen, in goeden getale, welgewapend en treffelijk uitgedoscht, elk naar de kleur zijner ſtad, by het beleg tegenwoordig waren; terwijl Zierikzee nog bovendien dienst deed met het zenden van vracht- en veerſchepen.

Ook uit Gelderland werden door de zorg van Willem van Egmond, wien Karel tot Stedehouder over dat Hertogdom had aangeſteld, hem aanzienlijke krijgsbenden toegeſchikt. De Friezen daarentegen werden door den Keizer opontboden om tegen Karel te ſtrijden; doch zich op oude voorrechten beroepende, weigerden zy hun land te verlaten.

Noch de wakkere verdediging der inwoners van Nuis, noch de ſtrengheid van het winterſaizoen, noch de ſtrooptochten zijner vyanden in Borgondiën, noch de vrees voor het naderen van het leger des Keizers, die nu ook zijn vyand geworden was, waren in staat, Karel het beleg te doen opbreken: totdat eindelijk, in Mei 1475, de overkomst in Frankrijk eener Engelſche legermacht, met welke hy zich verbonden had, Lodewijk aan te tasten, hem overhaalde, een beſtand, en daarna een vrede met den Keizer te ſlui-

ten, en het vraagſtuk over het Aartsbisdom aan de beſliſſing van den Paus over te laten. Daar zich de Engelsche Koning echter ook ſpoedig met dien van Frankrijk verzoende en weder naar huis keerde, begreep Karel, ten einde van Lodewijks zijde de handen vrij te hebben, ook met dezen een beſtand voor negen jaren te moeten aangaan. Dit was zeer naar den zin der Nederlanders, wier koophandel door dien oorlog en door de ſtrooperijen der Franſche ſchepen veel nadeel leed: en zy werden er te eerder door aangeſpoord om den Hertog een aanzienlijken onderſtand te verleenen tot het voortzetten van een krijg, waarin hy reeds al de ſchatten, die hem zijn vader naliet, verſpild had.

De veldtocht, in de herfst van 1475 door Karel ondernomen, begon op de ſchitterendſte wijze, door het bezetten van byna geheel Lotharingen, het innemen van Nancy en andere ſteden in dat Hertogdom en het ſluiten van een beſtand met de Zwitſers tot April 1476. Deze laatsten, gewaar wordende, met welk een geduchten vijand zy te doen hadden, poogden hen tot den vrede te bewegen; doch Karel, nog altijd fel vergramd over hun ſamenheulen met de opſtandelingen van Ferrette, wilde van niets dan van geheele onderwerping hooren. Het ſchijnt, dat de krenking van zijn hoogmoed te Trier, en misſchien ook lichamelijke oorzaken, nadeelig op zijn karakter gewerkt hadden: althands hy, die te voren zoo geroemd werd om zijn grootmoedige inborst en ſtrenge rechtvaardigheid, begon thands een ſlaaf te worden van laffe wraakzucht en onedelen toorn. De eerste

blijken daarvan gaf hy by de verovering van het Zwitſersche vlek Granson, 't welk hem na het hervatten der vyandelijkheden in handen viel: en, offchoon deze plaats hem by verdrag was overgegeven, verbrak hy zijn woord en liet al de gevangenen vermoorden: een daad, welke zijn vrienden met hartzeer en ſchrik voor de toekomst vervulde. En werkelijk, van dat tijdſtip af, week het krijgsgeluk van zijne zijde. Eenmaal in Zwitſerland doorgedrongen zijnde, had hy op een gemakkelijke overwinning gerekend, onderſtellende, dat zijn wel gëoefend leger de flecht gewapende boeren en bergbewoners lichtelijk zoude verflaan; doch, eens in de engten en bergpaſſen gekomen, ondervond hy, dat de kans zoo ſchoon niet ſtond als hy zich had ingebeeld: zijn ruitery was hem hier van geene dienst, daar zy zich op de ongelijke en rotsige vlakten niet kon uitſpreiden: en zijn geſchut evenmin. De Zwitſers, woedende over den moord hunner landslieden, waren in grooten getale opgerukt: met al de wegen en paden bekend, kwamen zy, doorgaands op 't onverwachtst, uit holle wegen en hinderlagen voor den dag, beſtookten zijn leger van alle zijden en verfloegen het eindelijk ten eenenmale, hem zelfs noodzakende zijn kamp en al zijn kostbaarheden in de fteek te laten. Vreesfelijk moet de hooge ziel van Karel geleden hebben, by de gedachte, dat hy, die zoo dikwijls de beste foldaten van Europa had doen zwichten, voor een troep ongëoefende boeren het veld moest ruimen. Hy verzamelde nieuwe legerſcharen; maar werd wederom verflagen en zag zich zelfs een gedeelte van Lotharin-

gen en daaronder Nancy weder ontnemen. Deze tegenſpoeden gaven hem als 't ware den genadeſlag: zy deden hem in een ſombere zwaarmoedigheid en geestverdooving vervallen, welke zijnen vrienden nog vreesſelijker toeſcheen dan zijn vroegere gramſchap. Eindelijk echter kwam de oude ondernemingszucht weêr boven. Tienduizend man, het deerlijk overſchot zijner talrijke benden, verzameld hebbende, trekt Karel naar Nancy, welke ſtad hy influit en belegert. De Hertog van Lotharingen begeeft zich derwaarts met een machtig heir tot ontzet: Karel, zonder de versche benden te willen afwachten, welke hem uit de Nederlanden werden toegezonden, rukt zijn vijand tegen en levert hem ſlag. Dan, midden in den ſtrijd loopt Campobasso, een Milanees, die al zijn vertrouwen genoot en hem tot het gevecht had aangeſpoord, met vierhonderd Italiaansche ruiters tot den vyand over, 't geen de verwarring en vlucht der Borgondische benden ten gevolge heeft. Wel tracht Karel zijn verſtrooide volgers te verzamelen en op nieuw tegen den vyand aan te voeren; doch vergeefs: ten einde raad, ſlaat hy zich met weinige getrouwen door de oprukkende Lotharingers heen, valt hy 't overſpringen eener beek van 't paard af en wordt door zijn vervolgers gedood. Eerst twee of drie dagen later vond men zijn lijk terug, doch uitgeſchud, ja ſchier onkenbaar, daar het aangezicht op den grond was vastgevroren. Deze laatste omſtandigheid deed nog lang het gerucht ſtand houden, dat hy niet dood was, maar zich verborgen hield, en ſlechts een gunstige gelegenheid

afwachtte om zich weder aan 't hoofd der zijnen te plaatsen.

Zoo elendig een einde trof Karel den Stoute, den man, wiens naam geheel Europa had doen beven, die Keizers en Koningen in praal en vermogen overtrof, en niets boven zijn wenschen en bereik verheven achtte. Gelijk alle beroemde vorsten is hy zeer verfchillend beoordeeld geweest. Sommigen hebben hem hoogen lof toegezwaaid: anderen te ftreng gelaakt. Wanneer men intusfchen zijn laatsten levenstijd uitzondert, toen hy een ander man was geworden dan te voren, kan men hem den lof van rechtvaardigheid, matigheid en grootmoedigheid niet ontzeggen, en moet men hulde doen aan zijn moed en bekwaamheid in den oorlog. Wat ons Nederland betrof, het had wel is waar groote fommen gelds en vrij wat manfchappen moeten opbrengen om hem te onderfteunen in buitenlandsche oorlogen, waaruit het weinig vrucht trok; doch aan een anderen kant had het, gedurende zijne regeering, binnenlandsche rust genoten, en de nijvere burger, althands in Holland en Zeeland, de gelegenheid gehad, om van de rampen, door vroegere onlusten verwekt, te herademen, en by het beoefenen van handel en nering, en het vermeerderen van inlandsche welvaart, kalme en vreedzame dagen te flijten.

Jaren na J. C.	Keizers van Duitschland.	Hertogen van Brabant.	Bisschoppen van Utrecht.	Graven en Regenten van Holland.
1300	Aalbrecht. . .	Jan II. . . .	Willem van Mechelen.	Jan II van Avennes.
1301	. . . . .	. . . . .	Gwy van Avennes.	
1304	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Willem III de Goede.
1305	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1308	Hendrik v. Luxemburg. . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1312	. . . . .	Jan III.		
1314	Frederik III. Lodewijk v. Beyeren.			
1316	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1317	. . . . .	. . . . .	Frederik van Zierik.	
1322	. . . . .	. . . . .	Jakob v. Oudshoorn. Jan van Diest.	. . . . .
1326	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1337	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Willem IV.
1339	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1340	. . . . .	. . . . .	Jan van Arkel.	
1343	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1345	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Margaretha. . .
1346	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Jonker *Willem* verbeider.
1347	Karel IV v. Luxemburg.			
1349	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Willem V. . .
1355	. . . . .	Johanna en Wenceslaüs. . . .	. . . . .	. . . . .
1357	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1358	. . . . .	. . . . .	. . . . .	*Aalbrecht* Ruwaard.
1361	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .

Graven van Gelre.	Graven van Vlaanderen.	Merkwaardige Gebeurtenisſen.
Reinout I. . . .	Gwy van Dampierre.	
. . . . .	Robbert III. . . .	Zeeſlag in 't Gouwe 1304.
. . . . .	Lodewijk I.	
. . . . .	. . . . .	Beleg van 't Slot te Vollenhove 1311.
Jonker *Reinout* Regent.		
. . . . .	Lodewijk II.	
Reinout II.		
HERTOGEN EN REGENTEN VAN GELRE.		Gelre tot een Hertogdom verheven 1339.
Reinout II.		
Reinout III.		
. . . . .	Lodewijk III. . .	Beleg van Utrecht. Slag by Staveren 1345.
. . . . .	. . . . .	Begin der Hoeksche en Kabbeljauwsche Twisten 1346.
. . . . .	. . . . .	Scheepsſtrijd op de Maas 1353.
Eduard. *De Heer van Valkenburg.*		
. . . . .	. . . . .	Delft ingenomen 1359.
Eduard.	. . . . .	Slag by Tiel.

Jaren na J. C.	Keizers van Duitschland.	Hertogen van Brabant.	Bisschoppen van Utrecht.	Graven en Regenten van Holland.
1364	. . . . .	. . . . .	Jan van Vernenburg.	
1371	. . . . .	. . . . .	Arend v. Hoorn.	. . . . .
1372	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1378	Wenceslaüs van Boheme.n.			
1379	. . . . .	. . . . .	Floris van Wevelinkhoven.	
1384	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1388	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1389	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Aalbrecht. . .
1393	. . . . .	. . . . .	Frederik van Blankenheim.	*Jan van Arkel* Stadhouder.
1400	Frederik IV van Brunswijk. Robert v. Beyeren.			
1402	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1404	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Willem VI.
1406	. . . . .	Antonie. . . .	. . . . .	. . . . .
1410	Joost v. Moraviën.			
1411	Sigismund van Hongaryen.			
1415	. . . . .	Jan IV.		
1417	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Jakoba. *Wairaven van Brederode* Stadhouder.
1418	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Jan van B yeren. *Jan v. Brabant.*
1423	. . . . .	. . . . .	Zweder v. Kuilenburg. Rudolf van Diephout.	. . . . .

Hertogen en Regenten van Gelre.	Graven van Vlaanderen.	Merkwaardige Gebeurtenisfen.
Reinout III. . . . *Mackteld.*— Willem van Gulik.	. . . . .	Slag by Baesweiler **1371.**
. . . . . *Hendrik van Steenbergen* Stadhouder.	Margaretha. . . . *Filips van Rovere van Borgondiën.*	Slag by Grave **1386.**
. . . . .	*Filips de Stoute van Borgondiën.*	Aleid v. Poelgeest vermoord **1390.**
Reinout IV. . . .	. . . . .	Beleg van Gorcum **1403.**
. . . . .	Jan van Borgondiën.	
. . . . .	FILIPS VAN BORGONDIËN.	
. . . . . Aarnout van Egmond.	. . . . .	Doorbraak van den Hollandschen Waard 18 Nov. 1421. Uitvinding der Drukkunst **1421** (?)

Jaren na J. C.	Keizers van Duitschland.	Hertogen van Brabant.	Bisschoppen van Utrecht.	Graven en Regenten van Holland.
1425	. . . . .	. . . . .	. . . . .	Jakoba. Jan van Brabant. *Filips van Borgondiën* Ruwaard. *Jakob van Gaasbeek* Stadhoud.
1427	. . . . .	Filips. . . .	. . . . .	*Frank van Borselen* Stadhoud.
1429	. . . . .	FILIPS VAN BORGONDIËN.	. . . . .	*Roeland v. Uitkerken* Stadh.
1433	. . . . .	. . . . .	. . . . .	FILIPS VAN BORGONDIËN. . . *Hugo de Lanoy* Stadhouder.
1438	Aalbrecht II.			
1440	Frederik V. . .	. . . . .	. . . . .	*Willem van Lalaing* Stadhoud.
1445	. . . . .	. . . . .	. . . . .	*Gozewijn de Wilde* Stadh.
1448	. . . . .	. . . . .	. . . . .	*Jan de Lanoy* Stadhouder.
1453	. . . . .	. . . . .	. . . . .	*Karel van Borgondiën* Stadh.
1455	. . . . .	. . . . .	Gysbrecht van Brederode.	
1457	. . . . .	. . . . .	David van Borgondiën.	
1465	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1467	. . . . .	KAREL VAN BORGONDIËN.	. . . . .	KAREL VAN BORGONDIËN. *Lodewijk van Gruithuizen* Stadhouder.
1471	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
1473	. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .

Hertogen en Regenten van Gelre.	Graven van Vlaanderen.	Merkwaardige Gebeurtenisfen.
. . . . .	. . . . .	Slag by Brouwershaven. 1426.
Adolf van Egmond.	. . . . .	Aarnout van Gelre door zijn zoon gevangen genomen 1455.
. . . . .	KAREL VAN BORGONDIËN.	Zeeflag tegen de Engelschen 1470.
Vincent van Meurs Stadhouder. KAREL VAN BORGONDIËN. . . . . *Willem v. Egmond* Stadhouder.	. . . . .	Beleg van Nuis 1474.

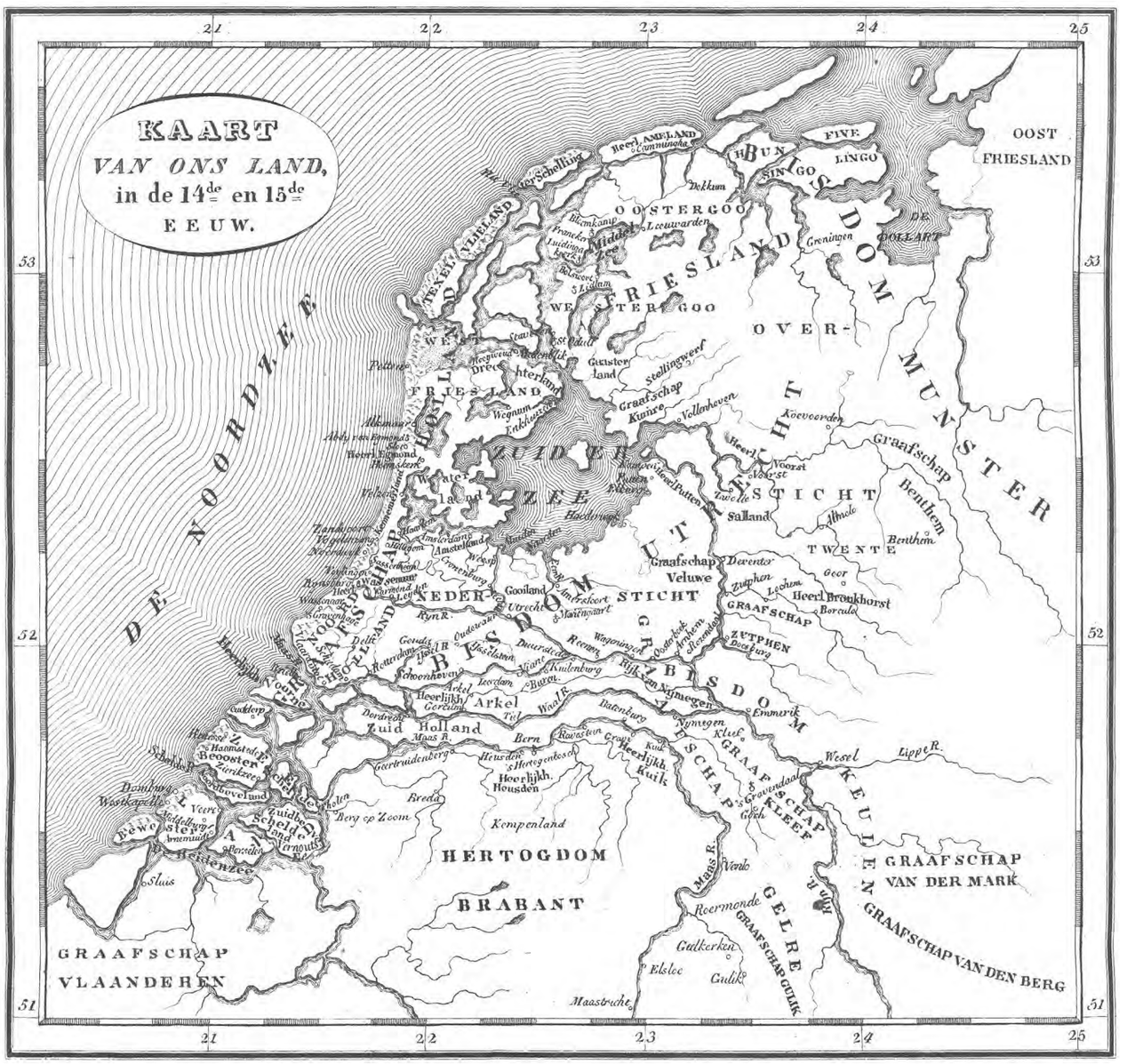
KAART
VAN ONS LAND,
in de 14de en 15de
EEUW.
21
22
23
24
25
53
52
51
DE NOORDZEE
TEXEL
VLIELAND
Vlie
Oude Schelling
Reed. AMELAND
Commingha
HBUN
FIVE
SINGO
LINGO
OOST
FRIESLAND
Dokkum
OOSTERGOO
Leeuwarden
Middelzee
Franeker
Bleiswert
Hidlum
DE
DOLLART
Groningen
WESTERGOO
OVER-
YSSEL
Deventer
Zwolle
Kampen
Staveren
Oudemasker
Stellingwerf
Graafschap
Kuinre
Vollenhoven
Koevoerden
Graafschap
Benthem
Heerl.
Weerst
Meerst
Twelle
Salland
Almelo
Benthem
TWENTE
Deventer
Graafschap
Veluwe
Zutphen
Lochem
Geor
Heerl. Broukhorst
Borculo
GRAAFSCHAP
ZUTPHEN
Doesburg
Gooland
Amersfoort
Utrecht
Maerten-
Oudewater
Reenen
Wageningen
Rosendaal
Arnhem
Rhyn R.
Delft
Gouda
Ysel R.
Vlaardingen
Duurstede
Schoonhoven
Arkel
Leerdam
Buren
Kuilenburg
Rijk van Nymegen
Emmerik
Heerlijkh.
Gerecht
Arkel
Waal R.
Batenburg
Nymegen
Kleef
Dordrecht
Zuid
Holland
Maas R.
Til
Bern
Rossum
Graf
Heerlijkh.
Kuik
GRAAFSCHAP
KLEEF
Wesel
Lippe R.
Graevendaal
Goch
Rotterdam
Haamstede
Beoosten
Zierikzee
Goeree
Scheldt
Domburg
Westkapelle
Veere
Vlissingen
Zuidbeveland
Tholen
Breda
Gertruidenberg
Heusden
Heerlijkh.
Heusden
Heerlijkh.
Kuik
Berg op Zoom
Kempenland
Bewesterschelde
Zuidbeveland
Arnemuiden
Middelburg
Flouden
Sluis
HERTOGDOM
BRABANT
Mass R.
Venlo
GRAAFSCHAP
VAN DER MARK
GRAAFSCHAP VAN DEN BERG
GELRE
Roermonde
GRAAFSCHAP GULIK
Gulikerkan
Elslee
Gulik
GRAAFSCHAP
VLAANDEREN
Maastricht